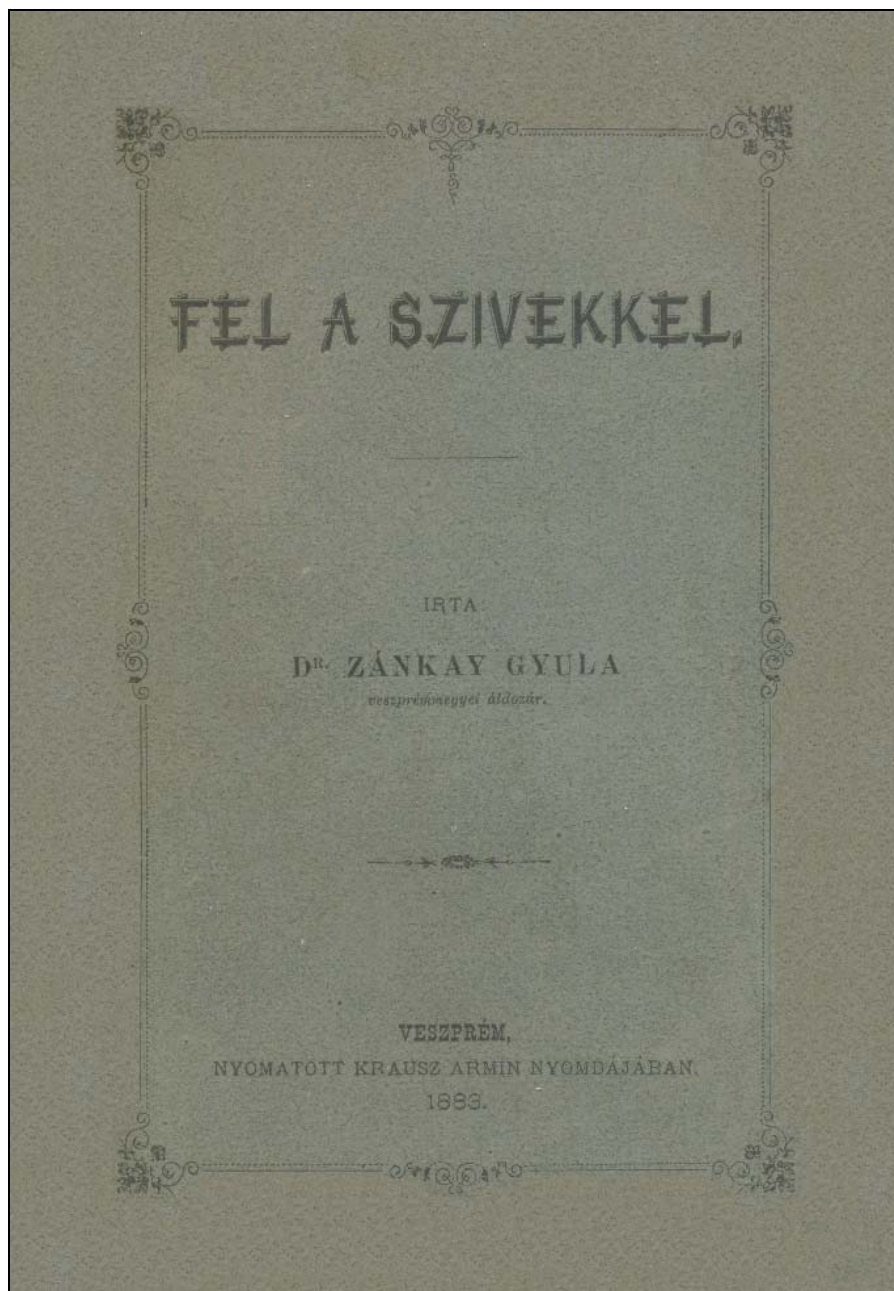

Zánkay Gyula

Fel a szívekkel

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

**Dr. Zánkay Gyula veszprémmegyei áldozár
Fel a szívekkel**

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1883-ban jelent meg Veszprémben, Krausz Ármin nyomdájában. A szöveget néhány helyen a mai nyelvhez igazítottuk.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
I. Légy keresztény	6
II. A gyógyfürdő	11
III. A napraforgó	16
IV. Lázár	22
V. A gyümölcshullás.....	29
VI. Az áldás és átok napjai	38
VII. Fel a szívekkel.....	45

Előszó

Egyszer, midőn már gyászt hordozott az ég, s a földön, mint a haldokló beteg oly sárga volt minden, kimentem sétálni a szabadba. Elnézegetve a sárga lombot, a zörgő levelet, a szomorú eget, a borús felleget, szemeim a fejem felett elvonuló vándormadarakon akadtak meg, és eszembe jutott a következő, még gyermekkoromban hallott erkölcsi mese:

A fiatal fecske látván a fészke alatt tanyázó hangyák rendkívüli szorgalmát, s megtudván tőlük, hogy télre gyűjtenek; tehát ő is elkezdé megrakni fészket a télre legyekkel és mindennemű férgekkel. Mit látva az anyja, megkérde tőle, hogy mire való a túlzó gondoskodás? És midőn hallá, hogy mint a hangyák, úgy az is a télre gyűjt, így szólt hozzá: A hangyák jól teszik, ha a télre gyűjtenek; mert az ő rendeltetésük itt maradni; azok itt élnek, itt vesznek s itt enyésznek el. De részéről fölösleges, sőt haszontalan e gondoskodás; mert nekünk nincs itt állandó maradásunk, hanem a dermesztő tél elközeledtével, elköltözünk egy más tájékra, hol tavasz és nyár várakozik reánk.

Erre egy elfojtott könny remegett szememben, s azt kértem magamtól: Istenem! miért nem tanul az ember a fecskétől? Hisz ő is vándor, mint az; s mint a vándormadár az őszi ágról messze tájra kél: úgy ő is a föld hervadt virányiról egy más hazába költözik. Élete a földön alig két perc, melyek közül az egyik bölcsőt farag, a másik pedig sírgödört ás. A rengő bölcső s sír között csak egy arasznyi a tér, melyen gyorsan halad előre. Csörgedező patakok virágos partjain halad el itt-ott életútja. Úgy szeretne itt egy kissé andalogni; úgy szeretné a kis patak rejtelmes moraját hallgatni; úgy szeretné tartósan szívni magába a virágok szende illatát. De nem lehet, menni kell! Sokszor szeretne visszafordulni, vagy legalább egy ponton megállapodni. De nem lehet, menni kell! A kényszerűség óriás hangja kiáltja: előre! S valamint kétszer nem fürödhetik meg az ember egy folyónak ugyanazon vizében: épp úgy nem ébredhet fel kétszer ugyanazon életre; mert patakként tűnnek el az életnapok, s miként a lefolyt habok, úgy nem jönnek vissza többé azok. És csakhamar közbelép a halál, amikor a test egy időre a sírba, a lélek pedig egy más hazába száll.

Tudja ezt minden ember; de ha életmódjukat tekintem, valóban kételkednem kell a felett, hogy vajon arról meg vannak-e győződve. Hisz mintha e föld állandó lakhelyük volna, úgy leköti őket minden földi haszon, s mintha minden ember kissé örült volna, úgy sűrög-forog, kering, mint a megbolygatott hangyaboly. Szívüket a földi vágyak éhes hollói lepik el. Éhe szomszárja legtöbbnek csak élvezni, fesztelenül cikázó kellem és szellem által feltűnni, hódítani, vagy minden úton-módon minél több vagyont gyűjteni. Csak Isten van elfeledve a szívekben, mint a megholt. (Zsolt 30,13)

Vagy nem látjuk-e, hogy sokaknak nemcsak hogy nincs tetszésükre az Isten, mint némely nőknek az öreg férj; hanem reájuk nézve nem is létezik. Nem látjuk-e, hogy sokaknál csak a testnek van élete; lelkükkel pedig úgy bánnak, mint a vezeklők testükkel. Nem látjuk-e, hogy mily sokan vannak, kik küzdenek egy kis haszonért, göröngyért? Sokan nem beszélnek másról, mint részvényekről, kamatokról, előléptetésekről, gazdasági gépekről. Sokan nem törődnek mással, minthogy emelkedik vagy száll-e a tőzsdefolyam, bő vagy szűk termés lesz-e, jól vagy rosszul megy-e az üzlet? Nem látjuk-e hogy mily sok nő van, ki előtt az élet csak rózsza, melyet le kell szakítani, s kinek minden vágya feltűnni és imádatni: miért is ékesen felpiperézi a testet, melynek bája hamarabb elmúlik, mint a hajába tűzött virág szépsége; de szegény lelkét a bűn rongyaival fedi el. Nem látjuk-e, hogy mennyi kielégíthetetlen koldusa van a rang és tisztületnek? Alig akar ma valaki más, mint borostyánkoszorúzott, orvos, ügyvéd, bíró, tábornok vagy legrosszabb esetben nagykereskedő lenni. Nem látjuk-e az ármány és irigység kalandorait, ama nyomorú, aljas embereket, kik gonoszságukat ügyességnek nevezvén, bőkezűleg dicsőítenek minden középszerűséget, mely az ő dicsőségükre nem vet árnyat, ócsárolnak minden valódi érdemet, lerántanak mindenkit,

ki pöffeszkedésüket elhomályosítaná s fekete lelkükre, lelkük fekélyére mások jó hírnevének tépett rongyát vetik! ...

Ember! e föld nem állandó lakhelyed; ez csak előkészületi pálya egy jövő boldog vagy boldogtalan életre. Talán te is a világ virágos ösvényein haladsz? Tán a föld javai lebilincselik szívedet? Vigyázz! mert a virágok közt sok a mérges növény, melyek megölik lelkedet. Vigyázz! mert a nevetésbe fájdalom vegyül, az örömnél vége aggodalom s holtod után örökös gyötrelém lehet!

Fel a szívekkel tehát ismeretlen olvasóim! És ha e művecskét olvasva csak egy tekinti is meg a sebeket, melyeket lelkén a föld gyönyörei ejtettek, s megáll az örvény szélén, hogy bünszenyes lelkét a bánat könnyeivel tisztára mossa: akkor már véghetetlenül meg lesz jutalmazva csekély fáradságom, s áldani fogom az Istent, hogy elégséges erőt adott annak megírására.

I. Légy keresztény

Midőn Szent Dioskor Decius elé hurcoltatott, a császár azt kérdezé tőle: „Mi a neved?” Mire az ifjú bátran felelé: „Én keresztény vagyok.” És folytatá a császár: „Hol születted?” „Én keresztény vagyok.” „Mi a foglalkozásod?” „Én keresztény vagyok.” Hát így felelsz te a császárnak? Bilincsekbe veretlek és darabokra szabdaltatlak! „Én pedig örömet elszenvedek mindent, monda az ifjú? mert én keresztény vagyok.”

De mielőtt megkínóztatá a császár az ifjút, úgy akará állhatatosságát megingatni, hogy egy nőt küldött hozzá, ki őt bűnre csábítaná. Azonban az ifjú, – másképp nem védelmezhetvén magát, minthogy meg volt kötözve – elharapta nyelvét, – azt a kiomló vérrrel együtt a nő arcára köpte s hebegve monda: „Én keresztény vagyok, nem akarom tehát Istenemet megbántani s lelkemet megölni!”

Kedves olvasóm! Te is keresztény vagy, mint ez ifjú, kerestszüleid által megígérted, hogy Istennek adod szívedet, ellene mondottál az ördögnek s az ő pompáinak. Te ugyan nem forogsz oly veszélyben, mint ez ifjú, hogy a halál és hithagyás között kellene választanod; de miként ő, úgy te is minden pillanatban megpróbáltatásnak vagy alávetve.

Míg édes, jó anyád ölében ringattatva hittél és imádkoztál, addig az anyai szív egész tekintélyével védett tégedet. S midőn jó anyád lemondva uralmának egy részéről a vigasz s készséges odaadás angyalainak, a gyöngéd apácák vagy áldozatkész papok vezetésére bízott, még mindig győzedelmeskedhettél. De alig lépsz ki a világba, a kísértet szelleme megmutatja neked a világ pompáit, bájait, vidor életét, s így szól hozzád hízelegve: „Szegény lélek, nem azért születted, hogy folyton rettegj és sóhajtozzál; hanem hogy játszadozzál a világ gyönyörű ligeteinek árnyékában, s csillapítsd le szomjadat forrásainak üde vizéből. Hidd meg, alig fogsz sajnálni inkább valamit, mint azt, hogy nem tudtál élvezni.”

Szerencsés az, ki ily szavakra úgy felel, mint amaz ifjú: „Én keresztény vagyok.” Jaj azonban annak, ki hisz a csábszavaknak. Hisz Isten az életet nem azért adta, hogy azt átvigadjuk, hogy azt mint poharat megtöltsük, s kiürítsük; hanem hogy mint kötetmet betöltsük. Élni nem annyit tesz, mint élni az élet örömeivel; hanem Istent dicsérni; a lelket imádság, az igazságban való áldozat s szeretet által táplálni. Ki pedig szívét csak a földre irányítja s Istent feledve mohón ragaszkodik a földi gyönyörökhöz, az halálos bűnt követ el. Pedig minden halálos bűn bántalom Isten iránt s a lélek gyilkosa.

I. Szent Lajos azt kérdezé egyszer egy barátjától: „Megmondhatnád-e nekem mi az Isten?” „Uram – felelé ez – Isten valami oly jó, minél már jobb nem lehet.” Amily gyermeked, épp oly igaz e felelet. Mert Ő a szeretet Istene, maga a szeretet. Hamarabb megfélekedzik az anya méhéről, mint Ő te rólad. Ő a te atyád, Ő a te jótevőd. Testedet Ő teremté anyád méhébe. Lelkedet, mely az Ő lehelete, halhatatlansággal, gondolkodó, vágyó és érző tehetséggel ékesíté föl. Éretted egyszülött Fiát keresztire hagyta feszíteni. És oly örömet tett el számodra, melyet emberszív nem érzett még soha. A nap, a hold, a csillagok mind neked ragyognak. A pázsit befödi a réteket, a harmat felüdíti a vetéseket, a virágok illatjukkal kedveskednek, a madarak dalaikkal mulattatnak. S szolgálatodra minden készen áll: a föld megnyitja keblét, a szikla hullámozó erét, a föld gabonával, a víz hallal szolgál; szóval az egész természet azért van, hogy neked lakot, táplálékot adjon. Azért mondja Szent Pál is: Minden éretted van, te pedig Istenért. Használnod kell tehát eszedet, hogy Őt megismerjed, szívedet, hogy szeressed, akaratodat, hogy neki szolgálj!

Oh ember! szereted-e az Istent? Fölemelkedel-e hozzá a szeretet, hálaadás vagy legalább a legcsekélyebb gondolat segítségével? Nézd a madárdal föl az égbe száll, az illat felfelé siet, a virág kelyhe az ég felé hajol s áldoz harmatcsöppöket. Csak te, a teremtés remeke nem

használnád-e csodálatra méltó tehetségedet arra, hogy neki dicséneket zengj? Csak benned nem volna egy gondolat, mely ég felé vehetne szárnyakat?

Valóban elszomorul a lélek, midőn az elhagyatott nagy Istenre gondol! De a földiekhez ragaszkodó férfit kevélysége, a nőt pedig hiúsága bűntényekbe sodorja. Egyik úgy, mint a másik foglalkozások, mulatságok után jár; Istenről pedig megfélelkezik s jótéteményeivel visszaélve lábbal tiporja törvényeit.

Avagy hol van ma azon ember, ki követi e szavakat: „Fiam! távozzál a gonosztól. Élted miatt ne szégyellj igazat mondani. Mert van bűnhozó szemérmesség, van dicsőséget, s kegyethozó szemérmesség. Ne tekints személyre személyed ellen, és ne hazudj lelked ellen, ne titkold el bölcsességedet. ha tisztessége forog fenn. Halálig harcolj az igazságért és az Isten legyőzi ellenségedet helyetted.” (Sirák 4) És hol vannak ma olyanok, mint ama hőstettű özvegy volt, ki, hogy minél több alamizsnát adhasson, eladta becses gyöngyfüzérét s ily szavakra fakadt: „Gyöngyök, könnyeknek jelképei, titeket a tenger örvényeiben könnyek közt gyűjtenek, a világ ünnepélyein könnyek közt viselnek; távozzatok a szerencsétlenekhez és szárítsátok fel könnyeiket.”

Ma a világ egy jól jövedelmező részvénytársulat, mely néhánynak juttat busás osztalékot; a szeretet pedig reszketve, fázva jár s az igazság mint árva sírdogál. Az életnek tisztán anyagi megbecsülése, a vagyonnak hajhászata uralkodnak ma leginkább a kedélyek felett. Az önzés elfojt minden lelkesültséget; a kincs és dicsőség a díj és taps utáni vágyat éleszti. Még a szerelem is üzérkedéssé lett: szerelmet, hűséget esküsznek, pedig csak lelküket, nyugalmaikat adják el; mert nagyravágyás kínozza szívüket, vagy a családi érdek s kincsszomj kergeti őket. És a társadalmi viszonyokat hideg lehelet dermeszti meg, mintha az emberek jégpalotákba zárkoznának el egymástól.

Igaz, hogy a nyilvánosság közegei a hírlapok és mindenféle nyilvános okmányok a jótékonyosság sok adatát jegyzik fel; de azokban is annyi a tűzijáték, a szemfényvesztés, a látványosság, mint a pusztában a délibáb. Adunk, hogy kapjunk; teszünk, hogy eltegyünk; adakozunk, hogy magasztaltassunk; Üdvöztetők eme szavait: „Ne tudja balkezed, mit tesz a jobb”, pedig úgy tartjuk meg, hogy a jobb semmit sem tesz; de ha tesz, akkor tudja az egész világ. Jótékony egyletekben az ő elnökeikkel s elnököikkel, műkedvelői előadásokban, de különösen jótékony célú táncvigalmakban még az egyház által tiltott napokon sincs hiányunk; de csak ne mulathatnánk, ne táncolhatnánk, s ne lennének azok a hírlapok, hol az adakozók s felülfizetők nevei közt a mienket is olvashatjuk, bizony-bizony sok szegény éhen s fagyva vesznék el ajtónk előtt. Szóval a világ fiai és leányai túlzóbbak a mesebeli oroszlánál; de cselekedeteik önérdek és haszon közt oszolnak meg, Isten számára még morzsák is alig maradnak fenn, hanem csak bántalmak.

És említsem-e, hogy hány önmagáról megfélelkezett ifjú mondja pipere-asszony előtt: te vagy mindenem, és letérdel oly lények lábainál, kik talán valamely kapuzugban születtek s talán kórházban végzik életpályájukat; de templomba sohasem mennek, vagy ha mennek, – a nélkül azonban, hogy szenteltvízzel meghintenek magukat, – mintha acélból volna térdök, le nem térdepelnek, sőt még csak meg sem hajtják térdöket. Hány udvaronc van, ki nem szégyenli egy teremtménynek azt mondani: ön mindenható, s meghunyászkodik, dereka meggörnyed, csak hogy egy kis érdemkeresztet kapjon; azonban soha keresztet nem vet, kereszt előtt kalapját le nem emeli. Hány nő van, kinek egész lelkülete két szóban foglalható össze: önistenítés s hiúság. Minden gondja élvezni, ragyogni. Templomba is csak azért jár, hogy mint egy vénuszalak istenasszonya legyen a templomnak, s hogy ott bámulják arany ékszerekkel, gyöngyökkel felcifrázott termetét. Hány ember készít a szentelt fátolyból, amelyet Isten a természet remekei fölött csak azok nyugalma s megerősödése végett terjeszt ki, palástot vétkeinek? Hány ajk van, mely imádság helyett csak hazudni tud, s melyből, mint tűzhányó hegyből a láva, úgy ömlik a káromkodás. A csókot csókra hányja; de szívében fullánkot rejteget, s azt hagyná ott, ha lehetne, csókolódás közben. Hány agy nem egyéb, mint

a fondorkodás sötét terveinek műhelye? Hány szem van, melyből erényt olvas ki az ember; pedig bűn felett csillog, s nem egyéb, mint a pokol ajtaja. Hány arc van, melyet oltárnak vélhetni; pedig csak cégér, mely azt jelenti, hogy birtokosánál mindenre lehet alkudni. Hány nyelv nem más, mint kígyófullánk, a jó hírnév sötét orgyilkosa; behízselgi magát embertársai keblébe, s onnét a titkot ellopva, azt a rút rágalom piacán eladja. Hány kéz áll a bűn zsoldjában, szórja az aranyat a gonoszság barázdáiba; de ha jön a koldus, bár rongy folyik le tetemén, kín s gyötrellem kiált ki tört szemén, – és nem kér mást csak egy darab kenyeret, mert éheznek, s azt háza küszöbéről mégis elveri. Hány kebel forr, mint a tenger, s repdes felette a bűn halálmadara; érzelm helyett indulat lakik benne, s e tigris az oltárig viszi, hol az áldások kenyerét átkok között eszi.

És most azt kérdem, hogy az ilyen s ezekhez hasonló visszaélések, melyek mind a földiekhez való rendetlen ragaszkodás kifolyásai, s melyek vagy már önmagukban halálos bűnök, vagy a körülmények szerint azok lehetnek, melyekkel pedig szent Ágoston szerint Isten ellen lázadunk fel, nem bántják-e az Istent?

Te egy meggondolatlan szó vagy figyelem hiány, egy kevésbé hízelgő magaviselet miatt megharagszol. Ha szolgálid ellenszegülnek parancsaidnak, s azokat megvetik, ha alárendeltjeid megtagadják az engedelmisséget, nemde érzékenyen meg vagy sértve? Ha apa vagy s gyermeked, kit a legnagyobb szeretettel felneveltél, reggel felkel anélkül, hogy köszöntene s egész nap multságok után jár, anélkül, hogy reád gondolna, nem fájna-e az atyai szívednek? És ha egy koldusnak alamizsnát adnál, de az azt akarod ellenére rosszra használná, nem bántana-e tégedet? Igen, te alig találsz szavakat fájdalom kifejezésére; pedig te csak ember vagy, s megsértőd is emberek. Te pedig az ég és föld leghatalmasabb Ura ellen lázadsz fel, te a semmiség gyermeke, te a föld férge! Te egy elfajult teremtésnek mondod gyermekedet, midőn elvonja magát ama kötelemektől, melyeket a gyermeki kegyelet rótt reá; te egy elvetemedett, hálátlan embernek mondod azon koldust, ki jótéteményeiddel visszaél. És igazad van. De ily ítélettel önmagadat ítéled el világ fia; mert te sokkal vétkesebb vagy ama elfajult gyermeknél, s ama elvetemedett koldusnál. Azért bánta meg a Mindenható mindjárt, a teremtés hajnalán, hogy ihletével lelket és életet lehelt az emberbe; azért fakadt megbántott szíve fájdalmában e szavakra: „Bánom, hogy embert teremtettem”; azért mondá e szavakat: „Halljátok egek! és vedd füleidbe föld! mert az Úr szól. Fiákat neveltem és fölmagasztaltam, ők pedig megvetettek engem. Megismeri az ökör gazdáját, s a szamár ura jászolát, Izrael pedig nem ismer és az én népem nem ért engem.” (Iz 1,2)

De e bántalom dacára is kimondhatlan sajnálattal tekint Isten a bűnös emberre; mert jól tudja, hogy mint szennyezi be, s mily sok kincstől fosztja meg lelkét.

II. Egy keleti rege azt mondja, hogy Isten fehérnek teremté a rózsát; de Ádám midőn a bűnt elkövette, reá tekintett, s a rózsza elszégyellvén magát, pirossá lőn.

E rege azon változást akarja kifejezni, melyet a bűn a teremtményeken is előidézett. De legnagyobb változást hozott létre Ádám bűne az ember lelkében, s most is a keresztség után elkövetetvén a bűn, elváltozik a lélek.

Isten minden ember kebelébe, midőn a földre helyezi, mint a szerető anya távozó gyermekének amulettjét, – egy kincset, a halhatatlan lelket rejti. A keresztség után olyan a lélek, mint ama virág, melyen még a reggeli harmat csöppjei ragyognak, s mely a felkelő napnak csak sugarait fogja fel, anélkül, hogy a föld pora szépségétől megfosztaná. Oly kellemes virág az, mely még a távolba is tiszta illatot terjeszt.

És a világ fiai és leányai e szép virágot nem ápolják, nem becsülik! Gondosan vigyáznak, hogy selyemruhájok be ne piszkolódják, s a keblökre tűzött virág szép legyen; de keblök legszebb virágját, a lelket beszennyezik. Megharagusznak egy kis tréfa és illetlenség miatt; de lelküket pirulás nélkül szennyezik be bűnökkel. Barbárnak tartják azt, ki valamely emlékszobrot vagy a művészetnek valamely remekét megbecsteleníti; pedig ha valaha, úgy

most lehet Byron gúnyszavait, melyeket Kelet megpillantásakor mondott, az egész világra alkalmazni: „Oh a nap földe, hol minden isteni, csak az emberi lélek nem!” Michel Angelo remegett, midőn Mózes, mint szellemének remekművét volt márványból előállítandó, és az ember nem remeg midőn lelkét, a Teremtő remekét, cselekedeteivel mindmegannyi vésőütéssel eltorzítja!

Oh hány gyengéd szagos lény van, ki előtt semminek sincs becse, ha nem hús vagy érc, s kinek van ideje sárban barangolni az ablakok alatt, hogy egy mosolyt, egy biccentést csaljon ki egy teremtménytől, ki ma vagy holnap cserbenhagyja; de nincs ideje, hogy lelkét egy-két imával, egy kis mise meghallgatásával táplálja. Hány virágzó, rózsapiros, vidám ember van, ki fönnhordva fejét, nemességével dicsekszik, s lelkének nemesi oklevelét szentségtelen kézzel széttépi. Hány hófehér fej alatt nyög a fekete lélek? Oh hány és hány rejtett kálvária, hány titkos vértanú van, ki mondja meg?

Szerencsétlenséget látnak az emberek a nyomor kunyhójában, az üres erszényben, a megbukott üzletben, a megsértett büszkeségben, a megcsalatott szerelemben; pedig ez semmi azon szerencsétlenséghez képest, mely a lelket éri, midőn a halálos bűn elkövetetik.

Egy alkalommal az egyiptomi szultán katonái egy keresztény gyermeket fogtak el, s halállal fenyegették, ha Istent meg nem tagadja. És midőn a gyermek vonakodott, azt kérdezték tőle a katonák: „Hát hol van az az Isten, ki előtted oly becses?” – „Mennyben – felelé a gyermek – és a lelkemben!” S csakugyan, mint a legenda beszéli, midőn a gyermeket megölték, egy fehér galamb repült ki belőle.

Az ártatlan, igaz ember olyan, mint e gyermek: Istent hordja lelkében, a Szentlélek száll lelkébe s bűbájjal tölti el ottléte. De alig követték el a bűn, ez mint véres ölyü szárnyacsattogva tépi fényes tollát a galambnak s Isten elszáll a lélekből: mire a szép virág elhervad, a lélek elhal. Mert miként a természetes élet a léleknek a testtel: szintúgy a természetfeletti élet a léleknek Istennel való egyesülésében áll. A test élete megszűnik, midőn a lélek elszáll a testből: szintúgy a lélek élete is megszűnik, midőn Isten belőle elszáll. Azért mondja a szentírás: „A bűn midőn végbemegy, a halált nemzi.”

Oh ha egy lelket a bűn állapotában megmutathatnék, bizonyos örök gyűlölet támadna benned a bűn ellen; de miután ezt nem tehetem, engeddd meg, hogy azon hasonlattal éljek, mellyel egy szent élt, ki így szólt: „Nézd az elrothadt testet a sírban, nem látod, mint bizseg a férgektől, s nem érzed-e mily undok szagot terjeszt! Lásd pedig ez ugyanaz a test, mely kevéssel ezelőtt szép, fürgé, eleven volt. De alig, hogy kiköltözött belőle a lélek, csakhamar elveszté minden szépségét, minden kellemét. És tudd meg, hogy a te szegény lelked a bűn állapotában, az isteni malaszt fönséges élete nélkül, sokkal undokabb, s sokkal utálatosabb szagot terjeszt!” Azért azon angyal is, ki hajdan emberi alakban egy szent remetét kísért, nem akkor fogta be orrát, midőn egy rothadásnak indult test mellett elhaladtak; hanem midőn egy szép külsejű fiatalember ment feléjük. Azonban ekkor nemcsak orrát fogta be, hanem arcát is elfordítá, s az ezért őt kérdező remetének azt monda: „Ezen kicsapongó ifjú lelke utálatosabb Isten s az ő angyalai előtt, mint a rothadó holttestek, bármily undorítóknak volnának is azok!”

Vajha minden ifjú hallaná e szavakat, s tudná meg, hogy mily undok szag jön ki azon lélekből, melyet bűnökkel megölve, halva hordoznak kebelükben!

De a halálos bűn nemcsak a megszentelő malasztól fosztja meg a lelket, elűzvé belőle az Istent; hanem mint a hegyek hava, a hegyi patakok vizei, s az égháború esőitől feldagadt folyam kilépve medréből, elragad, szédül mindent, mi futásának ellenáll, s az egykor viruló part elpusztulva, az egykor sima ágy teli fákkal s kavicsokkal marad a vész után: úgy a bűn is elsodor mindent, megfosztja a lelket minden ékétől, minden érdemétől, melyeket valaha az örökboldogságra szerzett.

Nézd csak, úgymond Szent Cyprián, a szőlőhegyet, midőn vesszői nagy s érett fürtökkel vannak megrakva. Nemde szép látvány az? De nézd meg azután midőn vihar támad felette, s a fekete felhők jégesőt hullatnak alá. Nem sajog-e szíved fájdalmában, midőn látod a

vesszőket, leveleket leverve, a szép fürtöket összezúzva a földön heverni, s látod, hogy az ezelőtt valóságos kis paradicsom pusztasággá lett.

És aminő kárt tesz a zivatar, a jég a szőlőhegyben, oly kárt tesz a bűn a lélekben; mert elhordja, elpusztítja minden kincsét, minden gyümölcsét. Ezt mondja maga a Szentlélek e szavakkal: „Ha pedig az igaz eltér az ő igazságától és gonoszt cselekszik ... minden igazságai, melyeket cselekedett volt, nem lesznek emlékezetben.” (Ez 18,24)

Ha tehát felülmúltad volna az apostolokat hitben, a vértanúkat állhatatosságban, a szüzeket tisztaságban, a remetéket böjtölésben s imádságban, amint a bűnt elköveted, úgy állasz, mint az utas, kinek a rablók mind elszedték kincseit; mert mindaz elenyészik, – őszinte bánat által ugyan ismét fölélednek, de míg e világ útján a bűn állapotában vagy, addig azok mit sem használnak neked.

Sőt többet mondok! Nem dagad úgy fel a folyam, hogy egy-két virágot ne hagyjon partjain; nincs oly zivatar, mely bármily dühöngve tomboljon, mégis ne hagyjon egy-két fürtöt a vesszőkön; nem rabol ki valamely házat úgy a tolvaj, hogy abban mitsem hagyna: de a bűn felülmúlja ezeket, mert elpusztítja, elviszi nemcsak azt, amit talál, hanem azt is, amit nem talál. A bűn állapotában véghezvitt jó cselekedetek ugyanis, – jó lehet világosságot, kegyelmet eszközölhetnek ki az Istennél – nem jegyeztetnek be az örökkévalóság könyvébe; hanem mint holt cselekedetek a földre hullanak, s a jövő életre nem számíthatnak be. Azon jócselekedetek nem egyebek leveleknél és árnyékoknál, s ha eljön a szőlő ura s gyümölcsöt keres, nem talál semmit; mivel egy cselekedet sem gyökerezett a „szeretben.” (Ef 3,17)

Ez igazság következik Krisztus Urunk e szavaiból: „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők, aki énbennem marad és én őbenne, az sok gyümölcsöt terem; különben elszárad és összeszedetvén, a tűzre vettetik és elég.” – Mely szavakhoz Szent Ágoston a következő magyarázatot adja: „Nehogy a szőlővessző azt gondolja, hogy önmagától is hozhat legalább kevés gyümölcsöt, az Üdvözítő, miután kijelentette, hogy a tőkével egyesült vessző sok gyümölcsöt hozand, nem teszi hozzá, hogy nem egyesülés esetében keveset fog hozni, hanem azt állítja, hogy semmit sem hozand, azaz: sem keveset, sem sokat! semmire sem képes az ember az üdv tekintetében, hacsak – mert ez elodázhatlan feltétel – Krisztussal, a szőlőtővel nem egyesül. Ha nem marad a szőlőtőn, ha éltető nedvét nem annak gyökeréből szívja, legkevesebb gyümölcsöt sem teremhet.”

Világ fia! íme itt a tükör, melyben láthatod képedet! Kebled mély virágtalan sír, melyben lelked halva szendereg. Föl a szíveddel és szerezd meg az üdvösség életét. Légy újra az, ami egykor valál! Elbukott keresztény, elesett angyal most a neved; mert midőn a világ ösvényére léptél s a bűnt elkövetted, elhagyád Istennek ösvényét, megszegted a szövetség esküjét s balga kézzel megfosztád lelkedet mennyei díszétől.

Bűnöd koporsójából kelj ki hát, mint a tékozló fiú felkelt a sertéseledel mellől. S miként annak kiaszott mellén könnypatakok ömlének alá, s napbarnította kezeit ég felé emelve mondá: „Felkelek, atyámhoz megyek”: úgy eredjen meg könnyeidnek folyása, s kezeidet összetéve, ajkad ezt rebegje: „Atyám vétkeztem ellened! Elhagytam a te szent ösvényedet, s megöltem lelkemet. De most összetett kézzel kérlek Istenem! töröld el vétkeid szennyétől terhelt napjaim emlékeit. Temesd el bennem a bűn emberét, támaszd fel az igazság életét és fogadj be ismét gyermekeid közé.”

És Isten meg fog hallgatni: újra asztalához vesz tégedet, rád adja a gyermek legszebb öltönyét, felékesíti ujjadat, reá tűzvén a kiengesztelődés gyűrűjét, és a bocsánat harmatát fogja hullatni kiszáradt lelkedre; de előbb keresztvíz kell neki! Keresztvízül hullasd reá a bánat könnyeit, – menj a gyónószékbe s valld meg bűneidet.

II. A gyógyfürdő

Az ember mindent elkövet, hogy ittléte folytonos ünnep legyen. Ősszel táncvigalmakat rendez; télen majd bálakat, majd pedig a böjti időszakban a szegények javára hangversenyeket ad. Tavasszal, aki teheti, a virágokkal és fecskékkel falura költözik, és nyáron, lehet mondani minden ember fürdőre megy; mert ma már minden ember beteg, a tudomány pedig minden betegség ellen talált fel fürdőt.

Oh de hány egészséges ember tér vissza a fürdőről betegen? Hány ember érezi magát csak a fürdőhelyen betegnek? Itt van egy férfi, ki titkos gúnymosollyal élvezi a városban – hol a légszész nem szól szívéhez, – igazságtalanságai gyümölcsét; de a fürdőn, hol az élet csapásai alatt meggörnyedt családok kínos helyzetén és nyomorán szerzett pénzen fizeti meg az unalmat, a csillagok hatnak lelkiismeretére, mely azt kiáltja: te tolvaj vagy! Ott van egy anya, ki szép leányával fürdőre megy. Feltűnik ugyan a leány, ki szende, mint maga az erény, szemérmes, mint a szüzesség, ártatlan, mint az angyal; de a nők összesúgnak, s ügyes mesterfogással kerülnek, a férfiak megnézik, mosolyognak s tovább mennek. A gyermek csak bámul s édesanyja védszárnyai alatt keres menedéket; de anyjában fölébred a lelkiismeret, mely hangosan kiáltja: önhibád oka leányod mellőztetésének.

Igaz ugyan, hogy ma minden fürdőhelyen gondoskodnak a vendégek mulattatásáról, szórakoztatásáról, gyógyításáról s a lelkiismeret elaltatásáról; de vannak mégis betegségek, vannak lázak, melyek féregként rágódnak az embereken, és melyeket semminemű fürdő sem gyógyít meg, kivéve azon gyógyfürdőt, melynek vize az Üdvözítőnek megnyitott szívéből csörgedez, s ez: a törödelem szentsége.

Ez azon gyógyfürdő, melynek használata a fürdőtulajdonost a bűnök által megbántott Istent kiengeszteli. Ez azon gyógyfürdő, melyből, mint a gyermek, midőn reggel a fürdőből kiszabadul, vidáman veti magát anyja ölébe, – a lélek örömmel szalad Isten karjaiba, ki lelke irgalmából köt sebeire lágy írlevelet. Ez azon gyógyfürdő; mely az ember múltját minden bukásaival, tisztátalanságaival s a lelkiismeret mardosásaival elmossa. Ez azon gyógyfürdő, mely az elhervadt lelket új életre támasztja; a bemocskolt léleknek visszaadja fényét s tisztaságát, és a fondor bűn túskebokra által letépett ártatlanság ruhájába öltöztetve bocsátja haza.

És fájdalom éppen e fürdőt, melyre mindenkinek szüksége van, miután az orvosok ide senkit sem küldenek, igen kevesen használják, s akik használják, azok közül is kevesen tesznek eleget az isteni orvos rendelésének. Pedig miként a beteg az orvos rendelete szerint minden beteges tagját megfürösztli s bánja tettét, mellyel testének a bajt okozta: úgy a bűnösnek is, nehogy inkább ártson, mint használjon a fürdő, minden bűnét le kell mosnia, vagyis meg kell vallania; – s mindeniket meg kell bánnia, hogy azokkal Istenét megbántotta.

I. Szent Izidor nézete szerint, midőn Isten az ember alkotásához készül, előhívá szolgáit az angyalokat, hogy résztvegyenek a munkában, tisztítván és simítván az anyagot. De midőn a szív alkotásához készült, elbocsátá az angyalokat, hogy az saját keze műve legyen, mint ilyen tiszteltesség, s abból ne illessen egy dobbanás se mást kívüle.

És csakugyan e szeretetteljes szavakkal kéri is Isten szívünket: „Add nekem fiam szívedet.” (Péld 23,26) Kéri, kívánja, s félti azt, sokkal jobban, mint a vőlegény menyasszonyát. Nem kell neki aranyad, nem kell ezüstöd, nem kell fényed és dicsőséged. Ezeket Ő öröme oda engedi neked. Csak szívedet akarja bírni, oda akar Ő befogadtatni; csak azt kívánja, hogy szeresd Őtet, ki téged határtalanul szeret; csak azt kívánja, hogy szállást adj neki szívedben. De Ő tiszta, ártatlan szívet kíván. A tisztátalan szívet ki kell tehát előbb tisztítani a törödelem szentségében, úgy hogy a legkisebb szenny se maradjon benne.

Azért mondja a látnok által: „Vessetek el töletek minden gonoszságot.” (Ez 18,31) és Izaiás e szavakkal: „Akkor könyörögsz és az Úr meghallgat; kiáltasz és mondja: Íme jelen vagyok! ha eltávolítod körödből a bilincset.” (58,9) Világosan kimondja, hogy csak az békíti ki a bűnök által megbántott Istent, ki a bűnökből készült bilincs minden egyes szemét széttépi.

Nem elég tehát egy-két bűnt meggyónni, hanem minden bűnt, azok nemét, számát és módját is meg kell vallani; mert Isten nem elégszik meg fél szívvel. Így midőn Julián császár szigorú parancsot adott volna ki, hogy minden keresztény, ki katonai vagy polgári szolgálatban áll, vagy hitéről vagy hivataláról mondjon le, míg némelyek inkább Krisztus harcosai akartak maradni; addig mások hitüket tagadták meg, hogy a császár kegyéből ki ne essenek. Azonban találkozott egy gazdag ifjú, kinek szép kilátásai voltak a legfőbb méltóságokra, s ki sokáig gondolkodott, hogy miképp egyeztethetné össze a kardot a feszülettel. Ily habozás és aggodás között lépett egyszer egy templomba, hol Theodunás püspök éppen imádkozott. Amint megpillantotta a püspök az ifjút, azonnal észrevéve rajta, hogy valami kínozza őt. Elébe ment tehát, s karonfogva, szeretetteljesen kikérdezé őt gyötrelméről, mialatt az oltárig érték, hol egy misekönyvet találván, azt fölnyitotta, s éppen e szavak ötlöttek szemébe: „Senki két úrnak nem szolgálhat.” (Mt 6,24) E szavakat megmutatván az ifjúnak, így szólt: „Nem használ itt semmi okoskodás, a császár és az evangélium össze nem fér egymással.”

Így neked is a szíved fölötti hatalmat vagy az Istennek vagy pedig a világnak kell adnod! Tehát végképpen le kell mondanod minden igazságtalanságról, ki kell tisztítani szívedet az irigységtől, gyűlölségtől, fősვნისეგტől, szóval minden bűntől. És így azon titkos viszonyt, azon igazságtalan üzletet, azon gyűlöletet, melyet szeretnél elhallgatni, meg kell gyónnod; mert azokat Istennel megegyeztetni nem lehet. Vagy Istent kell megbántanod, vagy pedig minden bűnödöt megvallanod; mert középút nincs!

És hogy meggyógyuljon a beteg, mindenekelőtt hinnie kell, hogy ő beteg, azután orvoshoz kell folyamodnia, s annak tanácsát, rendeléseit pontosan kell teljesítenie. Így a lelki betegnek is hinnie kell beteges állapotát, tudnia kell betegségét, fel kell fedeznie lelki sebeit a lelki orvos előtt, hogy az láthassa, megvizsgálhassa azokat egyenkint, s ítéletet hozván a beteg állapotáról, alkalmas szereket rendelhessen, adhasson. Azért parancsolja az egyház, hogy a bűnös őszintén, törődelmes szívvel gyónja meg bűneit.

De kik teljesítik ma az Úr ezen óhaját, az egyház e parancsát? Kik adják az Istennek egész szívüket? Talán az, ki gyógyulni akar ugyan, de csak azt mondja, hogy beteg; azonban, hogy mi a baja azt elhallgatja. Vagy tán az, ki pusztá szokásból, vagy hogy rosszabbnak ne látszassék másoknál, vagy hogy szeretetreméltóbb legyen előljárói előtt, elmegy gyónni, nagy sietve elmondja: „Gyónom a mindenható Istennek”, s néhány kisebb bűnt felemlítve, csakhamar befejezi gyónását e szavakkal: „már több bűn nem jut eszembe.” Nem jut eszedbe?...

Igen, nem jut eszébe. De lehet-e ez másképp, midőn, hogy a lelkiismeret szavát ne halljuk, úgy teszünk, mint a pogány anyák, kik midőn egy bálvány tiszteletére kisdedeiket elevenen megégették, nehogy meghallják gyermekeik sírását s jajgatását s talán szívök érzése fölébredjen, lármás zenét csináltattak. Ma is mindenki fél attól, mi arra kényszeríthetné, hogy önmagát vizsgálja s lelkiismerete szavát, sírását meghallja. Azért látjuk azt a sürgés-forgást, azt a lóást futást a foglalkozásokban, az élvezetekben, hol szórakozást s önfeledést keresnek. Azért oly keresettek a nők társasága, a játékok s táncmultságok; mert ott a zsidóság miatt kevésbé alkalmatlankodik a lelkiismeret. Azért tetszik jobban a bók, ha még oly hazug is, mint az igazság, habár őszintén és szenvedély nélkül van is mondva, s azért kedvesek előttünk a hízelgők szavai; mert azok elfödik hibáinkat s bűneinknek is az erény mázát kölcsönzik. És ha néha-néha a csalódások napjaiban egy pillanatot kénytelenítünk bensőnkbe vetni, ott csak jót, szépet, csak helyeset és tökéleteset láttat velünk hiúságunk, s tetteinket nagyon könnyen ki szoktuk menteni.

Pedig ha önmagunkban a szépet, jót csak nagyító üvegen vizsgáljuk, s ha magunk iránti ítéleteinkben szigorúak nem vagyunk, akkor nem hozhatunk magunk felett részrehajlatlan ítéletet s önmagunkat igazán meg nem ismerhetjük. Nem barátaink s ismerőseink nemtelen hízelgése és dicséretei, nem az önszeretet s hiúság szavai; hanem Isten parancsolata és lelkiismeretünk szava után kell magunkat mindig, de különösen a gyónás előtt megítélnünk. Csak akkor látjuk bűneinket az ő meztelenségökben s csekély érdemeinket az ő silányságukban.

A lelkiismeret vizsgálása ugyan legalább egy negyed órai magányba vonulást igényel. De mi az? Csekélység az egész, s még sem teszed meg. A bál előtt órákig elállsz a tükör előtt s nézegeted magadat, hogy a hiányokat észrevedd s kiigazíthasd: azonban a gyónás előtt Szent Jakab szerint csak bepillantasz lelkedbe s csakhamar elfordulsz, hogy meg ne lásd a szennyfoltokat. A gyónás előtt is foglalkozásaid, multságaid után jársz, s nem szentelsz egy negyed órát lelkiismereted megvizsgálására; mert félsz, mint a szavát meg nem tartó adós hitelezőjétől s a hitelvesztett kereskedő számvevő könyveitől, hogy neked egy negyed órai szemrehányást okozna, midőn elborzadva látnád, mi pusztá, elhagyott, sötét ott minden.

Vagy tán álszégyenből hallgatod el némely bűneidet? Szent Isten! ugyan miért szégyenled magadat, azt kérdezhetném Aranyszájú Szent Jánossal – miért szégyenled áthágásodat megvallani? Vagy tán egyszerű embernek mondod-e el azokat, ki azokat szemedre vetvén megszégyenítsen? A világnak vallod-e meg azokat, hogy az téged kinevessen? Nem – az Úrnak, az ő helyettesének, a te ápolódnak, az emberbarátnak, az orvosnak mutatod meg sebeidet!

Szép s nemes érzés, drága kincs ugyan a szemérem; de ha a bűnt már egyszer elkövetted, ne szégyelld meggyónni, ha nem szégyenletted elkövetni! Szégyelled megvallani most, midőn még üdvösségedre szolgál, s nem fogsz-e sóbálvánnyá változni akkor, midőn majd szépségtapasszal nem fődheted be bűneidet. Most a gyóntató atya előtt szégyelled magadat, s a világ minden kincséért sem akard, hogy emberi szem fonákságaid redői alá pillantson, s mit teszel akkor, midőn az igazság napja az angyal által felnyitott szívbe lövelli sugarait. Most szégyelled meggyónni, s mit teszel akkor, majd ha az Úr bevilágít kevély sírodba, hogy nyilvánosságra hozza a benne elrejtett szégyenfoltokat, s midőn minden igazságtalanságaid, szemtelen beszédid, aljas bosszúállásod, utálatos gondolatod lelepleztetnek, s mint a próféta mondja: „A nemzetek meghallják gyalázatodat.” (Jer 46,12)

Isten nem oly kérlelhetlen, mint az emberek. Ő szeret tégedet s ezért szívedbe kíván pillantani. A szeretet számot kér minden tettetdről, s megkívánja, hogy föltárd előtte szívedet. Önkéntes vallomást követel ugyan, de azt nem parancsolja, hogy bűneidet a szigorú s romlott világ előtt valld meg; hanem csak egyetlen ember előtt, ki gyarlósága által testvéred. És ennek félsz megvallani bűneidet?

Emlékezzél csak vissza gyermekkorodra! Ha pajzánságaid közben tövisek hatoltak testedbe, nem tértél-e gyorsan vissza az atyai házhoz, hol egy résztvevő anyát találtál, ki veled fájdalmadat megosztotta. Fejedet jó anyád kebelére hajtva, zokogás közt mondtad el a tövisek által okozott fájdalmadat. Anyád béketűrően hallgatta el panaszidat, s habár pajzánságodért gyengéden megdorgált is; de mégis nyájas szavakkal feledteté fájdalmadat s részvétteljes hangon nyugtatott meg, midőn gyalázva a töviseket, egyenkint kiszedte azokat testedből.

Pedig a leggyengédebb anyánál is vigasztalóbb atyával találkozol a gyóntatószékben. Hisz Isten gyóntató atyákká nem angyalokat, hanem embereket rendelt. És ha nemcsak az anya, hanem mint Szent Ambrus mondja, az atya is inkább részvétre, mint haragra gerjed, ha gyermeke elesik: annál inkább áll ez a gyóntató atyáról, ki ugyanazon bűnt, melyet te elkövettél, elkövethette volna; mert, mint nagyon jól mondja Szent Ágoston: „Nincs ember által elkövetett bűn, melyet más ember is el ne követhetne.” Ott várakozik ő rád a gyóntatószékben, s figyelemmel, türelemmel hallgatja panaszidat. Ne félj, hogy türelme

lankadni fog: a világgal szakítva csak abban leli örömét, ha másoknak szolgálhat. Leplezd le előtte félelem nélkül megsebzett szíved redőit, fődözd fel előtte életed veszedelmes, titkos utait, nyisd meg szíved egyes ereit, mutasd meg lelked egyes sebeit. Sebeidet készséggel kimossa, bekötözi s sikerrel gyógyítja. Ne félj, hogy bizalmaddal visszaél, ne félj: szíve rejtekébe zárja ő a titkot, s így soha sem fog az napvilágot látni. A világgal szemben erőt kell magadon venni, hogy száraz szemekkel, vidám arccal jelenj meg előtte, s el kell fojtanod könnyeidet. A pap előtt sírhatsz; mert nincs neki családja, s így mindig van szívében hely, hova fájdalmaidat fölvegye, s azokat veled együtt érezhesse; – és ha bűneid őszinte vallomása közt sírni lát tégedet, akkor sebzett szívedhez azon kimondhatlan édes szavakat fogja intézni, melyekkel egykor Üdvözítőnk vigasztalta meg Magdolnát: „Menj el békében!”

II. Veszélyes ugyan a bűnt szégyenből vagy félelemből elhallgatni; de sokkal veszélyesebb azt minden bánat nélkül elismerni. Oh és hányszor előfordul az, hogy a bűnös a bánat legkisebb jele nélkül, ugyanazon kérdéssel vallja be vétkeit, mellyel azokat elkövette. Pedig Szent Gergely szerint: „Aki szívében meg nem indul, annak mit sem használ a gyónása, habár meggyónja is bűneit.”

És ez annyira igaz, hogy az egyház s valamennyi szentatya tanítása szerint, mióta a világ áll Isten egyetlen egy bűnösnek sem bocsátotta meg bűneit, hacsak azokat, mivel velők az Istent megbántotta, meg nem bánja.

Egy Jonathas nevű rabló, meghatva Szent Simon példája által, átölelte azon oszlopot, melyen a szent ég és föld között vezeklett, s nyilvánosan megvallván bűneit, keservesen zokogott. Mit látva a szent férfiú így szólt hozzá: „Szívől siratod-e bűneidet?” „Igen, atyám! teljes szívemből.” Mire megrepedvén szíve, teste a földre hanyatlott, lelke pedig az égbe szállt.

Oh! vajha megrepedne mindnyájunknak szíve fájdalmában a gyóntató atya lábainál, midőn megvalljuk bűneinket. Ez lenne a legszebb gyónás! De ha nem érdemlünk ily nagy kegyelmet Istentől, legalább adjuk jelét bánatunknak!...

Isten – egy keleti rege szerint, – megteremtván az első embert, szívébe csak örömet adott. De elkövetetvén a bűn, megszületett a fájdalom. Az öröm és fájdalom szépen éltek egymás mellett a szívben. A fájdalom azonban közel lévén egyszer a halálhoz, felszállt az égbe, kérvén Isten ajándékát. De az Isten azt már mind az örömek adta. Ekkor a fájdalom könnyre fakadt. És Isten meglátván a ragyogó gyémánt csöppet, így szólt a fájdalomhoz: e legdrágább kincs, a könny legyen a te ajándékod. Mire a fájdalom visszaszállt az örömhöz, s azóta minden igaz fájdalomnak könnye van.

Igaz, hogy csak rege mondja ezt; de tagadhatatlan, hogy rendesen könnyekbe tör ki az igaz fájdalom. Így olvassuk a szentírásban is, hogy szent Péter megtagadván Urát és Mesterét; ez reá tekint, Péter megbánja bűnét, kimegy s keserves sírásban tör ki.

A világ fiai ugyan, csak az örömet szeretik, melynek illata édes, mint a rózsáé: a bánatot pedig, melynek temetői szaga van, mint a rozmarinnak, kerülük; de mégis sokszor bánkódnak oly haszontalanságért, amiért vagy éppen nem, vagy legalább annyira nem érdemes keseregni. Itt bánkódik egy fiatal ember, mert imádoztjától levelet kap, melyben az neki kosarat ad; ott bánkódik egy nő, mert bálba nem mehet. Itt bánkódik egy kereskedő; mert pang az üzlete; ott bánkódik egy anya, mert a kis angyal elrepült a bölcsőből. Itt elhalaványítja a bánat a gyermekek arcait, kiket atyjuk iszákossága nyomorra kárhoztat; ott hullanak a szomorkodó anya szeméből a könnyek, melyeket gyermekének halált hozó gyönyörei sajtolnak ki. Itt kétségbe esik egy ember, hogy egy előkelő embert megsértett, s kegyét elvesztette; ott bánkódik egy férfi, hogy egy általa különben igen tisztelt nő irányában udvariatlanul viselte magát. Csak Isten számára nincs bánat szívükben, csak szegény lelkük számára nincs egy könnycsepp szemükben. Valóban reánk illenek az Úr e panasz szavai: „Figyelmezek és hallgatok; de senki jót nem szól és senki sem tart bánatot bűnéről.” (Jer 8,6)

Szent Isten, tehát senki?! Igen, vajmi kevesen!

Nem merném a következő esetet felhozni, ha Szent Ambrus példája arra fel nem bátorítana: Egykor egy eb nem ismervén meg gazdáját, megharapta. De alig vette észre tévedését, a szegény állat ura lábaihoz feküdt, s nyöszörgésekkel fejezte ki fájdalmát. Majd később leeresztett fővel az ágy alá rejtőzött, s a háziak semminemű hízélgéssel sem csalhatták elő. A cselédek vittek neki ételt, italt; de feljűk se szagolt, s néhány nap múlva elveszett bánatában.

Nézd egy eb, mely megbántotta urát elvesz a feletti bánatában; a te arcod pedig el sem halványul ama bántalmak miatt, melyekkel Istenedet a te Uradat illetted. Vagy talán bánja az bűneit, ki a reggelnek egy részét haszontalan csevegés és világi gondolatok közt töltve, talán mások kedvéért, mintha csak egyszerű látogatást végezne, elmegy gyónni? Vagy talán bánják bűneiket azon piperés gyengék, kiknek gyónásaik inkább panasz, mint önvád, inkább érdekesnek tetszeni akaró elbeszélés, mint magát vádoló vallomás? Nem! kedvesem, sohasem hiteted el velem, hogy legyen az ily gyónásban annyi erő, hogy a Szentlelket lehíja az égből, a gonosz lelket elkergesse, s a megbántott Istent kibékítse.

És a bánat nem is igazi bánat, hacsak azon erős fogadással nincs összekötve, hogy többé a bűnt el nem követed. A gyónásban meg is fogadod, meg kell fogadnod; de ígéreted csak olyan, mint az illemruha, melyet reggel felöltesz s este levetsz. Mert mit tapasztalunk? Azt, hogy öt, tíz vagy több esztendeje, amerre csak jársz, szakadnak a bizalom szálai és elfonnyadnak a szent szeretet nyíló virágai; azt, hogy öt, tíz vagy több esztendeje, ami utadban áll bőszerűen eltiprod, s mitől lelked fekete, azt másra mázod; azt, hogy éveken át folytatod ama tiltott viszonyt, s most még jobban bele vagy bonyolódva. Pedig meggyóntad s megfogadtad, hogy többé el nem fogod követni e bűnöket, s mégis elkövetted. És nem gyóntad-e, nem fogadtad-e meg, hogy helyre hozod az okozott károkat, megbocsátod a bántalmakat, tűzbe dobod az erkölcstelen képeket és könyveket, elhagyod rossz társaidat, rendbe hozod számadásodat, felhagysz az uzsoráskodással? Nemde mindezeket megígérted, s még sem teljesítetted?

Mit bizonyít ez? Azt, a mit az Úr mond: „E nép ajakival tisztel engem, szíve pedig távol van tőlem.” (Mt 15,8) Azaz nyelved ígéri ugyan, hogy elhagyod a bűnt; de szíved éppen nem ígéri. Pedig mit sem használ a színlelt ájtatosság, a fohászok, a mellverés, a szív töredelme, bánata nélkül. De az igazi bánat a szív fenekén van, melyet nem lehet látni, hanem csak következményeiről lehet megítélni. Ahol tehát legkisebb foganat, legkisebb javulás sincs, ott, mint Tertullian is mondja, nincs bánat; s ahol nincs bánat, ott a gyónás haszontalan.

Gondold meg ifjú barátom, minők voltak gyónásaid? Ha haszontalanok voltak eddig, akkor, hogy hasznosak legyenek, kövesd isteni Mesteredet. Lásd Ő imával kezdé, kezd te is azzal. Miként Ő szenvedése előtt az olajfák hegyére vonult, vonulj te is gyónásod előtt magányba, s kérjed az Istent, hogy hozza el lelked derűjét, világosítson előtted kegyelmével, hogy leszállhass kebled üregébe s megvizsgálhasd jól, hogy mi rejlik ott. És ha miként Krisztus előtt a néptömeg, úgy lelki szemeid előtt a bűnök serege megjelenik, menj velük a gyóntatószékbe, vádold be ott s ítéld meg magadat a gyóntató atya által: miként Jézus is a tömeggel Pilátus elé ment, hol bevádoltaték s megítélteték. De miként Jézus meztelenül feszíteték meg s vallá be bűneinket mennyei Atyjának: úgy te is vedd le a bűn köntösét, s lelkedet meztelenül állítsd a gyóntató atya elé. Azután vedd kezébe a bánat pálcáját, ha kacag is a világ; Jézus kezébe is nádpálcát adtak, s kikacagták. És ha az irgalom sugarában megfürdik fájdalmad fellege, szép szivárvány kel ki majd szemedből, melynek égbe ér fel teteje.

III. A napraforgó

Szent Sebestyénről olvassuk, hogy egy kínos betegségben szenvedő római hivatalnoknak azt mondá: „Ha összetöröd bálványodat, biztosítlak, hogy meggyógyulsz.” És csakugyan, miután semmi orvosság sem használt, először kedves kis arany bálványát kivéve mind, – majd később, mivel ekkor sem szüntek meg szenvedései, a szent figyelmeztetésére ama kedvenc kis bálványát is megsemmisíté, s meggyógyult. Azonban alig gyógyult fel, megbánta tettét és a széttört bálványokhoz hasonlókat készíttetett. De alig készültek el, már az előbbinél még kínosabb s gyógyíthatlanabb betegségbe esett.

Oh hány ily napraforgóval találkozunk a világban, kik Istennek tett fogadásukat, alig távoznak a gyónószéktől, már megszegik, s háromszoros szent nevét Istennek, kit anyjuk térdén tanultak imádni, meggyalázzák. Hány ily napraforgóval találkozunk, kik már egy-két nap múlva lerázzák a hűség boldog frigyét s az ördögökkel jegyzik el ismét magukat. Hány lélek sóhajtozik, mint a férje sírjánál kesergő nő, kinek szíve a lefolyt boldog napokra gondol? És egy oly nővel, ki a korán elhunyt férje sírjára még csak tegnap ültetett virágok közül egyet leszakít s zokogása közben levelenkint széttép, hány lélek mondhatja el: „Miként e virág boldogsága, úgy az enyim is csak egy napig tartott.”

Vigyázz ifjú barátom, ha ismét azon szerencsében részesülhettél, hogy Isten gyermeke lehettél, – vigyázz, el ne hagyd magadat tántorítatni barátid, ismerőseid, bűntársaid s a világ élveibe elmerült, fehér hajuk dacára is szerénytelen aggastyánok gúnyjai, élcei s csábszavai által. Vigyázz, Isten szerelmére, lelked üdvére kérlek! Mert miként az említett hivatalnok súlyosabb és gyógyíthatlanabb betegségbe esett: úgy a világ gyönyöreihez visszatérő bűnös is újólá megseggvén Istennek tett ígéletét, Őt még jobban megbántja, s lelkét még veszélyesebb állapotba dönti, melyből már nehezebb szabadulnia.

I. Egy Dávid nevezetű rabló-főnökről olvastam, hogy isteni kegyelemtől áthatva, elhatározta magában, hogy zárdába megy, s ott méltó bűnbánat által a megbántott Istent kiengeszteli. De a zárda apátja, kinél felvételért esedezett, vonakodott a rossz hírben álló embert felvenni. Mire Dávid így szólt: „Ha be nem fogadsz szerzeteseid közé, visszatérek társaimhoz, s zárdátok néhány nap múlva lángok martaléka lesz.” Az apát e fenyegető szavakra felvette őt a zárdába, hol bűneit meggyónván, nemcsak hogy nem tért vissza többé társaihoz; hanem rövid idő alatt az erényekben és keresztény tökéletességekben minden szerzetes társát felülmúlta. Sőt nem sokára különös módon néma és süket lett, úgy hogy semmi egyébről sem tudott beszélni, mint az isteni kegyelem által rajta véghezvitt csodadolgokról. Ha földi dolgokról kérdezték, azt nem hallotta és mit sem válaszolt reá; de ha szerzetes társaival a közimákban Istent dicséré, akkor hangjával az egész templomot betölté.

Szerencsés ember! bűntársait nem kereste fel többé s ha hiú földi dolgokról kérdezték, néma volt, mint a hal; ha pedig Isten dicséretét kellett hangoztatni, kedves énekével a fülemülékkel versenyzett. Bár minden megtért bűnös őt követné! Bár minden megtért bűnös visszavonulna azok társaságától, kik őt az ég felé vezető útról letérítik! Bár minden megtért ember megválogatná barátságát, multságait s olvasmányait!

Igaz ugyan, hogy a törödelem szentségében nyert megszentelő malaszt által nemcsak szeretettel, Isten tiszta szeretetével telik el a lélek, melynél fogva a bűnösből szent és igaz, Isten ellenségéből barátja, a halál fiából mennyország örököse, az ördög rabszolgájából a szabadság gyermeke lesz: hanem az számúzvén a bűnt a lélekből, erőt nyújt és delejként vonzza az embert az erényre; mindazáltal az emberi szív állhatatlanságát ki nem irtja. Ez az oka, hogy oly nehéz sokszor az életben a világ csábításai közt az embernek érzéseit az erény útján megtartani, és a testiség incselkedései közt a szív tisztaságát megőrizni.

És hogy ma annyi ember megszegi Istennek adott szavát, az onnan ered, hogy az Isten sokkal fönségesebb, sokkal szentebb, semhogy a test követelményeivel alkudozásokba bocsátkozhatnék: a világ ellenben kedvez a testnek, s az ember szemei elé állítja fényűzésének, ámitásának s csábításának egész készletét. A könyvsajtók, vésők, ecsetek izzadnak az erkölcstelen könyvek, röpiratok, színjátékok, regények, adomák, szobrok s képek előállításában. Fényes mulatóhelyek jelmezbálokkal s borral hízelegnek. A színházak táncsal, zenével kedveskednek. És vannak társas-estélyek, ünnepélyek, mutatványok, kiállítások, melyekből a bohócok sem hiányoznak. A kísértés szelleme pedig így szól az alig megtért emberhez: Te elhagytál engem s az Istenhez tértél, ki azt mondja: hogy az én igám édes, az én terhem könnyű; pedig nagyon is érzed, hogy mily keserű, s mily nehéz az Ó igája. Ezt olvasom le arcodról, ezt ismétli szemed tekintete, ezt bizonyítja életed. Hagyd el hát e szomorú helyeket, hol e tan: önmegtagadás, megöl tégedet. Vagy lemondanál a világ örömeiről, mik másokat boldogítanak? Jöjj csak vissza ezek közé, s nézd mily boldogok. Hallgasd csak vidám dalaikat, s mulass te is ismét velük.

A szerencsétlen hinni kezd, keresi vagy legalább nem kerüli a bűnalkalmakat s közel áll a bukáshoz.

A történelemben olvassuk, hogy Kleopátra, Egyiptom királynéja, Augusztus hatalmába kerülve, hogy kikerülje a szégyenteljes halált, mely nem lehetett volna gyalázatosabb, mint élete; egyik rabszolgája által egy kosár virágot hozatott magának. Gyengéd, fehér kezei keresgélve a virágok közt, megtalálták a kígyót, melynek marása meghozá neki a halált.

E virágkosár hű képe a bűnalkalmaknak. Az ember először csak a jó illatot szívja be, s így szól: mily kellemes a virágokat szagolni. De nem sokára találkozik a virágok között mértéktelen keresésben a kígyó fullánkjával, mely megsebz a lelket, s halálát okozza.

El kell tehát a virágkosarat, a bűnalkalmakat távolítani, hogy a bűnbe vissza ne essél! Te tudod legjobban, hogy minő színdarabok látása, minő könyvek olvasása folytán sértetted meg az Istent. Te tudod legjobban, hogy mely házban, mely időben s mely személynél halt meg lelked a mézesajkú csábítók szavai által. Kerüld el tehát mindazt! Ne nézz meg ledér színdarabokat, még azon szándékból se, hogy eredeti gondolatokat hallhass, s az énekekben gyönyörködjél. Ne olvass erkölcstelen könyveket, még azon szándékból se, hogy szép irályt tanulj. Ne menj oly társaságba, hol a jó hírnév és becsület nem tiszteltetik, hol csak a bók, hizelgés tetszik, s az igazság hangját sértésül veszik. Ne menj, még azon szándékból se, hogy beszélgetéssel töltsd el az időt, s hogy udvariassági kötelmet teljesíts, – oly családhoz, hol az asszony mosolya kísértetbe hoz, hangja lebilincsel, bája s fortélyja eltántorít. Mert mint Szent Bernát mondja: „Oly gyenge és oly gyarló természetünk levén, nagyobb csoda az alkalmak közt forogni és el nem esni, mint a holtakat feltámasztani.”

Hanno kárthágói herceg sok papagályt fogdosztatván össze, azokat különböző szavakra tanította, a többi közt ezen mondatra is: „Hanno Isten.” S miután már jól tudták, szabadon bocsátotta őket. Egy ideig az egész környék csodálkozással hallotta mindenütt e szavakat hangozni: „Hanno Isten.” Azonban a madarak társaik között rövid idő alatt mindazt elfelejtették, mit előbb nagy fáradsággal tanultak, és ismét csak a régi módon kezdtek kiabálni.

Vigyázz te is, nehogy úgy járd, mint a madarak! Ne bizakodjál erődben, ne higgy akaratod szilárdságában, ne játsszál az alkalmakkal; mert az oly játék, melynél sohasem láthatod mennyit veszíthetsz. Sámson is többször kiszabadulván a filiszteusok kezeiből, elbizakodott lón, s midőn Dalila adta át, akkor is így szólt: Oh! az állatok állkapcái csak szalmaszálak az én vállaimon, és a legerősebb kötelek csak pókhálók az én karjaimnak. „Kimegyek, mint azelőtt.” És mégis, hogy ment ki Sámson? Megkötözve, s mint az állat, hajtotta a malmot.

Vigyázz tehát! Ha egyszer, kétszer szerencsésen ki is szabadulsz a bűnalkalmak közül, el ne bízd magadat; mert még az elmés, erkölcsös, alázatosnak látszó emberek is olyanok, mint a víz alatti szirtek, melyeken gyakori a hajótörés: hát ha Dalilákkal mulatsz, – habár

udvariasságból vagy időtöltésből, – a szikrázó szemek, a mosolygó ajkak, s a hófehér vállakat elfödő nemcsak igazi, hanem hamis hajak is elég erősek arra, hogy megszegjed Istennek tett ígéretedet.

Pedig semmi sem érdemel az emberek közt nagyobb figyelmet, mint az adott szó. Az ígéretet meg kell tartani, vagy elveszítjük jó hírnevünket. Így bár a mai romlott korban néha a gúnynak nyilait a megcsalatott férjre irányozzák; de míg az evangélium a világról el nem tűnik, addig a nő hűtlenségét a sokaság megbélyegzi. Sőt az ünnepélyes ígéret még a legvadabb népeknél is sérthetetlen. S ha találkozik oly nyomorult, ki nyilvánosan adott szavát vakmerően megszegi, nem teheti azt anélkül, hogy benseje e tett ellen mint aljas és örült cselekmény ellen ne tiltakozzék, s hogy azért a közvélemény el ne ítélné.

Mindenféle tisztelenséggel illetheted pedig az embert, s még sem meríted ki a gyalázat szótárát; de ha azt mondod neki: Te hazug, hűtlen, szószegő vagy, akkor, ha csak egy szikrája van is benne az emberi méltóság érzetéből, szégyen és gyalázzal illetted. Mert ez annyi, mintha azt mondanád: Menj, egy vonását sem bírod a művelt embernek; mert a becsületességet sem ismered többé, s felhívom barátaidat, hogy szavaidtól őrizkedjenek, mert neked nincs becsületszavad.

Ha tehát az ember és ember közt az adott szó sérthetetlen, s meg kell tartani, mennyivel inkább sérthetetlennek kell lenni s meg kell azt tartani az ember és Isten között. Ha az, ki embernek adott szavát meg nem tartja, szakít nemcsak a becsülettel, hanem a becsületnél sokkal kevesebbet igénylő tisztelettel is; mennyivel inkább szakít az, ki az Istennek tett fogadását meg nem tartja?! Azért a szentatyák szerint: az egy gonosz ember, az az ördög, az a bálványok törödelmezője.

Hogyan? A bálványok törödelmezője? Igen, mert mint Szent Jeromos mondja: „Minden bűn bálvány, mely imádtatik a szív oltárán.”

A bűnös ugyan nem oly nyilvános bálványozó, mint a pogányok, kik a csillagokat s más egyéb teremtményeket megcsodálva, ahelyett, hogy a Teremtőhöz, ki azokkal az eget s földet benépesíté, felemelkedtek volna, inkább a teremtmények imáadására vetemedtek, s azoknak templomokat állítva, áldozatokat mutattak be. De van alattomos bálványozás is, mely bizonyos házi bálványokat imád. És ez ama bálványozás, melyet minden viláfgfia elkövet, midőn megfélekedve az egyedül imálandó lényről, habár nem is az ég csillagainak, hanem a világ gyarló csillagzatainak hódol. Azok kedvéért elfecsérli egészségét, jövőjét, sőt véréit is. Elfeledi az anyai szív fájdalomait, családjá becsületét. Elfeledi lelkét, el Istenét. Azokat lelke templomában, szíve oltárán bálvány gyanánt imádjá, s bár a felebaráti szeretet fölajdul és sír, ő mégis azoknak áldozza mindenét.

Ha ily ember megbánva esztelen cselekedetét, ledönti bálványait, s visszatér Istenéhez, nem mondjuk-e, hogy Isten törödelmezője? Éppen úgy mondhatjuk, hogy a bálványok törödelmezője az, ki ismét elhagyja Isten útját, s szívében újra felállítja a bálványokat.

És szent Isten! mily sokszor földik el arcukat angyalaid ily gyalázatos elpártolás, ily alávaló szószegés szemléleténél? Mily sokszor döfi át éles törként atyai szívedet hálátlan gyermekeid szószegése?!

Midőn meggyónja a bűnös bűnét, megújítja keresztségi fogadását, sőt hogy visszajusson Isten kegyelmébe, új fogadással köti le magát. Midőn először vétkezett, mindenesetre megbántotta az Istent. De azelőtt még nem tapasztalhatta az ördög zsarnokságát. Hanem miután már tapasztalta azon boldogtalanságot, melyet a bűn okozott lelkében, s megízlelte Istennek és kegyelmének jóságát is, s mégis visszatért a világ gyönyöreire: akkor a bántalom sokkal nagyobb és Istent sokkal jobban sérti; mert az által mintegy azt fejezi ki, hogy sokkal jobb rabszolgaként élni az ördög bilincseiben, mintsem Istennek szolgálni.

De lehet-e ennél sértőbbet mondani?

És pedig úgy van!

A világ gyönyöreireihez visszatérő ember miután tapasztalta, hogy mily élet van az Isten és az ördög szárnyai alatt, mintegy nyilvánosan megvallja, hogy ő úgy gondolja, hogy hasznosabb az ördög, mint Isten szárnyai alatt élni. Háta fordít tehát Istennek, s miként előbb bocsánatot kért Istentől az ellene elkövetett bántalmakért: úgy most újra meghódol, letérdel s ha nem is szóval, legalább tettel bocsánatot kér a gonosz lélektől, mondván: íme sátán, itt vagyok lábaidnál, megvallom, hogy rosszul cselekedtem, midőn téged elhagytalak. Teljes bocsánatot kérek azért; mert már jól meggondoltam magamat s beismerem, hogy jobb neked szolgálni, mint az Istennek. – Valamint előbb is a tied voltam, úgy most is a tied vagyok, s tied leszek, nem pedig Istené.

És az alvilág fejedelme ujjong kivívott diadala felett. A súlyosan megbántott Isten pedig e szavakkal veti szemére hűtlenségét: „A te gyökered és nemzetséged Kánaán földjéről való és mikor születtél, nem szántak meg téged, hanem a föld színére vetettek. Én pedig elmenvén melletted, láttalak téged eltapodtatni véredben és mikor tenvéredben voltál, mondtam neked: Élj, – igen mondtam, – és te enyim lettél. És megmostalak téged vízzel, kitisztítottalak véredből, megkentelek olajjal, bíborral öveztelek, arannyal és ezüsttel ékesítélek és a fejedre koronát adtam; süteményt, mézet és olajat ettél és igen megszépülvén, országlásra jutottál. És most ismételve megutáltál, elhagytál engem. Aranyomat, ezüstömet, melyet adtam neked, sértésemre használtad, elővetted sokszínű ruháidat és olajamat, illatszereimet és az én eledeletem, melyet neked adtam ismételve ellenem fordítád.” S eltávozik Isten ismét a lélekből, mely nehezen, vagy nem is fog megszabadulni a világ gyönyöreinek hatalmából.

II. Ha egy atyát gyermeke, kit szeretettel felnevelt elhagy azért, mert engedelmességet, tiszteletet követel tőle, s minden ötletének, kívánságának nem kedvez; ha a nő rossz olvasmányok vagy ábrándozó társnői beszédei folytán úgy képzelé a férjet, mint szeszélyeinek rabszolgáját, s midőn el kell hagynia az álmok világát, ahelyett, hogy meggondolná, hogy ő csak ábrándokban ringatta magát, s hogy az ifjú szíveket elbájoló örömök tűnékeny habok, inkább így sóhajt fel: ha én ezt tudtam volna, s bár férje szereti őt, de miután minden szeszélyének nem hódol, tehát elhagyja. És föltéve, hogy ama gyermek és eme nő megbánva tettét, bocsánatért esdve ismét visszatér az atyja, ez pedig férje karjai közé; azonban mivel az atya most sem hagy fel szeretetteljes szigorával, és a férj most sem hódol neje szeszélyeinek, tehát ismét távoznak. Mit gondolsz, bár az atya és férj karjai s bocsánata mindig készen vannak számukra, visszatérnek-e ismét megjavulva? Nehezen vagy tán nem is.

Így van ez a világ gyönyöreireihez visszatért emberrel is. Isten ugyanis nemcsak az első bűnös embernek bocsátotta meg bűnét, midőn az könnytelt szemekkel, remegve lépett megbántott Teremtője elé a paradicsomban; hanem kész megbocsátani minden bűnösnek, amely napon megtér, és „elfeledi istentelenségeit, ha bűnei száma annyi lesz is, mint a tenger fővénye, s oly vörösek is, mint a karmasin.”

Isten részéről tehát nincs nehézség. De igen a világ fia részéről. Mert ha valamely hegytetőn álló oszlop mellől elmozdul az azt fenntartó támasz, leesik az a mélységbe, s vagy sohasem vitetik fel, vagy igen nagy erőfeszítéssel: úgy ha a lélek mellől a szentségek, melyek azt fenntartják, elmozdítatnak, lezuhan az, s vagy soha, vagy igen nehezen állítható ismét életre. Azért mondja a nemzetek apostola: „Lehetetlen, hogy azok, kik egyszer megvilágosítottak s megízlelték a mennyei ajándékot és részesek lettek a Szentlélekben... és mégis elesetek... ismét megújuljanak a bűnbánat által. Mert azon föld, mely a gyakorta raja hulló záport beissza és alkalmas növényt terem azoknak, kik azt művelik, áldást nyert az Istentől, amely pedig töviseket és bojtorjánokat terem, elhagyatik és közel van az átokhoz, minek vége az elégetés.” (Zsid 6,4–8)

Hallod! azt mondja az apostol, lehetetlen a világ gyönyöreireihez visszatérő bűnösnek ismét megtérnie. Nem feltétlen lehetetlenséget ért itt ugyan Szent Pál, mint Szent Tamás is mondja; hisz Isten a legnagyobb bűnöstől sem tagadja meg az elégséges kegyelmet, melynél fogva

meztérhet, hanem csak azt akarja kifejezni, hogy igen nehéz, de ez a lehetetlenséggel majdnem egy és ugyanaz. Próbáld csak meg, hogy valamely játzóköcköt többször úgy vess, hogy az egymásután mindig ugyanazon számot mutassa. Bizonytal nem lehetetlen, de igen nehezen fogna sikerülni, s éppen azért alig fog sikerülni. Szintúgy nem lehetetlen, hogy egyik helyről a másikra ugyanannyi lépést tégy s mindig ugyanazon helyre lépj; de igen nehéz, próbáld meg s tapasztalni fogod, hogy alig sikerül. – De ha a mindennapi dolgokban, ami igen nehéz, a kivétel tekintetében, majdnem lehetetlen, mi történik akkor az erkölcsi dolgokban? Mi? Az, hogy a világ gyönyöreire visszatérő bűnösnek nehezebbé esvén a felkelés, alig vagy talán fel sem kel.

Nézd a chaldeusok által elpusztított jeruzsálemi templomot, melyet Salamon hét év alatt épített, Zorobábel által sok fáradsággal csak húsz év alatt épített fel. S az így felépült templomot, midőn Heródes megrongálta, utódja egy másik Heródes még nagyobb erőfeszítéssel csak huszonnégy évi nagy munkával s költséggel javíttatta ki. De midőn harmadszor a rómaiak elpusztították, soha többé fel nem épült, hanem úgy maradt s a skorpiók és kígyóknak lett rejtekhelye.

Te az Isten élő temploma vagy és önkénytel elpusztítod e templomot és pedig nem egyszer, hanem kétszer vagy többször is, s azt gondolod, hogy könnyen felépítheted azt? Oh szerencsétlen! vigyázz, nehogy saját romjaid temessenek el és lelked rejtekhelye legyen a skorpióknak és kígyóknak, melyektől soha vagy igen nehezen szabadulhatsz meg.

Gyónás által ugyan megtisztíthatod lelkedet, s fölépítheted ismét Isten templomát; de Isten szívjobbulást és pedig valódi jobbulást kíván. Ha tehát nincs igazi bánat szívedben, mit sem használ gyónásod. Hasonlítsz a keresztény hitre tért pogányhoz, ki a keresztés után néhány napra visszatér a pogányságra; majd ismét lemondva a pogányságról visszatér a keresztény hitre. Ha ezt ötször-hatször ismétli, nemde azt mondd, hogy annak az embernek sohasem volt igazi hite; mert az igazi hit a kijelentett igazságoknak mindenekfeletti erős elfogadásában áll. És igazad van. De ha te ötször-hatször meggyónod ugyanazon bűnödöt és visszaesel, nemde azt kell mondani, hogy aligha gyóntál meg igazán és nem is nyerted el Isten kegyelmét.

Ne ámitsd tehát azzal magadat, hogy majd ismét meggyónod bűnödöt, hanem mint Szent Bernát mondja: „Aggódjál ha Isten kegyelmét elnyerted, még inkább aggódjál, ha kárát vallád, mindenek feletti pedig aggódjál, ha elvesztvén, újra megnyerted, mert ha másodszer vagy harmadszor elveszted, talán soha többé vissza nem nyered.”

Szent Ágoston a világ gyönyöreire visszatérő bűnösöket ama halottakhoz hasonlítja, kiket már a temető felé visznek, s életre ébredésükhez már kevés a remény, s magának az Isten fiának is hangosan s parancsolólag kell kiáltani, mint a naimi özvegy fiának kiáltá: „Ifjú! neked mondom kelj fel!”

De Jézust ily csoda véghezvitelére az özvegy anyának könnyei indíták. Sírj tehát te is! Harmatként hulljanak bánatkönnyeid, mert szép ugyan a könny, mely anyai szemekből permetez, de sokkal szebb könny, melyet a bűnbánat sajtol ki szemedből. Hervadt lelkednek örömcseppje lesz az, melyet egekbe visznek angyalok s Isten irgalmát esdik ki számodra.

S kezeidet sóhajtó melleddre téve, így kiálts fel a magas egekre: Istenem, íme ismét fájdalommal térek hozzád vissza. A világ zúgó árja, mint a vész az eltépett virágot, mint a tenger a lengő habot, ismételve elsodort magával. Mint a homokpuszták forró szele, úgy kiszáritá bennem kegyelmedet a bűn, melybe tőled hűtelen kebellet eltérve, ismételve visszaestem. De most, mint a bérc, úgy nyomja e tett lelkemet. Kérlek Atyám, vesd reám irgalmas szemeidet. Oh bocsáss meg, bocsáss meg irgalom s szeretet örök Istene! Tekints e kebelre, mely feltétellel s bánattal van tele! Fogadj vissza még egyszer gyermekeid közé, s ne engedd, hogy kegyelmeddel többé visszaéljek, hanem add, hogy akaratod legyen az enyim is, s irántad való szeretettel zarándokoljak e földön. Add, hogy csak azt tegyem, ami neked

leginkább tetszik, hogy így egykor lelkem a paradicsomot ékesíthesse s kebleden örvendhessen.

És az Atya mindig csak atya marad, megismer a rongyokban is, s meghallgat tégedet. Csak valóban bánd meg bűnödöt, akkor átjárja kebledet az égi lehelet, s Isten, kinek eltöröltt képmását feleleveníti benned a malaszt ereje, befogad ismét gyermekei közzé. Feladja rád az ünnepi köntöst, a kegyelem öltönyét, csak vigyázz, hogy le ne vesd azt többé.

IV. Lázár

Midőn Lázár megbetegedett, nővérei, kikkel együtt lakott Bethaniában, követet küldöttek Jézushoz azon izenettel: „hogya akit szeret, beteg.” Jézus azonban csak negyednapra ment Bethaniába, de ekkor már Lázár meghalt, sőt már el is volt temetve. Mit megtudva egyenesen a sírhoz vezetetté magát, s mint a szentírás mondja: „Könnyeze Jézus.”

Jézus könnyez! Könnyez az, kit sohasem látott senki nevetni! Könnyez az, kinek csak egy szavába kerül a halottakat feltámasztani. Titokteljes könnyekek azok, a fájdalom szent könnyei, melyeket nem csak a bethaniai Lázár halála miatt; hanem azon Lázároknak felett is hullatott, kik a világ gyönyöreit megszokván, meghaltak a kegyelemnek és a sok füst és gőz miatt elvesztvén lelki szemük világát, a sok zaj miatt megsüketülvén, nem hallják az üdvösség szózatát; hanem befödött szemekkel, lekötött kezekkel feküsznek a bűn sírjában, a gonosz szokások sírköve alatt.

És méltán könnyeze Jézus. Mert ha már eltemették és sírkövei befödtek a halottat, akkor csak a szív zokog, a könny pereg, s legfölbbe keresztet vet magára az ember a sír mellett, s nem reméli, hogy a sírkő alatt nyugvó csoda nélkül a földi életre ébredjen; úgy a világ gyönyöreireihez szokott embernek is Isten különös kegyelmére, hogy úgy mondjam, csodájára van szüksége. Mert ki soká nem függ az égtől, annak lelkére a bűnök rabigát fűznek s rabszolgája lesz a világnak. És kinek nehéz volt az édes, könnyű járom, azon teher helyett, melyet válláról lerázott, lélekgyilkoló rabláncot vesz lelkére, és elmondhatja: Szemeim nem látnak többé, kezeim nem mozdulhatnak többé. A szív kiszárította az agyvelőt és a földiekkel való visszaélés által az ész ájulásaig jutottam.

Jaj a léleknek, melyre ily kígyó tekerődött, százszor jobb a nadály, mert lehull, ha vérrel megtellett. De a megszokott világi gyönyörök oly sivárrá teszik a lelket, mint a Sahara és még sem hagyják el. Az értelmet elhomályosítják, a szívet kiszárítják, az akaratot elaszalják; miért is alig lehet tőlük szabadulni, alig lehet többé Istenhez visszatérni.

I. „Ne halmozz vétkeket vétkekre.” (Sir 5,5) E szavakkal int bennünket az Úr. Szerencsés az, ki azokat szívébe vésve sohasem téveszti szem elől. De jaj annak, ki azon utógondolattal hagyja el a mennybe vezető utat, hogy majd ismét visszatér. Igen csalódik, ki így gondolkodik. Mert a bűn elkövetvén, úgy nő a lélekben, mint a bujtorján a műveletlen talajon. Azért mondja Szent Ágoston: „Nem kívántatnak az öreg ember évei, hanem néhány nap alatt szokásos bűnössé lehet az ifjú; az első lépés, – úgymond e szent, – a szívbeli inger a gyönyörűségre, a második a beleegyezés, a harmadik a cselekedet, a negyedik a szokás.”

És ha egyszer létrejött a szokás, nehéz akkor már Istenhez visszatérni. Mert a földi élet megszokott gyönyöre elfojt az emberben minden tehetséget a nemes elhatározásra. És pedig úgy elfojt, hogy a megszokott gyönyöröktől való szabadulásra Szent Bernárd szerint nem kevesebb, mint a Mindenhatóknak karjai kívántatnak.

Századunk anyagi haladását, noha sok tekintetben a humbug bélyegét viseli homlokán, mindamellett kétségbe nem vonom. Hisz amit a múlt századokban még alig sejtettek, az most megtestesülve áll szemünk előtt. Hatalmunkban van a tűz, víz, gőz, villany, delej a napfény. Kiki a szelekkel utazhatik s gondolatinkat a villámok viszik.

Fájt ugyan lelkemnek, midőn láttam a bécsi világkiállításon, hogy a művészet visszaélve magasztos hivatásával, leplezetlenül fejezi ki az eleven cikázó testi kéjt, a szemtelenség csábképeit. Fájt szívemnek, midőn láttam, hogy a mai tudomány fáklyája a Gehenna tüzénél gyújtatott meg, füstje vakít, lángja gyújt és éget. De látva a számítás, az ész diadalait, a gépek, a gazdasági eszközök, kelmék hódításait, gazdagságait, ízlését és fényűzéseit, nem lehetett nem bámulnom korunk anyagi haladását. Csak az fájt, hogy ezen anyagi haladásnak

nem találtam más célját, mint a szívek vágyainak eleget tenni, mint vágyakat kelteni fel a tömegben, mely úgy siet, mint a zakatoló gőzmozdony, hogy az elkésést utánpótolja.

Megy, halad ma mindenki, siet az idővel, siet az étellel. Az egyik siet tova, mert űzi a vagyonnak szomja; a másikat az élvezet csábítóan hívja, a harmadikat nevének jövő fénye, a dicsőség üveg-csengése csalogatja.

Vagy nem látjuk-e nemcsak a bőség és tudomány fényes palástja; hanem a daróc köpeny és rongyos ruha alatt is a dicsvágyat? Nem látjuk-e azt a művész és tudós csendes szobájában, a zárdák magányos celláiban, úgy, mint a hivatalok zajos termeiben, az üzerek lármás csarnokaiban? Nem látjuk-e, hogy széttépvék, bemocskolvák az első nyár liliomai? Nem látjuk-e sokakon, korra nézve, bár ifjak még, a ledér kor bélyegeit? És soknak kihalt szeme, elbágyadt ajka nem árul-e el korán elért gyümölcsöt? Nem látjuk-e, hogy az élet mezején az ifjúság kertjében miként lankadnak el a legszebb virágok, halaványodnak el a legpompásabb rózsák és száradnak el a tavasz szép jácintjai! Nem látjuk-e, hogy ma mindenki számol, ad, vesz, váltókat állít ki, s semminek sincs akkora hatása az emberekre, mint a kincsek ragyogó csillogásának, az arany és ezüst bájoló csengésének és a váltók lassú suhogásának. Nem látjuk-e, hogy ma a pénz intézkedik nemcsak az anyagi, hanem a szellemi erők felett is? Az ad irányt a tudománynak, művészetnek. S miként a jó és gonosz tudás fája megvesztegette első szüleinket, úgy most a tőzsde ama bűvös fa, melynek gyümölcse eltántorítja az embereket.

Azért mondá ki isteni Üdvözítőnk e szavakat: „Jaj a világnak;” mert az ember a dicsvágy, az élvágy s haszonvágy által ösztönöztetve a föld javaihoz fordul, s ha azokat megszokja, az égiekre nem is gondol.

Világ fia! Nemde fájó szívvel nézed a vakot, ki az emberi szívet a Mindenható szeretetteljes imádására indító mindenség csodaművei közt minden mélyebb megilletődés nélkül jár, kel, fel s alá? És nemde sajnálsz ama szerencsétlent, ki megfosztva hallásától nem ismeri a Teremtő többféle szeretetteljes szózatát, melyekkel szeretetére és imádására hí bennünket? Sajnáld őket, de ne csodálkozzál! Mert az nem látja a föld szépségeit, az ég kék boltozatát. Nem látja a végtelen bölcsesség és hatalom e roppant műveit; azért nem melegszik fel szíve érzése. Emez pedig nem hallja az ég feddő dörgéseit, a madarak ártatlan csevegéseit, az emberek szívet bájoló hangjait.

De sajnálkozzál még inkább magad felett, te a világ gyönyöreiben elmerült ember! Mert te vakabb vagy a vaknál, homály borítja lelki szemeidet; s valódi süket vagy, mert lelki füleid bezárvák a gonosz kívánságok, a testi örömök s gyönyörűségek által. Te rólad mondotta Üdvözítőnk: „látván nem látsz, és hallván nem hallasz.” (Mt 13,13)

De hogy is történhetnék ez másképp? Hisz, ha az ember elmerül a világ gyönyöreibe, akkor azok, mint a fekély, befészkelik magukat a lélekbe, s kiölnek onnan minden nemesebb tehetséget, ugyannyira, hogy csak a gyönyörökben talál az ember élvezetet. Nem gondol az égre, s jónak egyedül hajlamainak kielégítését tekinti. Mert mint a sírban fekvő halottnak szemeit, úgy az ő lelki szemeit: az értelmet s képzelő tehetséget homály fűdi, a bűn képei töltik el. És e képek mindenhová követik, alig hagynak neki egy nyugodt pillanatot, melyben okosan gondolkodhatnék a szerencsétlenségről, melybe magát veté, s bűnei gyalázatosságáról helyes fogalmat szerezne: miért is vétkezik Isten félelme s a világ előtti szégyen nélkül.

Nézd azon ifjút, kinek kedves tekintete, s nyílt homloka egykor mindenkiiben örömmel vegyült szeretetet gerjesztett! Jámor volt, mint egy szeráf, gyakran járult a szentségekhez, résztvett az ájtatosságokban. De megrohaná őt egy heves kísértés, egy előre nem látott alkalom meglepte őt. S mi történt? Az ifjú elesett. – Azonban aggodalom és töprengés közt hányatott, s rettentő lelkiismeretfurdalás közt élt. A legkisebb szél rezgésére remegett, mint a nyárfalevél, mennydörgéskor borzalom járta át, s gyötrelmét megsebzett szarvasként horda magával. Meghalt volna szégyenletében, ha bűne tudomására jut övéinek, s mint gonoszságának ezen első csemetéjét a legnagyobb félelem közt vallá meg gyóntató atyjának.

De nincs így többé! Ismét megízlelvén ama bűnt s jónak találván, vissza-visszatért gonoszságára, megszokta, s nem fél többé; hanem vétkezik s dicsekszik vele. Sőt rövid idő alatt annyira jutott, hogy nemcsak nem szégyenli bűnét; hanem még sajnálja is, hogy korábban nem kezdte, s hogy nagyobb szemtelenséggel nem követheti el!...

Vagy nézd e nőt! Egykor szüleinek szemefénye volt. Dús hullámú szőke fürtjei alatt szemeiben az ártatlanság csillaga ragyogott. Mint a szemérmes kis ibolya elbújta a kíváncsi szemek elől. Angyalarcát minden kevésbé illő gondolatra bíborpír futá át, s gyóntató atyjánál keresett írt lelke sebére, azután mint valamely tisztított kehelybe, fogadta magába az oltáriszentséget. De tiltott könyv jutott kezébe. Először nem olvasá, – majd később csak anyja s nevelőnői előtt rejté el, s félve fedezte fel gyóntató atyjának. Azonban napok, évek múltak s a kedves régi elveszett. Szeme gyönyörű most is; de egy sugár kihamvadt onnan, az ártatlanság tündöklő sugara. Az ablak most legkedvesebb helye, templomba ritkán jár; de annál többet az utcán; – van fátyola ugyan, de a hiúság kacér keze foná azt reá. – A tiltott olvasmányokat keresve keresi, s nem borítja már pír arcát. Lelkiismeretfurdalása csak annyi van, mint a napsugarak felé mosolygó virágnak, s nincs több aggodalma, mint az ágon szerelmi dalát zengő madárnak. De vére lázas keringésben hullámszik, s így sóhajt fel: „Bárcsak rég olvastam volna,” s dicsekszik vele, hogy olvasta.

Vagy tekintsd csak a kevélység, érzékiség s a gazdagság rabjait!

Ha az ember önmagát szereti, azt senki sem kárhoztathatja. Hisz miért ne szeretné a Teremtő remekét, a menny örökösét? És hogyan szerethetne az másokat, ki önmagát nem szereti? Azonban ha az ember nemcsak egyszerűen, hanem mindenképp felett szereti magát; akkor már ott lappang a kevélység, mely csakhamar kihajt, terebélyes fává lesz s árnyékba akar mindent borítani. A kevély lenézi mások tehetségeit, érdemeit, s letapodja a szeretet, az igazság virágait. A kevély nem elégszik meg Isten kormányával, nem nyugszik meg rendeletein; hanem mindent önmagának tulajdonít, s Istent elfeledve, minden dicsőséget és tiszteletet önmagának kíván, mint ama török császár, ki a konstantinápolyi Zsófia-egyház főoltárára merészkedett ülni, hogy ott fogadja a nép hódolatát.

És mit tesz az élvhajhászó? Földönfutóvá teszi a szegényt, megingatja a női hűséget, s a szülői könnyek dacára is kész minden vagyont feláldozni gyönyöreikért. Az élvhajhászó előtt nincs barátság, becsület, érdek, jó hírnév, melyet meg ne sértene, lábbal ne taposna, s kész állását kockára tenni, meggyalázni egy pillanatnyi gyönyörért. Ő csak a testiség kielégítésére irányítja minden gondolatát s így kiált fel a kéjittas Babylonnal: „Nincs ki lásson engemet, én vagyok s nincs más kívülem.” Igen, elfeledi az Istent; mert az élvezetvágyónál a testiség elhomályosítja az értelmet, mint maga a Szentlélek is megjegyzi Zsuzsanna történetében a két aggról: „szemeiket elfordították az égről, hogy ne lássák többé az eget.”

Így, miként Milton „Elveszett paradicsomában” a fősvénység angyala megvetve az ég dicsőségét, arany talapzatának szemlélésével van elfoglalva: a gazdagság, vagyon rabja is minden gondolatát a földre irányítja. Csak haszon után vágyódik, s miként a zsidó nép, midőn a próféta gonoszságai miatt megdorgálta, azt válaszolá: „Ej mit? gazdaggá lettem, bálványt találtam magamnak” (Oz 12,8) úgy ő is azt mondja: Nem kell nekem más templom, mint a tözsde; más Isten, mint a pénz; más imádságos könyv, mint a váltók; más olvasó, mint a szelvények; nincs más óhajvásom, mint a gazdagság, más boldogságom, mint a tözsdefolyam emelkedése.

Már most mondd meg, honnan van mindez? Miért szégyellte előbb magát az ifjú és leány, s miért dicsekszik most bűnével? Honnan van, hogy a sok uzsora pénzműveletnek, a kicsapongások kellemetességeknek, a legundokabb élvezetek gyarlóságoknak, a csalások mesterfogásoknak, a káromlások heves kitöréseknek mondatnak? Onnan; mert: „Sötétséget parancsolsz és éj van.” (Zsolt 113,20) Igen, parancsolsz bűneid által, melyeket egymásra halmozván, irtózatossötétséget, a legsötétebb éjszakát hozod létre lelkedben, úgy hogy nem látod be bűneid gonoszságát.

Míg bűnöd, hogy úgy mondjam gyermekkorát élte, addig az értelem és hit világa tisztán megmutatták neked, hogy ama szenvedély tilos, hogy ama szerelem veszedelmes, hogy ama könyv rossz. De miután megszoktad a bűnt, az illetlen vonzalmakat megbocsátható élvezeteknek, a rossz könyvek olvasását szórakoztató foglalkozásoknak, a szennyes fukarságot takarékoságnak, az alávaló hízélgést ügyességnek, a hányi-vetiséget születés, s tekintély ajándékának mondod. Mert megvakult értelméd, s hasonló vagy a pokolbeli kárhozotthoz azon különbséggel, hogy az be van zárva a pokolba, te pedig magadba zárod a poklot.

És ez irtózatosságot sohasem emeled fel szemeidet Istenhez; amint Ozeás próféta is mondja: „Nem gondolkodnak arról, hogy megtérjenek Istenükhöz.” (5,4) Büntethet Isten; de törödelmet nem tartasz. Megszégyeníthet Isten; de meg nem szégyenülsz. Lealázhat az Isten; de meg nem alázod magadat. Mert homály födi értelmédet, s nem ismered a veszedelmet, melyben forogsz.

Ha talán egy tisztább pillanatban belátod is vétkeid undokságát, csakhamar felülkerekedik az, s mielőtt fölkelnél, leterítetel; mert gyengének érzed magadat arra, hogy a bilincseket, melyeket a szokás mint egy zsarnoknő akaratra vert, levedd.

II. Valamint a selymér saját belsejéből készít magának börtönt: úgy az akarat is saját rossz tetteiből készít magának bilincseket. Mert a szokást az akarat ápolja, öntözi, táplálja, nőni engedi azon időig, míg általa el nem nyomatik. És ha már egyszer létrejött a szokás, akkor nemcsak az értelmet homályosítja el; hanem ígérete alá veszi, gúzsba veri az akaratot is, s konc gyanánt viszi ide-oda az embert, úgy hogy Isten különös irgalma nélkül nem tud tőle szabadulni.

Ezt tapasztalta önmagán a nagy bűnbánó Szent Ágoston is, ki kétségbeejtő állapotát következőleg írja le: „Oh mily nehéz küzdelembe kerül legyőzni a bűnös szokást. Ez engem vasláncokkal kötözött meg, amellyel akaratomat vonszolta, amerre csak tetszett neki. Szívem beteg volt, én magam felett panaszkodtam, gyötrődtem keservesen, hánykolódtam láncaimban, szét akartam repeszteni azokat; de mégis csak visszatartottak, sőt folyton erősebbek lettek. Sokszor mondtam magamban, hogy: akarok, akarok, de még sem lett belőle semmi sem. Minél inkább közelgett a megtérésre általam kitűzött időpont, annál jobban rettegtem a megtéréstől. Hányszor álltak az én élvezeteim, gyönyöreim, hiúságom elém és mondták nekem: Te elhagysz minket? Mi ne legyünk többé veled? Mily vihar támadt erre egyszerre az én keblemben. Láttam nyomorúságomat egész valójában. Távoztam barátomtól, kinél voltam, ki éppen sürgette megtérésemet és nem is tudtam mit beszéltem. Egyedül lévén, levettem magamat egy fa alá és szabadon hagytam folyni könnyeimet, – de még sem győzhettem le még magamat. Panaszos sóhajokba törtem ki s kiáltám: Meddig még? Meddig még? Mindig csak holnap és holnap? Miért nem ma? Miért nem mindjárt? Miért nem a jelen óra utolsó órája az én gyalázatomnak?”

Lásd ily siralmas az ember állapota, ha már megszokta a világ gyönyöreit, megszokta a bűnöket. Nem tud a gyönyöröktől szabadulni, a felkelésben önmaga akadályozza magát; mert súlyos teher alatt nyög, mely a szentatyák általános véleménye s a mindennapi tapasztalás szerint vasbilincs, zsarnok és második természet. És annál inkább nehéz legyőzni; mert a gyönyörűség támogatja, a szenvedély pedig előmozdítja.

Sokszor látunk embereket görbedt ujjakkal, más vagyona tekintető ravasz szemekkel, cselt és csalást kigondoló fővel, s telhetetlen vággyal minél inkább meggazdagodni! Nincs előttük semmi szent, feldúlnak rokonságot, szeretetet, hűséget. Készek ők minden igazságtalanságra, lótnak-futnak a bíróhoz, törvényszékhez, az ügyvédhez, hol ravaszságok, fortélyok, ajánlatok által kiviszik, hogy a gyámoltalan özvegyek, árvák vagyona nekik ítéltetik. Sok árvát csaltak meg, sok családot tettek már tönkre e pénzsóvár háriák, e telhetetlen zsugori emberek; de még többet tesznek tönkre, s nevetik sírásukat, hidegen nézik

könnyes szemeiket, kacagnak azok szerencsétlenségén, kiket megraboltak s ragadmányaikat törvényes szerzeménynek tartják, bár ezrek átka kísérje is őket érte.

Sokszor látjuk, hogy a hízelgés csalékony hangja által félrevezetett nők közül azt, ki megszokván mindig hízelgő szavakat hallani, – azon szerencsétlenség érte, hogy mindig szépnek akarván tartatni, a kendőzés különféle mesterfogásaihoz fordult. És bár öreg már, sőt ráncok borítják arcát, mindazáltal a hiúság rabja s festi magát; bár nevetségessé lesz, mégis festi magát.

Sokszor látjuk, hogy egyesek úgy, mint családok megszokván a kényelmes, a fényűző életet, nem hagynak fel avval akkor sem, midőn már nehezükre esik a kiadások fedezése. Néha már ékszereiket kell zálogba adni, mégis fogaton járnak s nincs mulatság, melyen a legdivatosabb öltözetben ne jelennének meg. Sőt már foglalással, perrel fenyegetőznek a hitelezők; – mégis estélyeket rendeznek s nincs színi előadás, nincs zene estély, hol meg ne jelennének.

Sokszor látjuk, hogy férfiak úgy, mint nők az őket lealacsonyító viszonyt megszokva, bár az anya sír, az apa haragszik, a rokonok kizárják őket körükből, az ismerősök elfordulnak tőlük; de még sem hajlandók azt megszakítani.

Sokszor látjuk, hogy a leány, vagy férjezett nő sír, ájuldozik, mintha valamely nagy szerencsétlenség érte volna, mintha valamely előtte igen kedves lény hunyt volna el, vagy atyja, férje ment volna tönkre. Pedig csak azért sír, azért ájuldozik; mert megszokta, hogy minden óhaja teljesült, s miután megszokott mindenütt ott lenni, minden legújabb szövetet és ékszert megkapni, de ez egyszer nem mehet bálba, atyja, férje megtagadja tőle az óhajtott ruhát vagy ékszert: tehát kérlelhetlen.

Sokszor látjuk napjainkban egy régi meseírónak szavát teljesülni, ki azt mondja, hogy Isten minden ember nyakába két zsákot akasztott, egyet elől és egyet hátul. A hátulfüggőben vannak kinek-kinek saját hibái, és az előlfüggőben embertársainak erkölcei. És azért van, hogy önhibáinkat nem látjuk, mások erkölceit pedig sokan látni nem akarják; hanem habár önmaguk gyarlóságok, hibák, sőt súlyos bűnök által vannak is bemocskolva, másokon mégis mesterkélve keresik a mocskot, s ha valót nem találnak, elég aljasak koholni, s azokat kikürtölni. Az ilyenek habár egész életük tettetés, cselszövény, ámitás, csalás és ravaszság, mégis mindezt; sőt a legalábbvaló csúszás-mászást is csak udvariasságnak, ügyességnek mondják, s minduntalan csak másokról akarván az álarcot lerántani, nem kímélik az ember legdrágább kincsét, a jó hírnevet, a becsületet, rágalmaznak hiúságból, irigységből, haragból. És ha már megszokták, akkor érzék bár őket kellemetlenségek, még sem hagynak fel rágalmazásukkal; hanem ha másképp nem, a szoba párkányzatát nézegetve, az ablakfiókokat olvasgatva, szemeiket hunyorgatva, szájukat biggyesztgetve, vállukat húzogatva, sőt még dicséretükkel is rágalmaznak.

Mondd az ilyennek, hogy adja vissza az igazságtalanul szerzett vagyont, s hagyjon fel kapzsiságával; hagyjon fel hiúságával ama nő s ne fesse magát; hagyjon fel a fényűző, kényelmes étellel, s éljen vagyoni körülményeihez alkalmazottan; szakítsa meg ama viszonyt; állítsa helyre más becsületét, s ne rágalmazzon senkit. Mit gondolsz, mit fog válaszolni? Talán azt, hogy meg vagy nem teszi? Oh nem! ő egyenesen azt mondja: „Nem tehetem.”

Igen, nem teheti! És habár tönkre megy is anyagilag; habár az utolsó falat kenyeret veszi is ki neje s gyermekei szájából; habár lelkileg, testileg elpusztul is, mégsem tud rossz szokásától szabadulni.

Nézz csak egy szenvedélyes kártyást. Adósság terheli s mégis játszik. Jól tudja a szerencsétlen, hogy gyermekei szájából ragadja ki az utolsó falat kenyeret. Jól tudja, hogy szegény neje könnyeivel áztatja fekhelyét. De mondj neki, hogy hagyjon fel a kártyázással. Ő azt feleli: nem tehetem. S csakugyan százszor is elátkozta a játékot és mégis játszik. Elátkozta az órát, melyben játszani kezdett, a társaságot, mely először játékra csábítá, elátkozza önmagát s mégis játszik. Földhöz csapja a kártyát, de ismét felszedi; káromkodik és

mégis játszik; esküvel fogadja, hogy többé nem játszik és mégis játszik. Nem nyereségvágy vonzza őt, mert ő mindig veszít, nem vonzzák társai, mert maga keresi, kéri fel őket; hanem vonzza őt a gonosz szokás hatalma, melytől nem tud szabadulni.

És említsem-e a részegség áldozatait? Említsem-e azon nyomorult embereket, kik mindennap betérnek a csapszékbe, hogy ott napi izzadságuk bérét beihassák. Ha ilyenek tudták volna, hogy hova jutnak, bizonyosan csak remegés közt emelték volna először ajkukhoz a poharat, melyből a feledékenység és állatiasodás bü-nedvét itták. „Kinek jaj? ki atyjának jaj? mondja a szentírás, kinek van háborgása? ki esik verembe? kinek vannak ok nélkül sebei? kinek vörösek szemei? Nemde azoknak, kik bor mellett mulatoznak, a poharak üritgetéseiben szorgalmasak. Ne nézd a bort miként sárgállik, midőn színe az üvegben ragyog; édesdeden megy be, de utoljára megmar, mint a kígyó, s mint a bacillus mérget áraszt. . . És leszel, mint a tenger közepén aluvó kormányos, ki elvesztette a kormányt, s mondani fogod: Megverték engem, de nem fáj; vontak engem, de nem éreztem; mikor ébredék fel s találok ismét bort?” (Péld 23,29) Igen, alig józanodik ki, s már ismét bort keres. Nem tartja vissza éhség miatt siránkozó gyermekeinek szerény fekhelye; nem a nyomorult ágy, melyen szegény neje sírdogál; nem az orvos figyelmeztetése; ő naponkint elhagyja családját s törtet ama aljas hely felé, hol gyermekeinek könnyeit issza, hol a bírvágy keserves verejtékéért pillanatnyi gyalázatos részegséget ad, s az iszákosság által rezgővé vált kezében rezeg a pohár, és mégis nevet a szerencsétlen.

Világ fia! ily áldozatokat szemlélve te is neved, ha tudsz; de az Isten szerelmére kérlek kerüld az ily áldozatok zsarnokát, a bünszokást.

De említsem-e azon bünt, melyre fivérek fivéreiket, nővérek nővéreiket, barátok barátaikat, növendékek növendéktársaikat csábítják; azon bünt, melybe a fiatalságot, korunk azon romlott könyvei, melyekben az ész megcsalatik, a szellem ellankasztatik, s a bűn gyönyörűen festetik le, észrevétlenül döntik; azon bünt, mely az ifjúságnak testét s lelkét egyaránt borzasztó csendben pusztítja; azon bünt, melyről Jais atya, ki életének egy harmadát az ifjúság között tölté, s kinek elég alkalma volt figyelemmel kísérni e borzasztó bűn észrevétlen kezdetét, gyors haladását s rettentő pusztítását, így ír: „E bűnnek méze üröm ízzel éget, s idő előtt a tetterő kihál. Az undok testben undokabb a lélek, a szemvilág sötét üregbe vész, és a halál árnyából a tekintet szorongva száll, cél nélkül tévedez. Halálos sárgaság ül az elhervadt ajakra, a féreg rágja az élő csontokat, undok kígyóknak étkül csak a száraz testet hagyja, melynek ajtót a sír éje nyit. Az arc lehányja ékes rózsza pírját, s a szívet holnap féreg dülja bár, remegve szívja mégis szörnyű mérgét, míg kezében van a bűnpohár; de csakhamar végsőt hörög az elszáradt kebel, s az ifjú fa tavasszal szárad el! Nézd ifjú bűnös, nézd e szörnyű képet! – mondja tovább azon atya – nézd! – ennyi vár reád s ilyen büntetés; elszáradt test a bűnös tűz hevében, csontod velőtlen, véred gennyedés; lelked nem gondol, nem remél, nem érez, s midőn Istenedhez térsz, vajon mit remélhetsz az igazságos bírótól, s minő lesz a síron túl az élet?”

Szülők és nevelők! óvjátok az ifjúságot e büntől, melynek ily borzasztó hatásai vannak a földi és jövő életre; mert ha e bűn kétszer vagy háromszor elkövetetik, akkor már szokássá s majdnem szükséggé lesz. S bár az arc összefonnyad, a szemek sárgás fekete üregekbe süllyednek, mégis elkövetetik; bár már az ajkak elsápadnak, a lábak merevednek, a fejlődő bimbók elhervadnak s élő vázak lesznek, mégis vétkeznek, – mert vétkeztek; s ha tán a gyengeség miatt egy ideig nem követhetik is el a bünt, de alig éreznek magukban egy kis erőt, már ismét vétkeznek.

Rettegj tehát a bünszokástól! mert bilincsekben tartja az az akaratot, s nem szabadulhatsz meg nyomorodtól Isten különös segélye nélkül. Maga az Úr is azt mondja: „Gyógyíthatlan a te fájdalmaid, gonoszságod sokasága s megrögzött bűneid miatt.” (Jer 30,15)

És ne ámítsd magadat azzal ifjú, hogy a rossz szokást majd öregségében levetkőzöd; mert ki fiatal korában megszokott valamely bünt, öregségében sem fogja azt magától

elhagyni. Azt mondja Szent Ambrus is: „Kik fiatal korukban megszoktak valamely bűnt, gonoszak maradnak öregségükben is, és ha külsőleg rendeseknek látszanak is, mindazonáltal a gonosz szokás az úr a házban. Ahol már egyszer felülkerekedett a szokás és a bűn erős gyökeret vert, ott ugyan a haj megfehéredhetik, de nem egyszersmind a lélek, hidegebb lesz ugyan a vér, de nem hiányzik az akarat és az öregség dere és hava alatt tovább is lobog a láng, melynek tüze a fiatal években szítatott fel.”

Midőn a XI-ik században a clermonti térségen arról volt szó, hogy a szent sír tovább is Izmael fiainak birtokában maradjon-e, egy barát, ki egy kövön sírdogálva, sokáig hallgatott, – felállt egy emelvényre és egy vért forraló heves beszéd után így kiáltott fel: „Az ördög bajnokaiból legyetek Krisztus harcosai!”

Testvér! ki hosszú időn át az ördög bajnoka vagy, engedd ismételnem remete Péter szavait, s mondanom: „Az ördög bajnokából légy Krisztus harcosa!” Rajta! rázd le az igát, mely földig görnyeszt tégedet! Törd szét a rabláncot, mely oly hosszú időn át nyugőzve tart, s térj vissza Istenhez!

Nehezen teheted ugyan meg, mit a királyi látnok is érzett, midőn így kiáltott fel: „Uram elfordítottad arcodat s megzavarodtam.” Azonban távol attól, hogy kétségbeesett volna e miatt, megkétszerezte bizalmát s folytatá: „*Hozzád kiáltottam Uram s könyörögtem Istenemhez.*” S Isten meghallgatta őt, amint egész elragadtatással írja le e szavakkal: „Ujjongásra változtattad zokogásomat, szétszaggattad gyászöltönyömet s elárasztottál örömmel engemet.”

Rajta! te is kiálts egy szabadító után, a bűn pusztájává lett életed. Isten elhagyott, mert te őt elhagyád, s levette rólad pártfogó kezét. De van még irgalma, van még bocsánata, oly nagy bűnös számára is, mint te vagy; csak kérd őt, hogy szeme sugarát vesse szívedre, s le fognak hullni az ércrétegek; kérd, hogy fakasszon szemedben bánatvizeket, melyek hófehérré mossaak lelkedben minden bűnszenyes helyet. S ha így kiáltasz: Íme Uram leroskadnak büszke térdeim, a porba hajtom bűnbánó fejemet, szólj mit cselekedjem? Ő a gyóntatószékbe küld tégedet, hol a gyóntató atya a hit fáklyájával felvilágosítja értelmeket, s akaratodról lassan-lassan leoldja a bilincseket. Kövesd csak utasításit, s a mennyei Atya ujjadra tűzi a kiengesztelődés gyűrűjét, s szívére fog ismét emelni tégedet!

V. A gyümölcs hullás

Pazzi Szt. Magdolna halálos ágyán mélyen megindulva így szólt gyóntató atyjához: „Édes lelkiatyám, gondolja-e, hogy fogok én üdvözülni?” Mire midőn a pap csodálkozását fejezné ki, az alázatos szűz sírva, zokogva, így folytatá szavait: „Oh édes lelkiatyám nagyon bizonytalan az, hogy azon ember, ki egész életében semmi igazi jót nem cselekedett, szentül fog-e meghalni?”

Istennek szentje! te szólsz így, s mit szóljak én, mit szóljunk mi? Te félsz a gonosz haláltól? Te? ki egész életedben híven szolgáltál Istennek, s ne féljek én, ne féljünk mi, kik elmondhatjuk a királyi bűnbánóval: „Gonoszságaim megsokasodtak fejem hajszálai felett.” Te félsz, ki elhagyatott galambként elvonultál a világ zajától s csak az égiek után sóhajtoztál, s ne féljünk mi, kik a világ zajában, a világ vigalmai s élvei közt, az égiekre nem is gondolva, töltjük napjainkat? Te félsz, ki élted minden napját arra fordítád, hogy meghalni tanulj és ne féljünk mi, kik úgy élünk, mintha sohasem kellene meghalni.

Világ fiai és leányai! Nézzétek egy szent, ki szűz tiszta életet élt, fél, hogy nem fog üdvözülni, ti pedig azt állítjátok, hogy a világ zajában, a világ vigalmai, élvei és kicsapongásai közt; kicsapongó élet után is szent halállal fogtok kimúlni. Oh tanács és okosság nélkül való nemzetség, nagy a te esztelenséged!

Te azt mondod, használjuk fel éltünk tavaszát és szakasszuk le rózsáit, ha elérkezik a tél, akkor majd ráérünk lelkünkkel is foglalkozni. Ha néha-néha megjelenik előtted a halál gondolata, elűzöd, mint tolakodót, s azt mondod: „Ne zavard örömeimet, majd később elég idő lesz még Istennel kibékülni.”

Nem tudom ugyan, mikor szakítja le az Úr az életfájáról az ilyeneket; de azt tudom, hogy alig üdvözli az élet harmatos reggele az újonnan szülöttet, máris az élet határát, a sírkert szomorú kapuját mutatja neki, s tudom, hogy egyik ember előbb futja meg életpályáját, mint a másik, anélkül, hogy tovább hengeríthetné az élet határkövét. Nem tudom, hogy a hatalmasok és gazdagok biztosították-e életüket gyermekeik s örökösök számára, de azt tudom, hogyha bár itt az életben minden rendelkezésükre áll is, mégsem állíthatják, nem akaszthatják meg életök kimért folyását; mert a halállal nem alkudozhatnak. És hogyha bár az emberek szerencse kívánatokkal hízelegnek is egymásnak, fiatal fiatal, öreg öreget bátorít a küzdő pályán, hízelegvén nestori időkkel; mindamellet tudom, hogy még sincs egy se, ki bizonytalán állíthatná, hogy egy év leforgása előtt Isten nem szólítja-e ki e világból, sőt senki sem bizonyos, midőn este lefekszik, hogy reggel fel fog-e kelni; mert a halálnak megvannak a maga szeszélyei, hozzánk talál tavasszal éppúgy, mint tél közepén; nem tart az rendszert aratásában, nem könyörül a csecsemőn, nem a férfión, nem kíméli az ősz fűtöket, nem sajnálja a piros arcokat; levágja a selyembe, bársonyba öltözött hatalmast úgy, mint a nyomor rongyaiba takart koldust.

Menj barátom a temetőbe, olvasd a keresztek felírásait: ott nyugszik egy kisdéd, ki még bölcsőjét sem látta, s már is túlhaladta az élet határait; itt ifjak, leányok fekszenek, kik még alig kezdték fenni az élet fonalát; amott egy erős férfi nyugszik a kereszt alatt, ki egy-két nappal előbb mosolyogva tekintett a keresztre; s ott meggyőződhetel, hogy hasonló az emberiség egy gyümölcsökkel gazdagon megrakott nagy fához, melyről sok lehull, sok elhull előbb, mintsem a késő őszi időt megérte volna.

De tegyük fel, hogy Isten irgalmából megéred a késő ősz idejét, s nem hirtelen jövő zivatar által rázatol le az élet fájáról; mégis ha az élet érlelő idejét elhanyagolod, s nem adod meg a jó ízt a gyümölcsnek, bár nem akarok szigorúbb lenni az egyháznál, mely a gonosztevőről sem állítja, hogy elkárhozott; s nem akarok határt szabni az irgalmas Istennek, ki a bűnöst minden módon keresi, kecsegteti édesgetéseivel, elhalmozza jótéteményeivel,

hívogatja intéseivel és buzdítja e szavakkal: „Térjtek meg és én hozzátok fordulok; bizony mondom nektek: nem akarom a bűnös halálát, hanem, hogy megtérjen és éljen”, s a halál óráján sem vonja el kegyelmét; mégis miként Szent Ágoston mondja: „Aki jól élt, nem halhat meg rosszul, aki pedig rosszul élt csak alig halhat meg jól”: én is azt mondom, hogy aki halálos órájáig nem tér Istenhez, bizonyosabb, mint nem, hogy mint ízetlen gyümölcs fog lehullani; mert miként életében nem használta fel Isten kegyelmét, úgy halálakor is alig fogja azt felhasználni, s miként élt, úgy hal is meg.

I. Ha szép tavaszi napon a rét illatos s mosolygó virágai között sétálgatsz, nemde észreveszel egy virágocskát, mely bájos koronájával édesdeden tekint reád, s mintegy azt mondja: ne felejts; s alig haladsz el mellette, már nem egy édes emlék ébred fel lelkedben. Benned is van ifjú barátom egy ily igényteljes virág, mely minden cselekedetednél reád tekint, s kérőleg mondja: ne felejts! De ha elfeleded, ha nem hallgatsz reá; akkor nem ugyan édes, hanem keserű emlékeket idéz fel kebledben. És e nefelejcs: a bizalmas, a megvesztegethetlen lelkiismeret, melyet Isten élted küszöbén oltott beléd tanácsadóul és intőül, hogy miként Rafael az ifjú Tóbiást hosszú és veszélyteljes útján: úgy az téged az élet mindennemű utain barátságosan vezessen s igazgasson. „Barátom! így szól ő hozzád, ne becstelenítsd meg magadban azon jót, mely téged férfiúvá tesz! Légy tiszta, őrizd meg gyenge testedben lelked becsületét, azon forrást, melyből az élet fakad, s melyen a szeretet virágzik. Készíts mátkád számára szent szeretetet, földi és égi áldásra méltó öleléseket. Légy tiszta, hogy sokáig szerethess és sokáig, sőt mindig szeretteddel. Van valahol a világon egy gyöngéd, szelíd, az Isten által neked szánt teremtmény, ki távol mindenkitől, titokban táplálja a neked ígéreendő hűséget. Oh őrizd meg számára szívedet, valamint az is megőrzi a magáét számodra, ne vigy neki romokat és maradékokat az ifjúságért, melyet ő megőriz számodra; hanem vigy szerelmének igaz áldozatot forró érzelmeid elrejtett mélyében.” (Lacor.) S ha férj vagy, azt mondja: öleld körül nődet igaz szerelemmel, hűséggel, tisztelettel s védelemmel; a nőnek pedig, hogy tisztelje, szeresse férjét s legyen iránta odaadó, nyájas s gyöngéd. Ha atya vagy, úgy azt mondja: légy nyájas és éber, gondoskodjál gyermekeidről, tápláld s ruházd őket; az anyának pedig, hogy gondoskodással s odaadással táplálja s nevelje gyermekeit. Ha gyermek vagy, azt mondja: szeresd atyádat, ki életet adott, s anyádat, ki méhében hordozott, fogadd el jó tanácsait, s engedtlenséged, hálátlanságod által meg ne bántsd azokat. És mindenkinek azt mondja: ha szüksége van felebarátodnak jó tanácsra, adj neki tanácsot; ha kesereg fájdalmában, vigasztald meg őt; ha szolgálatért vagy hivatalért zörget nálad, segítsd azt elnyerni; ha koldul, nyújts neki alamizsnát; ha éhséggel küzd, adj neki táplálékot; ha nincs mivel eltakarnia mezítelenségét, adj neki fölöslegedből egy darab ruhát; szóval ne vonj meg felebarátodtól semmi segílyt, ha teheted; s távoztass el tőle minden rosszat, ha hatalmadban áll.

Boldog, ezerszer boldog, ki e jó barát tanácsát követi, de jaj annak, ki tanácsát megvetve ellene cselekszik; mert a lelkiismeret nemcsak gyökere az erénynek, hanem a bűnnek büntető bírója is. Az első elkövetett hibánál fölshóval s élénken érezteti fullánkját; az örömeiket megmérgezi, s emésztő féregként rágódva, éjjel nappal érezteti mardosásait.

Egy híres orvostól, ki a múlt században az egész világot betöltötte tetteivel s nevével, – olvastam, hogy egy alkalommal a tartományi grófnőhöz volt több előkelő egyénnel hivatalos; azonban midőn már a vendégek távozni készültek, ő csak akkor jelent meg. De mily állapotban? A víz csurgott átázott ruháiról s a hegyek tetejét fedő hóhoz hasonló hajfürtjeiről. Bocsánat asszonyom, mondá a ház úrnőjének, hogy ígéretemet pontosan nem teljesíthettem, de egészen elfeledém, hogy ma november 21-ike van. A vendégek meglepetve néztek egymásra s az orvos folytató: „Igen asszonyom, éppen oly nap vala az, mint a mai. Esett az eső és a hó, midőn atyám így szólt hozzám: Fiam! rosszul érzem magamat, azért kérlek menj te ma helyettem a vásárra, és add el helyettem a könyveket bódémában. És én asszonyom, én

háládatlan, megtagadtam kérését. Ekkor atyám ismét azt monda: De csak gondold meg fiam, hisz látod, hogy rosszul vagyok és szegények vagyunk. De én telve büszkeséggel, azon ismeretekre, melyeket atyámnak köszönhetek, megtagadtam kívánatát, igen megtagadtam! És atyám maga ment el a vásárra; elment és – meghalt ott! Ennek most negyven éve asszonyom, és negyven év óta gyötör lelkiismeretem, negyven év óta november 21-én éhen, szomjan állok négy óra hosszat földetlen fővel ama helyen, hol harminc éven át árult atyám bódéjában, melyből táplált, s melyben meghalt; és én, én nem tudok meghalni! Késő már, oh igen, már késő!... És a vendégek látva a legborzasztóbb kint, mely szívet csak gyötörhet, sírtak az orvossal együtt.

Így gyöttri, sőt néha még jobban az embert a lelkiismeret, ha nem hallgat szavára. S bár miként a pajkos gyermek széttépi édes anyjának tanácsokkal és szemrehányásokkal telt levelét, úgy te is megvetheted, elnémíthatod a lelkiismeret hangját s mardosásait, de csak egy időre; mert Isten, ki minket szeret, nem hagy sokáig kényünk, kedvünk szerint élni, hanem midőn látja, hogy a csalfa szerencse sajkájában hintázva, reá s a jövő életre nem gondolva, virágos partok közt haladunk; nehogy a mulandó örömök árjától elsodortassunk, felébreszti az alvó lelkiismeretet, mely hasonlóan a kőhalmaz alatt levő kígyóhoz, keresztül töri magát, s mardossa szívünket.

És miért?!

Mert a megtestesült isteni szeretet miként az embert gyermekkorában óvatosan vezette őrangyala, szülei, lelkipásztorai, nevelői és nevelőnői által, akkor sem hagyja el, akkor sem átkozza el őt, midőn a bűn fagya elhervasztá a fejlődő bimbókat, a szenvedélyek zivatarai lerázták az első gyümölcsöket, s nem marad egyéb rajta levélnél és kéregnél.

Pedig emelhetné-e panaszt mennyei Atyád ellen, vádolhatnád-e őt, nem mondom igazságtalanságról, csak szigorúságról is, ha téged, kire semmi szüksége sincs, bűneid miatt atyai szívéből örökre kizárna, s neked soha meg nem kegyelmezne, hanem önsorsodra bízna? Nem kellene-e még akkor is így felkiáltanod: Uram! te igaz vagy és igazak a te ítéleteid; én csak azt vettem el, amit megérdemltem. Azonban távol van Istentől, hogy téged magadra hagyjon, hanem miként Dávid midőn meghallá fia halálát, könnyes szemekkel s szomorú hangon monda: „Édes fiam Absolon! Absolon édes fiam, ki adja meg nekem, hogy én haljak meg éretted édes fiam?!” úgy Ő is, midőn te lelkileg meghalsz, lelke mélyéből sajnál, kész mindent megtenni éretted, felébreszti lelkiismeretedet, keresve keres, felhasznál minden helyet, időt, körülményt és eszközt, hogy magához térítsen.

De ki volna képes mindazon utat s módot leírni, melyeken Isten az embert magához akarja vezetni s gyakran vezet is? Amily különfélék, éppoly sokfélék is. A természet szépségében, a vad bérci rengetegben, a szelíd virágos völgyben, a tenger viharában, az ég dörgésében hallatja hangját; napkeletkor, alkonyatkor, a bujdosó madár által, a zúgó széltől, a kis falevéltől elküldi hívó szózatát. Néha pedig úgy tesz, mint egy a világ gyönyöreiben elmerült férfiúról olvastam, hogy az egyszer meglátva egy papot az oltáriszentséggel kezében vele szembejönni, hogy kikerülje, befordult az éppen ott sarkaló utcába. De különös, a papnak szintén arra volt az útja, s lépésről lépésre követte a menekülőt, követte egy második s harmadik utcában is; mert éppen arra kellett mennie a beteghez. Mit látva a menekülő, elhatározta magában, hogy a legközelebbi kapu alá bemegy. Azonban mi történik? Éppen azon házban volt a beteg lakása, hová bement; s alig lépett be, már maga mellett látja elhaladni a papot a szentséggel, mire így szól magához: Hogyan? én szaladok Isten elől, és Ő utánam fut. Nem! nem akarok Uram tovább neked ellenszegülni! S míg e szavakat el sem mondá, már az isteni kegyelemtől érintve letérdelt, s másnap mély megilletődéssel gyónta meg bűneit. Másokat templomba vezet az irgalmas Isten, mint ama színészt, ki nem szolgált egyébnek, mint a világnak és a test gyönyörűségeinek; hanem midőn egyszer kíváncsiságból bement egy templomba, hol a pap éppen e szavak felett tartott szent beszédet: „Tartsatok bűnbánatot”; a pap szavai annyira meghatották szívét, hogy elgondolván saját nyomorult lelki

állapotát, könnyekre fakadt s elhatározta magát a bűnbánatra. Majd másoknak valláserkölcös könyveket szolgáltat kezükbe, mint egy hajóskapitánynak, ki unalmából kezdett egy ily könyvet olvasni, melynek érvei oly meggyőzők voltak reá, hogy bár kezdetben azt mondá: a nyomorult még utóbb a gyónószékbe visz, mégsem tudta abbahagyni az olvasást, s mindig jobban s jobban felengedtek a szívét borító jégvártyák, végre könnyekbe tört ki s bűneit megbánva, csakugyan a gyónószékbe ment.

Ha kerüli az ember a templomokat s hasznos olvasmányokat, Isten egy lilium tiszta, ártatlan gyermek imája s kedvezése vagy egy hön szerető nő által hat a bűnös apa, bűnös férj szívére. Igaz ugyan, hogy minden nőnek a kellem által a méltóság mintaképe, a gyöngédség képviselőjének, a vigasz s készséges odaadás angyalának kellene lennie, s nem lealacsonyítani, hanem a jóra kellene buzdítania a férfiakat; de azért nem mondom, hogy minden nő őrangyala a férfiúnak; mert azt mondani tán udvariasság volna, de hazug hízelgés. Azonban a tapasztalás elégszer bizonyítja, hogy azon férfiak, kik nem tartottak Isten ítéletétől, remegtek oly ítélettől, melyet egy imádott hölgy ajakáról hallottak, s hogy egy hű nő kedves szeme, feláldozó élete, találékony gyöngédsége, mint valamely magasabb tájról lereppt zefír égi illatárt fuvallt a bűnös férjre; s sokszor a férfi, ki a halállal s magával az Istennel vélt dacolni, lágyulni érzé lelkét azon angyal szavainál, kit az ég hitvesül rendelt.

Egyszer egy római császár tiszteletére diadalmenet határozott, de midőn a császár az ujjongó néptömeg között átvonult, egyszerre csak elszomorodott és sírni kezdett. S midőn fájdalmának okát kérdezték, egy sírkőre vésett névre mutatva így szólt: Ott fekszik egy ember, ki engem valaha megvetett. És e gondolat keseríté el örömmámorát.

Így Isten is gyakran, minthogy a szemét között is található néha gyöngyök, ellenségeink szemrehányása s gyűlölete által távolítja el a hályogot, mellyel bűneink földve tartják szemeinket; vagy egy jó barátot küld a bűnös emberhez, kinek szeretetteljes figyelmeztetése s útbaigazítása visszavezeti Istenhez. Így egyszer két ifjút, kik közül az egyik jámbor s vallásos, a másik pedig romlott, erkölcstelen volt, fűzött egymáshoz a barátság édes köteléke. A jámbor ifjú mindent elkövetett, hogy barátját Istenhez térítse, de minden igyekezete hasztalan volt. Végre arra kérte, hogy fogadjon el tőle egy tanácsot. Mire midőn késznek nyilatkozott, őt egy tudós paphoz utasította; de a pap sem boldogult vele. Jó barátja ekkor ismét arra kérte, hogy menjen el az ő gyóntató atyjához, mit meg is tett. S miután előadta jövetelének okát, a már tett lépéseit, s a kapott tanácsokat, a gyóntató pap így szólt hozzá: Én már semmit sem adhatok ahhoz, amit ön hallott azon tudós paptól, egy eszköz van még, s ezzel megnyitá a mellékszoba ajtaját mondván: „Lépjen e szobába, itt szoktam én imádkozni ama kereszt előtt, imádkozzunk most ketten a Mindenhatóhoz, hogy világítsa meg az ön elméjét, indítsa meg szívét, azután gyónja meg bűneit! ... Én gyónjak? Mit gondol? És az ifjú először vonakodott, de a pap nem tárgított, míg végre az ifjú elkezdte a gyónást, s minél több bűnt számlált el, annál inkább változott a hangja, majd könnyek lopódtak szemeibe. Mit a pap látva, átengedte őt fájdalmának s sokáig néma csend állott be, melyet a megtért ifjú e szavakkal szakított meg: „Atyám! ön megtalálta szívemhez az utat, s visszavezetett Istenhez; de hogy önhöz jöttem, azt jó barátomnak köszönhetem!”

És midőn Dávid szerencséje, dicsősége által megszedítve, ártatlanság gyilkosa, kevély, zsarnok lett; kedves gyermeke meghal, Absolon fellázad és szörnyet hal, és népét a halál angyala pusztítja, mire felébred bűnös kábultságából: így néha megparancsolja az Isten az égnek, hogy elboruljon, s szerencsétlenséggel s oly nyomorral látogatja meg a bűnöst, mely lesújtja s megrendítse. És oh hányan találtak már ama pohár aljában, melyből csak kedvet és kéjt véltek szörpölhetni, ürcseppet, mely visszakívántatta velők az elvesztett ártatlanságot? Hány nő van, kit, miként a szív csalódása ragadott el az Istentől s vetett a világ karjaiba: úgy éppen a megcsalatott szívnek és megvetett szerelemnek kínos gyötrelme az, mely őket Istenhez visszavezette. Hány Istenről megfélekedezett családátya emeli fel könyörgésre kezeit,

irányozza ég felé könnytelt szemeit, hogy Atyát, segítőt találjon, s így kiált fel az előre nem látott szerencsétlenség csapásai alatt: „Oh Istenem!”

De hány ember van, kinek lelke magába száll, keresztény érzelmeket érez; érzi a gyötrő szemrehányások marását, belátja a világ javainak mulandóságát, s hosszú évek után, a mennyre emlékezik oly koporsó látásánál, mely egy drága lénynek, azon virágok egyikének, melyek boldogságát képezték, s melyek szívét hajlamaik illatával örvendeztették, – maradványait zárja magába! Azért azon eszközök közül, melyekkel Isten az eltévedt ember megtérítésére rendelkezik, alig van hathatósabb azon szívfájdalomnál, melyet egy kedves lény halála által idéz elő. Oh! és hány férfit, de különösen hány nőt vezetett így Isten magához. Hány nő, ki egykor egész napon át a tükör előtt állt, fodrozta hajfűrtjeit, s mindent tett, amit asszonyi önszépítés tehet, egy néki kedves lény elhunytja után egészen megváltozik. A tükör előtt áll ugyan azután is, azonban a lélek tükre – Jézus Krisztus – előtt; aki azelőtt a világe volt, egészen idegen lesz az élet örömei iránt; aki azelőtt mások botránnyára szolgált, azután másokat édesget Isten dicsőítésére; aki előbb hiú volt, azután a templom kövezetére térdel és nem fél, hogy magát bemocskolja; aki előbb nem talált időt az égre tekinteni, azután örömét leli abban, ha Istennel társaloghat.

De az isteni szeretetnek egyik utolsó eszköze a komoly betegség, mellyel tán többször, de különösen a halál előtt látogatja meg a bűnöst, mellyel mintegy azt akarja mondani: Gyermekem! szűnj meg kérlek hálátlan lenni irántam, vess véget számos bűneidnek. Itt az ideje az ébredésnek! Tekints magad körül, s minden azt mondja, hogy egyik pillanattól a másikig könnyen elszakadhat élted fonala!

Oh csodálatos gondoskodása az isteni jósnak, mely az embert minden áron meg akarja menteni. Az Isten hívogatja, egész életén át szíve ajtaján kopogtat, kéri, kérve kéri, várja az embert: úgy hogy azt lehet mondani, hogy ha a bűnös süket, érzéketlen, kérlelhetlen marad s nem tér meg, az csak azért történhetik meg, mivel az örök szeretet mesterfogásait kijátssza.

Az Úr irgalmassága végtelen tehát; mert szereti az embert, s tudja, hogy mily anyagból teremtette, s kész is neki mindent megbocsátani, sőt halálos ágyán sem vonja meg tőle kegyelmét; de mégis ha halljuk az ifjaktól, hogy a fiatalságnak ki kell magát tombolnia s ráérnek majd a halálos ágyon is kibékülni Istennel; ha látunk férfiakat vígan, elégedetten egyetlen egy ima, egyetlen Istenre való felsóhajítás nélkül élni egész halálukig; ha látunk öregeket, kiknek egyik lábuk már a koporsóban van, s a másikkal mégis a gonoszság útját tiporják, s bár egyik kezük már a halál markában van, a másikkal mégis balgatagságaik és ifjúságuk vétkeinek árnyékai után kapkodnak: akkor borzalommal gondolhatunk halálukra. Mert kik az Isten irgalma elől egészségük teljében elzárják szívüket, azok haláluk óráján is alig használják fel Isten kegyelmét és reájuk nézve a halál csak szomorú felébredés lesz mosolygó álm után, csak farsang végét hirdető éjféli óra, kérlelhetlen kísértet lesz azokra a halál kezében a kaszával, mely csak félelemmel és rettegéssel tölti el őket.

II. Egyszer egy hajót, melyen néhány szerzetesen és két kicsapongó vallástalan férfiún kívül, sok kanári madarat szállítottak, a vihar elsüllyedéssel s végveszéllyel fenyegetett. Az ájtatos szerzetesek imádsággal ostromolták az eget, könyörületességért esedeztek s megbánván bűneiket, meggyóntak, hogy készen találja őket a halál; a kanári madarak pedig, minél inkább növekedett a veszély és minél inkább ropogtak az árbocok, annál vígabban s nyugodtabban énekelték kedvenc dalaikat; a két kicsapongó utas ellenben kétségbeesve a tengerbe vetette magát; a hajósok azonban bíztak még, s ettek ittak mulattak, mint azelőtt; s bár látták a közelgő veszélyt, mégis vakmerőn bizakodtak, míg nem az utolsó pillanatban a szerzetesek biztató szavaira néhány bűnt meggyóntak; de aközben is többet emlegették nejeiket, gyermekeiket, mintsem bűneiket bánni látszottak volna.

Nemde különös történetek? Ugyanazon hajóban, ugyanazon veszedelemben különböző jelenetek. A szerzetesek sírnak, irgalomért esedeznek s meggyónnak; a madarak énekelnek; a

két kicsapongó férfi kétségbeesik s a tengerbe ugrik; a hajósok pedig vakmerőn bizakodnak. És mégis mindez igen természetes; mert a szerzetesek vallásos férfiak voltak; a madaraknak eszük nem volt; a két férfiú kicsapongó volt; a hajósok pedig megrögzött bűnösök voltak.

És nemde, ugyanezt látjuk ismétlődni gyakran a világban?

Ha az irgalmas Isten komoly betegséggel látogatja meg az embert, mely által mintegy azt akarja mondani: ébredj fel gyermekem, közel van már halálod! akkor minden ember, kinek szíve nincs megkeményedve, Istenhez fordul, irgalomért esedezik s meggyónik, mint a szerzetesek. Mások, kik egész életükben nem gondoltak arra, hogy honnét jöttek s hova mennek, s így nem is tudják, mint a madarak; tehát a halálos ágyon sem törődnek vele, hanem akkor is meggondolatlanul, minden fontolgtatás nélkül néznek a veszély elébe. Mások pedig, mint ama két kicsapongó ifjú, miután az életet csak virágokkal díszített billikomnak tekintek, s Istenre nem gondolva üritgeték; midőn Isten megzavarja csalfa szerencsájüket; midőn a gazdagság és dicsőség örökségéből kitagadva látják magukat, s nincs senki ki erszényével kínálná meg őket; midőn látják, hogy emésztő és égető szomszárakat nem enyhíthetik többé azon pocsolyából, melyben nyakig úsztak: ahelyett, hogy Istenhez térnének, kétségbe esnek, s gyalázatos életüket még gyalázatosabb tettel, mint fájdalom csaknem naponkint látjuk, öngyilkossággal végzik. Mások, s ezek ama bűnösök, kik mint a bűnökben megátalkodott hajósok, mindig azt mondják: majd később; akkor is azt mondják, midőn már a halál veszélye fenyegeti őket, majd később, hisz tán még meggyógyulok; ámítják magukat, bíznak az orvosok tudományában, a rokonok ápolásában. Azonban csakhamar rosszabbra fordul betegségük. A szobai csendesség, a beteg mellett levők halk susogásai, a rokonok fájdalmas sóhajtásai, nevének s gyermekeinek titkon hullatott könnyei, az erőltetett mosoly, a beteg hidegülő kezeinek gyakori tapogatása, a halvány ajkak, az elhomályosodó szemek, a lankadó ütérnek gyenge verése, s más szomorú jelek arra mutatnak, hogy a halál már közel van, de papot még nem hívatnak; mert az orvosok eltitkolják a veszélyt vagy a rokonok nem akarják megrémíteni a beteget, s azt mondják: most még nem figyelmeztethetjük, hisz van még idő, majd hívatunk papot, de valamivel később. Úgy valamivel később? Majd ha megsokasodott az ő ínségük, azután siettek. (Zsolt 15,4) Azután, midőn a beteg már az örvény szélén áll, midőn már hideg veritek borítja homlokát, midőn karjai már lehanyatlanak, melle felduzzad, feje félre esik, fogai megfeketednek, s tetőtől talpig halálos gyötrelemben lesz; azután midőn az enyészet már-már csontjain rágódik, midőn a halál szava már nyersen hangzik, azután küldetek gyorsan papért?

De végre mégis elhivatják a papot.

Ah, de minő félelem, minő aggódás tölti el a világ gyönyöreire szokott ember szívét, midőn megpillantja a papot. Ezer és ezer szomorító gondolat rohanja meg egyszerre. Fáj neki, hogy kedves világát itt kell hagynia; s azon gondolat, hogy a halál megfosztja mindenétől, meg minden előtte drága lénytől s csillogó javaitól, darabonként tépi ki szívét kebléből. S látván a közelgő halált, vánkosai közé akar elrejtőzni előle; de ott Isten, haza, szülő, barát, rokonok és ismerősök, elöljárók és alattvalók, polgártársak állnak elő hosszú sérelmes rovatokkal. Látja, hogy mily sokszor hágtá át a teremő szent parancsait; látja, hogy az élet dere által megszállott szülői hányszor tölték miatta keseregve a napot; látja, hogy midőn barátjának kedves hangzású nevét becsmérőleg hallá az irigynek tisztátalan nyelvéről leperegni, azt nem védelmezte; látja, hogy a haza, polgár és embertársainak szent joga mily sokszor vérezett gonoszsága miatt. S mindez a legnagyobb rendetlenségben vonul el előtte, előkergeti vánkosai közül; s akkor megpillantja ítélő bíróját, az igazságos Istent, megpillantja az örökkévalóságot, hova el kell költöznie, s s ezek még nagyobb félelemmel töltik el szívét. A pap után s biztató szavaira elmond egy-két vétket; de alig oldoztatik fel, s alig távozik el a pap, már ajaka kiég, szemei megtörnek, utolsót hörög s felszáll a lélek annak ítélőszéke elé, kit életében kinevetett s megvetett. A körülállók pedig felöltöztetik a testet, s azt mondják: ki

hitte volna, hogy ily szépen haljon meg, az Isten nyugasztalja őt, jobb dolga van, mint nekünk!

Pedig alighanem csalódnak!

Nem merem ugyan állítani az ilyenekről, sőt még az öngyilkosokról sem, hogy menthetetlenül elvesztek; minthogy a gyilkos lövés fényénél ki tudja mit láttak, s a fegyver elsütése, a méreg bevétele s a tör döfése után egy szó, egy kiáltás, egy tekintet elég arra, hogy e földet megtisztulva hagyják el. S mielőtt lezáródnak az ajkak, megmerevednek a tagok, s még egy életszakra dobogtatja a szívet, addig esdhet egy hó imát, egy csepp tördelmet, egy kegyelemsugárt halállal küzdő lelkébe és egy hathatós kegyelem befolyása alatt kimondhatja e szavakat: „Bocsáss meg Istenem!”

De ki állíthatja magáról bizonyosan, hogy ily hathatós kegyelmet nyer Istentől, s hogy Isten elégséges kegyelme mellett kiejti e szavakat s megtér? Istenben bízni ugyan keresztény kötelesség; de Isten irgalmasságában bizakodva a bűnökben megmaradni, megátalkodottság. Aki ez utóbbit teszi, az tudja ugyan, hogy Isten irgalmas; de feledi, hogy egyszersmind igazságos is!

Mondják, hogy egy könnyelmű világfit többször figyelmeztettek barátai s jóakarói, hogy ideje volna már egyszer Istenhez térnie; mert nem tudja az ember, hogy mikor kopogtat be a halál: miért is legjobb ideje-korán kibékülni Istennel, nehogy váratlanul meglepje, s ítélőszéke előtt megjelenve inkább haragos bíróra, mintsem irgalmas atyára találjon. Ne bántsatok, – monda ilyenkor a könnyelmű ifjú, – hisz Isten irgalmas, s megelégszik, ha az ember halála óráján megtér.” – „Igen ám, mondá neki egyszer egyik jó barátja; de az a kérdés, hogy lesz-e elég ideje s ereje annak a megtérésre, ki életében tiszta szívből tán sohasem fordított semmi időt Isten dicsőségére; de annál többet arra, hogy a jó keresztényeket botránkoztatssa, hogy vétkes hajlamainak szabad utat engedjen.” „Ezen nem búsulok, felelé az ifjú, van nekem három szavam, s ha halálveszedelem ér, csak e három szót kell kimondanom, hogy Istentől bocsánatot nyerjek, és e három szó ez: Uram! irgalmazz nekem. Barátja szánakozólag inté ugyan őt, hogy óvakodjék az ily vakmerő bizakodástól, de ő mitsem adott arra. S mi történt? Egyszer jó kedvvel, előre örvendve a gyönyörölvezeteknek, lovagolt ez ifjú a közeli városba. De egy hídon juhnyáj jött vele szembe, és a nyájtól, de különösen a kolomp hangjától megbokrosodva nem akart tovább menni lova; mire az ifjú megsarkantyúzza s bosszankodva mondá: ördög vigye ... de még ki sem mondotta egészen, már a ló a vízbe ugrott vele, s ott lelte szörnyű halálát.

Mik is voltak e könnyelmű ifjú utolsó szavai? ...

Nem állíthatja tehát egy bűnös sem, s különösen nem a világ gyönyöreiben elmerült ember, – habár Isten kész minden pillanatban megbocsátani, sőt annyira gyöngéd a bűnös iránt, hogy halálos óráján sem tagadja meg tőle elégséges kegyelmét; nem állíthatja mondom, hogy Isten kegyelmével közreműködve meg fog térni halálos óráján; hisz Isten elégséges kegyelme nem hiányzik egész életében, s mégis gonoszul él, nem tart bűnbánatot, nem tér Istenhez. Mit kell tehát mondanunk, ha az ily elégséges kegyelem sokkal szerencsétlenebb körülmények közt találja őt? Azt, hogy nemcsak az öngyilkosok, hanem még azok is, kik a halál pillanatáig halogatják a megtérést, alig használják fel e kegyelmet, s nem térnek meg, hanem bűneikben halnak meg. Mert az akarat arra irányul, miről az ember gondolkodik; már pedig miként az ártatlan gyermek rendesen csak játékára gondol; a serdülő ifjú tanulmányaira; az élet gondjaiba elmerült családanya családjára; s mint egy szentatya mondja: a tolvaj is tolvajságról gondolkodik: úgy a gonosz ember értelme is rendesen csak bűnös tárgyak körül repked s másra mint bűnre nem is igen gondol, ha csak nagyon meg nem erőlteti képzelőtehetségét. De az oly beteg, ki még éhségét is alig tudja kellően kielégíteni, hogy fogja fejét kellően megerőltetni, midőn még az egészségesek is, ha nagyon el vannak foglalva, azt szokták mondani: „nem tudom, hol a fejem”, s így a világfia halála óráján is

rendesen csak arra gondol, amire előbb gondolt; s azt akarja, amit előbb akart; miért is amint élt, úgy hal meg.

Hogyan? Hisz akihez papot hivatnak, s meggyónik, annak üdvössége felett tán csak nem lehet kételkedni?... Vajha ne lehetne! Mert nem elég csak a pap jelenléte, nem elég a pap után egy-két bűnt meggyónni; hanem a bűnöket meg is kell bánni, és e bánat a halál óráján is megkívántatik.

De hogy fog a világ gyönyöreiben elmerült ember, ki előtt nem volt más életszabály, mint a testi élvezek, dicsőség, önhaszon, végső pillanatában megbánni oly életet, mely öntudatos számításának volt eredménye? Hogy fogja kedvtöltéseit egyszerre meggyűlölni Isten kedvéért, azon Istenért, kit egész életében megbecstelenített? Hiszed-e, hogy a betegség szorongattatásai közt, testben és lélekben meggyengülve, ama végső pillanatban, mely az időt elválasztja az örökkévalóságtól, kellőleg teljesít oly kötelmet, melynek az életerő s értelem nappalán sem tett eleget. Hiszed, hogy ezt megteszi? Meggyónik ugyan; de szavai csak a kösziklának visszhangjai, nem egyebek azok, mint a pap szavainak visszhangzásai. Azok nem a bánat hangjai, hanem oly hangok, melyek a bűnös sziklaszívéről visszapattannak; oly hangok azok, melyekről a szentírás mondja: „A kösziklák közül szózatot adnak.” (Zsolt 103,12) Mert a beteg a betegség és fájdalom által elgyengítve, a halál, örökkévalóság, Isten s bűneinek látásától megrettenve a pap szavait utánmondja anélkül, hogy tudná, hogy mit cselekszik. Azért nem is mutat föl a szentírás több oly esetet, mint volt a kereszten megtért latoré; ezt is csak azért, hogy mint Szent Ágoston megjegyzi: „Látván azon egy esetet, kétségbe ne essünk, de hogy látván azon egy esetet, vakmerően ne is bizakodjunk.” És ugyanazon szentatya azt is mondja. „A késő megtérés ritkán valódi megtérés.” Ferrari Szent Ferenc szerint pedig: „Nagyobb csoda, ha az, ki gonoszul élt, jól hal meg; mintha egy halott feltámad;” mert mint az örök bölcsesség világosan kimondja: „Eljön az éjszaka, midőn senki sem munkálkodhatik.” (Jn 9,4) És ez éjszaka, mint Szent Ágoston mondja: „a halál éjszakája.”

Jaj tehát azon embernek, ki e szomorú éjszakáig halogatja megtérését; mert az alig fog megtérni. S akkor, habár egy szép nő könnyez is halála fölött és arcképét vagy kézírását hordja is gyűrűben, karperecbe; de hasztalan hintik be testét szentelt vízzel; hasztalan temetik el nagy pompával; hasztalan mondatnak érette szentmisét; hasztalan ültetnek hamvvedre köré ciprusokat; hasztalan emelnek sírjára emlékkövet s hasztalan vésnek abba dicsérő verseket. Gyászos lesz sírja, mely fölött csak könnyeket lehet hullatni, s reményszegény imát lehet rebegni; a sírra ültetett szomorúfüz pedig csak még szomorúbb sorsát jelképezi lelkének, melyről csak így nyilatkozhatni: „Vége van, vége örökre!”

Ifjú barátom! ha oly szerencsétlen voltál, hogy Isten útjáról letértél, ne járj kényed kedved szerint; hanem kövesd Isten akaratát, ki lelkiismereted által s más módon hí tégedet, nehogy úgy járj, mint ama utas, ki egy mezei lakban jól megvendégeltetvén, akkor készült elutazni, midőn a láthatáron viharteljes felhők tolultak fel; s bár a házigazda barátsággal kérte fel őt, hogy várja be házánál a vihar elvonultát; de az önfejű ember nem hallgatott reá s búcsút vett vendégszerető gazdájától. Azonban alig haladt ezer lépést, a zivatar kitört, az eső szakadt, a villámok cikáztak, visszafordult tehát; de már akkor a kapu zárva volt s nem nyitották fel többé előtte.

De ne is halogasd megtéréseidet; mert ma vagy, holnap csak tán voltál; ma élsz, holnap csak tán éltél. Hisz e világ egy színpad, melyről minden csengetésre egy-egy szereplő távozik, s tán ahányat dobban szíved, ugyanannyi szív szűnik meg naponkint dobogni. Ne bízzál vakmerően abban, hogy majd meg fogsz halálos órán gyónni. Nézd, a menekülő Absolon hosszú hajánál fogva egy tölgyfának ágain függve maradt, s bár oldalán volt a kard, mégsem menté meg magát; mert mint egy hittudós mondja: Absolon buba merülvén a közel ítélet miatt, nem gondolt másra, mint bűneire, melyek félelemmel tölték el. Így jársz te is, ha

a halál órájáig nem hozod rendbe lelkiismereted hajszálait, fennakadsz azokban, s úgy ér Joab, a halál.

Most még időd van, most emeld fel az égre szemedet, s kérd Istent, hogy vesse rád irgalmas szemeit, s malaszt-sugarával szaggassa fel jég-szíved hártyáit. Békülj ki Istennel, míg időd van, s mindennap úgy élj, mintha este meg kellene halnod. Igyekezzél, mint érett gyümölcs a gályáktól szabadulni, használd fel a napsugarakat, melyeket Isten neked enged, hogy a gyümölcsnek, melyet Isten minden pillanatban leszakíthat, a jó ízt megadhasd.

És ha így élsz, ha Isten törvényeit megtartod: akkor a halált mintegy szebb élet előhírnökét, derült arccal fogadhatod; s utolsó pillanatod számára megszerzed Isten irgalmát, s azon vigaszt, hogy az Isten, mint kedves gyümölcsöt szakít le tégedet, hogy veled ékesítse a mennyet.

VI. Az áldás és átok napjai

Midőn Dávid király egy hű szolgájának nejét elrabolta, Isten Náthán prófétát küldé hozzá, ki a következőket monda neki:

Két ember volt egy városban, az egyik gazdag, a másik szegény. A gazdag az ökrök és juhok igen nagy számával bírt, a szegénynek csak egy juhocskája volt, melyet úgy vett, s mely nála, fiaival együtt nevedett vala. A juhocska az ő kenyereből evett, az ő poharából ivott és az ő ölében aludt, és olyan vala neki, mint saját leánya. Mikor pedig egy jövevény jött a gazdag látogatására, sajnálván juhait és ökreiből venni, hogy lakomát szerezzen vendégének, elvette a szegény ember juhocskáját és étkeket készíte az embernek, ki hozzá jött vala.

Dávid e példában nem ismervén fel magát, így szólt Náthánhoz: „Amint igaz, hogy az Úr él! aki ezt cselekedte az halálfa és négyyszeresen tartozik a juhot visszaadni.” Mire Náthán hangosan monda: „Te vagy azon férfiú.”

Ezt hallva Dávid, felébredt alvó lelkiismerete, könnyekbe tört ki, böjtölt és a legmélyebb bánat következő énekét zengé: „Oh Uram, ne büntess a te haragodban, és ne fenyíts a te mérgedben. A te nyilad keresztül hatol rajtam, és igen súlyosan terhel a te kezéd. Az én igazságtalanságaim fejem fölé emelkedtek és egy nehéz teherhez hasonlóan terhelnek engem. A földre lehajolva megyek egész nap szomorúan körül. Ne hagyj el engem oh Uram! ne vonulj el tőlem, oh én Istenem.” (Zsolt 37)

Boldog volt Dávid, hogy megértve Isten akaratát, magába szállt s megbánta bűneit. De ezerszer boldogtalan, ki Isten figyelmeztető, intő szavát meg nem hallgatja; hanem szunyadozik bűneiben, s azokban meg is hal. Mert nem lesz többé ideje megtérni, hanem halála után megítéltetik, s elítéltetik. Igen, mert míg Isten azokat, kik szentül haltak meg megáldja, addig azokat, kik bűneikben haltak meg, elátkozza. És pedig mindjárt a halál után elátkozza a lelket, mert a lélek halhatatlan; majd elátkozza később az utolsó napon az egész világ színe előtt a lélekkel együtt a testet is; mert a test feltámad.

I. Ha azon egy-két kapa föld, melyet tetemeinkre hányunk sírásóink, éltünk minden nyomát eltemetné; ha éltünk reményei csak merő ábrándozások, hiú tarka szappanbuborékok volnánk, s csak a sírig tartanának; ha legfőljebb azon egy-pár csepp könny, melyet szeretteink hullatnak felettünk, lenne jutalma izzadságunknak, fáradságunknak, szeretetünknek; szóval ha a sírbolt, e mentő kikötő csak utolsó elnyelő örvény volna: akkor a világ kábító, részegítő, előlő örömeibe merülhetnénk s igazuk volna azon világ fiainak, kik a bölcsesség könyve szerint így szólnak: Jertek, éljünk a jelen való jókkal és élvezzük gyorsan ami teremtett az ifjú korban, drága borral és kenetekkel töltözzünk és el ne múlják tőlünk az élet virága, koszorúzzuk meg magunkat rózsákkal, mielőtt elhervadjanak, egy mező se legyen, melyet el ne járjon a mi bujaságunk, hagyjuk jeleit mindenfelé vígságunknak, mert ez a mi osztályrészünk, ez a mi sorsunk. Nyomjuk el a szegény igazat és ne kíméljük az özvegyet, se ne becsüljük a sok idejű vénnek ősz haját. Fogjuk körül az igazat boszantással és kínnal kérdezzük meg őt, hogy megtudjuk szelídségét és megpróbáljuk türelmét.”

De ugyanazon bölcsesség könyve folytatólag hozzáteszi: „Ezeket gondolták, de tévedtek, mert gonoszságuk megvakította őket... mert az Isten halhatatlannak teremtette az embert és hasonlatosságának képére alkotá őt.”

Igen, ember van benned valami, mi nem alszik el a koporsónál, hanem folytatja életét a síron túl is, s ez: a lélek; mely, hogy nem egy és ugyanaz a testtel, hanem különbözik tőle, könnyen beláthatod, ha ténykedésüket szemügyre veszed. Hisz nem tapasztalod-e, hogy a test csak érzékieket óhajt: ellenben a lélek az anyagi világtól különböző érzékfeletti képeket, milyenek az Isten, igaz, szép és jó, észreveszi, azokat megtestesíti, másokkal közli, s csak túl

a földön keresi örömét. Nem tapasztalod-e, hogy a test csak azokat foghatja fel, melyek közvetlenül érintik: a lélek pedig feledve a testet, visszaszáll a múltba, kutatja a jövőt. Nem tapasztalod-e hogy legyen bár a test a legnagyobb fájdalmaknak kitéve, a magasabb ügyekkel elfoglalt lélek arra nem ügyel. Nézd Scott Walter a legélesebb testi fájdalmak közt készítő legszebb műveit; Beethoven megsiketült, s akkor írta nagyszerű zenedarabjait; Heine teste már csak árnyék volt, s mégis megtartotta élces kedvét, és a vak Milton képzelme előtt egy csodavilág tárult fel teljes pompájával.

Nem, az nem lehet tehát, hogy a lélek azonos legyen a testtel, hanem, ha a test anyag – amint csakugyan az: úgy a lélek szellem.

Mózes is, midőn a Teremtés könyvében az ember alkotását leírja, világosan kimondja, hogy az Isten az ember testét anyagból készítő és ezen sárból készített holttestbe lehelt lelket; s éppen ez által teremtett bennünket a maga képére és hasonlatosságára és éppen ez által különbözünk az állatoktól. A mi lelkünk tehát nem veszendő holt anyag, hanem Isten lelkéből származó szellem. Az Istenben pedig, mint kiki tudhatja, semmi sem halandó, hanem minden halhatatlan: tehát lelkünknek, mint Isten által belénk lehelt szellemnek, halhatatlannak kell lenni; azért mondja a szentírás, hogy a lélek több, mint a test. (Lk 12)

De hogy is halhatna meg a lélek? Ha ugyanis a halált úgy vesszük, mint valamely különféle elemekből álló egésznek feloszlását, akkor azt fel tudom fogni, hogy a fa a tűz által hamuvá lesz, s a víz a melegség hatása alatt léggé változik: de oly osztatlan lénynél, mint a lélek, melyet soha semmi tudós felelemezni nem tud, a halált fel nem foghatom, tehát annak helye sincs.

Vagy ha lelkenek testemmel együtt meg kell halni, miért ruházta fel Isten gondolkodó, érző, vágó tehetségekkel? Oly tehetségekkel, melyek az embert a föld királyává, a nagy mindenség díszévé, a Teremtő remekévé, az isteni hatalom tükrévé teszik: de miután itt e földön ki nem elégíthetők teljesen; ha ez élet után sem lennének kielégíthetők, akkor az ember nyomorultabb volna az állatnál.

Első és legszebb tehetsége az embernek az ész, mely önerejéből megméri az egek határát, kiméri a csillagok forgását, kiszámítja eltűnésüket, s előre megmondja visszajövetelüket; kitanulja a természet számtalan titkát, szétbontja a levegőt, melyben lélekezik; ismeri a századok legszövevényesebb történeteit, s magát a villámot is készséges szolgájává teszi.

De éppen e szép tehetsége okoz sok nyugtalanságot az embernek; mert az ész boldogsága az igazság tökéletes ismeretében áll. Azonban az igazságot itt a földön árnyak fedik előle, s bár csodálatos röpte van, mint a sasnak, mégis sokszor olyan, mint az égi csillagok rezgő fénye, az andalító hold ezüst sugara a nap világosságához képest. Sokszor csak pislogó mécsnek, parányi csillag tört sugarának tűnik fel, s titkokat talál felettünk az ég boltozatán, mellettünk a természetben, alattunk a föld sötét méhében, titkokat talál önmagában, titkokat egyéb tehetségeinkben.

És oh mily sok nyugtalanságot szerez ez az embernek! Nyughatatlan az ember, midőn azt, mit tudni vágy, nem tudhatja. Nyughatatlan, midőn bizonytalan az a csekély is, amit tud. Nyughatatlan, midőn a legfontosabb igazságoknál is kételkedni kell. Nyughatatlan, midőn éppen akkor csalódik, midőn valamit leginkább bizonyosnak gondolt. Nyughatatlan akkor is, ha némi igazságokra eljutott; azért mondja bölcs Salamon: „Íme nagygyá lettem és meghaladtam bölcsességgel mindazokat, kik előttem voltak Jeruzsálemben, és elmém sokról elmélkedett bölcsen és tanultam, arra adtam szívemet, hogy értem az okosságot és tudományt, a tévedéseket és bolondságokat, és úgy találtam, hogy ezekben is sok fáradság vagon és a lélek gyötrelme. (Préd 1,13–18)

És mennyi nyughatatlanságot okoz a szív, mely mindig újabb és újabb tárgyakat óhajt, mely szeretni és szerettetni kíván csalódás nélkül. Hisz hányszor forgatja fel legszebb reményeinket, mint a szellő a játszó gyermekek kártyavárait, egy nem várt eset. És a barátság mézes, de csalfa szavaitól, a sokat ígérő de tehetetlen pártfogók fellengző ígéreteitől, a

hízlekedők szédítő nyilatkozataitól elkábítva, hány reményt ápolt és hányat veszített el szívünk? Vagy mint a reggeli napnál szemeinket gyönyörködtető szép harmatcseppek a déli nap melegebb sugarai alatt egyszerre elenyésznek: nem enyésznek-e el sokszor legszebb reményeink a viszontagságok sorvasztó melege alatt? Vagy ha nem, – mindamellett nyugodt-e szívünk? Oh nem! Hisz nincs az a szépség, dicsőség, gazdagság, mely a szívet kielégíthetné, sőt az egész világot képes volna elnyelni anélkül, hogy megelégednék. Azért bölcs Salamon, kinek gazdagságát és fényét az egész világ csodálta, miután elmondta mindazt, mit szíve gyönyörködtetésére szerzett, így szól: „Semmit sem tagadtam meg szemeimtől, amit kívántak, és nem tiltottam meg szívemnek, hogy ne éljen minden gyönyörűséggel és ne gyönyörködjék azokban... És midőn mindazon műveimhez fordultam, melyekben kezeim működtek, és a munkákhoz, melyekben hiába fáradtam, láttam mindezekben hiúságot és lélek gyötrelmet.” (Préd 2,10–11) Igen, a szív sok gyötrelmet okoz az embernek. Az egy örvény, melyet csak a végzetetlen tölthet be teljesen; azért kiáltott fel Szt. Ágoston is így: „Szívem nyugtot nem talál, míg te benned oh Isten meg nem nyugszik.”

Miért tehát a vágy a lélekben a végzetetlen után? Mire valók a határtalan óhajok az ide s tova hányatott nádszálban, ha azok soha ki nem elégítetnek, ha a lélek megsemmisül! Nem lehetne-e akkor anélkül, hogy megbántva érezhetné magát az Isten, azt mondani: hogy kevesebbet tesz velünk, mint a méh és rózsa; mert míg az mézzel, ez jó illattal szolgál, Ő pedig vágyakat olt belénk, melyeket sohasem akar kielégíteni. Nem lehetne-e akkor azt mondani, hogy Isten nem szeretetből, hanem haragjának kitörésében teremtett bennünket, hogy legyenek öntudatos lények, kikkel szeszélye, kénye-kedve szerint játszassék. Nem lehetne-e akkor azt mondani, hogy Isten kisebb szeretetben a szentírás által magasztalt anyánál, ki nem akart vigasztalódni, mert gyermekei nincsenek. Nem nyílhatnék-e akkor az egész emberiség ajaka e különben istenkáromló szavakra: „Oh Isten te gyűlöleteddel halmoztál el bennünket. Te csókoddal melegítettél, de ütéseiddel sújtasz le bennünket. Balkezeddal adtad nekünk az életet, s így szóltál: éljete! Jobb kezeddal halálunkat idézed elő, s azt mondod: haljatok meg! Te hoztad létre az álmot, de azt borzasztó álmoképekkel zavartad meg, így nyilatkozván: öröm nem létezik; az emberiség csak az örömök óhajtasával bír. Te egy rózsát táplálsz számtalan ember porával. Te az arcot könnyapatakokkal hervasztod el. Te szeretetet kívánsz tőlünk, s érette fájdalmat adsz. Oh! noha erős vagy, s mi gyengék, te hatalmas vagy s mi nyomorultak, mindannak dacára mielőtt megszakad szívünk még egyszer felsóhajtunk, s remegő térdeinken elhaló ajakkal, tünedező lehelettel azt mondjuk: ellenségünk vagy óh mindenható Isten!”

De félre ily istenkáromló szavakkal! Hisz Isten, ki maga a megtestesült bölcsesség és jóság, ki nem haragjának, hanem szeretetének kitörésében teremté az embert, s ruházta fel azon tehetségekkel a lelket, ilyen nem lehet! Nem! nem lehetséges, hogy ki ne elégítse az emberbe oltott tehetségeket; mert különben nem volna szeretet, nem volna Isten. Nem lehet, hogy miután ötven-hatvan évig éltette, szerette az embert, elhagyja veszni, visszaesni engedje a semmiségbe, honnan őt előhívta. Nem lehet, hogy miután az utolsó halotti szertartást, az utolsó gyászszekeret elvonulni látná, örökkévalóságának hátra levő részét ama boldogság élvezetében töltené, hogy nincs gyermeke többé, s mint a munka nélküli sírásó csak ásójára támaszkodva őrizné a nagy temetőt.

Maguk a hajdankori bölcsészek is taníták a lélek halhatatlanságát. Így számtalan nagy elmét mellőzve, hallgasd csak Sokratest, ki mielőtt az öldöklő mérget bevette, a meggyőződés hangján szólott rokonaihoz a lélek halhatatlanságáról; hallgasd meg Plátót, ki ugyanarról egy párbeszédet írván, s azt számos ember előtt felolvastván, egyik hallgatóját annyira elragadta, hogy az a tengerbe ugrott, hogy az örökéletet mielőbb élvezhesse, és hallgasd meg Senecát, ő azt mondja: „Rettenthetlenül nézz a választó óra elé. Az nem a léleknek, hanem a testnek lesz utolsó órája. Innét el kell ugyan költöznünk, de azon nap, melytől, mint utolsótól rettegsz, az örökkévalóságra való születés napja lesz.”

Vagy menj vissza az ókor leghomályosabb hajnaláig s látni fogod, hogy a népek, majd homályosabban, majd világosabban, de mindig hitték a lélek halhatatlanságát. Lapozd át az országok és népek történetét, s meg fogsz győződni, hogy sohasem volt, s most sincs nemzet, néhány fékvesztett embert kivéve, – mely a lelket halhatatlannak ne tartotta volna. Nem ezt bizonyítják-e a különféle népeknél divatozó temetkezési szokások, a halottaktól való félelem, a lelkek vándorlásáról szóló tan, az ősök szellemének tisztelete?

Miben pedig nemzetek hittek és hisznek, az csak csalétek vagy agyrém volna? Annyi szív egyetlen vigasztalása csak egy hazugság volna? ...

És még azon gondolat, hogy a lélek visszaszáll Ahhoz, akitől jött, nyugalommal tölti el kebledet, gondold csak lelkedet halhatatlanság nélkül, nem borzadsz-e össze e gondolatnál? Hisz mi vigasztalna majd akkor, ha már megöregszel; ha fejed sötét fürtjei megfehérednek; ha szíved melegítő tüze alvófényben lesz? Nem esnél-e kétségbe, nem látva más a megsemmisülés sötét jövőjénél? ...

Nem! nem semmisülsz meg! Erről biztosít, – ha semmi más nem volna, – maga a szent és csalni nem tudó isteni szózat e szavakkal: „A test visszatér a földbe, ahonnet vétetett, a lélek pedig az Istenhez, ki őt adta” (Préd 12,7)

Igen, halhatatlan a lélek. Hitem, elmém, szívem mondja nekem Istenem, hogy Te nem azért adtad a lelket, hogy a sír a feledés fátyolát borítsa reá. Nem azért tűrünk s szenvedünk, hogy azután örökre elenyésszünk! Nem, nem, arra nézve még nem tűnt el az élet, aki meghalt, az élet még előtte áll; mert a lélek hasonlóan a kalitkából kirepülő madárhoz, a bábból kiszálló lepkéhez, a testből e földről egy más hazába költözik. S miként az ember vadon erdőkön, meredek kősziklákon keresztül sérülve vagy sértetlenül utazik: úgy a lélek is sértetlenül vagy bűnöktől megsebezve tér vissza Alkotójához. S aszerint a jövő életben vagy kedves mosoly, vagy kedvező sóhaj, a fájdalom végnélküli sóhaja lesz osztályrésze; „mert könnyű Istennek kinek-kinek megfizetni az ő utai szerint.” (Sir 11,28) midőn azonnal megítéli a lelket a halál után, mint Szent Pál e szavakkal bizonyítja: „El van végezve, hogy az emberek egyszer meghaljanak, azután pedig jó az ítélet. (Zsid 9,27)

Igen, a halál után a lélek visszaszáll Alkotója, mint ítélő bírása elé. Itt hagyja a halomra gyűjtött kincseket, házakat, palotákat, birtokokat, s míg a test csak egy halotti leplet visz magával a sír üregébe: addig a lelket követik cselekedetei. Követik a háladatosság könnyei, melyeket az ápolt árvák, özvegyek és szomorkodók hullattak; de a szeretetlenség és igazságtalanság által kisajtolta könnyek is társul szegődnek oda, hol nem az életfolyamunkat vizsga és kíváncsi szemekkel kíséző igazságtalan világ, mely porba tapod, dicsér, gyaláz, magasztal vagy rágalmaz, amint éppen jól vagy rosszul aludt; hanem maga a szívek és vesék vizsgáló Istene ítél, ki előtt semmi titok, semmi részrehajlás nincs. És cselekedetei szerint vagy megáldja vagy elátkozza a lelket, s az általa kijelölt helyen örvend vagy szenved az a föltámadás nagy napjáig, midőn a testtel egyesülve ítéltetik meg az egész világ színe előtt.

II. És most jöjj velem ifjú barátom a temetőbe, a holtak e zöld kertjébe, hol bár rejtve és szunnyadozva, de élnek lelkünk, szívünk nefelejcei; ez lesz majd a te kikötőd is, honnan lelked sajkája a test kiinduland túlvilági útjára. Sok öröm, sok fájdalom van ott a sírok sötét üregében eltemetve; te is oda viszed majd örömidet, vagy fájdalmidat s jó lesz ott majd megpihenni, oda lent majd nem fáj semmi, oda lent majd nem bánt senki; mert a sírokon nem hat át a ravaszság, irigység, gyűlölség fegyvere, nem hat át azokon a hazugság, rágalom, üldözés éles töre.

Nem merem ugyan mondani, hogy ne sírj a sírok között, hisz az Isten, ki érzékeny szívvel ruházott fel bennünket, melyet keblünkől ki nem téphetünk, maga sem kíván tőlünk érzéketlenséget. S tudom, hogy szeretteink halála oly fájdalmas benyomást gyakorol reánk, hogy lelkünk remeg a fájdalom önsúlya alatt, örömünk ürömmé változik, ajkaink sóhajtoznak, szívünk fáj és könnyekbe tör ki fájdalmunk. Sírj csak tehát kesergő szülő

elhunyt, talán egyetlen gyermeked felett. Sírj szomorkodó özvegy, s drága emlékként őrizd a kis földet, melyet korán elhunyt férjed sírjáról haza viszel. Sírj te szegény árva gyermek elhunyt szüleid sírja felett. Sírjatok, de fel ne emésszétek magatokat bánatotokban, hisz ismét meg fogjátok látni kedveseiteket, s ismét ölelhetitek s szerethetitek őket!

Lásd édes barátom, nekem is van egy kedves halottam. Fiatal volt, midőn a halál kioltá fáklyáját, s a függöny legördült életdrámája előtt. Egy még ki nem nyílt, s már elhervadt rózsát, letört liliumot, elfonnyadt virágbokrétát rejt sírja kebelében. Éppen midőn e művecskét írárom, akkor kaptam a távsürgőnyt, melyet egy sajtósági előérzetnél fogva már remegve bontottam fel. S midőn e szavakat olvasám: „A ... d meghalt az éjjel”, mintha éles tör járta volna át keblemet. Mint a vihar által felkorbácsolt tenger hullámai, úgy zajongott minden bensőmben, s hasztalan akartam elfojtani fájaldalmamat, minden igyekezetem mellett csak hevesebb, égetőbb lőn az ... Ki kelle törnie s így kiálték fel: Istenem! mit vétett ez ifjú, hogy úgy siettél leszakítani e gyengéd és sok reményekre feljogosító virágot, mely huszonkét éven át szereteted árnyékában fejlődött? Miért választottad el oly korán a szerető gyermeket, a kedves fivért, kinek szívével őszbe borult szülők s szerető testvérek szíveit fűzé össze a legbensőbb rokoni szeretet köteléke. Oh Istenem, miért sebesítetted meg korai halála által e szíveket?!... S bérc-patakként folytak könnyeim, miközben imára kulcsolódtak össze kezeim. Imádkoztam lelke üdvéért, s midőn ajkaim e szavakat ejték ki: „Hiszem a test feltámadását,” világosság kezdett támadni sajtó lelkemben, el voltam ugyan még szomorodva; de Isten akaratán megnyugodva ismételve mondtam: „Hiszem a test feltámadását.”

Oh! életünk zajos tengerén lelkünk horgonya a test feltámadásában való remény. Ez vigasztalja meg legjobban az embert szenvedései között; ez békíti ki legkönnyebben élte viszontagságaival; s ez emeli fel az élet tövises pályáján tekintetét az égre. Innét származott Jób béketűrése, melyet szült lelkében a feltámadás biztos reménye. Innét magyarázható meg a Makkabeus testvérek állhatatossága, melyet szült szívében a test leendő feltámadása. S ez értet meg velem ama rongyokba burkolt agg embert, ki egy sétám alkalmával örömtelt arccal s víg dalokat énekelve jött velem szembe; minek okát midőn kérdezem tőle, így válaszolt: „miután köztem és Isten között nem látok egyéb válaszfalat, mint testemet, az pedig napról-napra jobban romladozik, azért éneklek örömben; mert már nincs messze az idő, midőn egészen leomlik, s én kinyugodva magamat a földben, onnét megújult testtel jutok el szeretteim s Isten látására.”

Igaz, hogy meghíusult remények, csalódások mindennapi jelenetek éltünk színhelyén. Igaz, hogy sok reményt ápol, s sokat veszít el kebelünk. De a feltámadás reménye, bár a test, a föld sötét gyomrában porrá, hamuvá lesz, összedűl, a szelek játékvá, férgek eledelévé, a növények tápszerévé lesz, – még is be fog teljesedni; mert ez nem a világ híuságán, hanem a józan ész okoskodásán s Isten ígéletén alapszik.

Lapozd át a szentírást s ott megtalálod írva, hogy aki teremtett, az majd fel is támaszt, a mindenható Isten, s nem hagy örökké a sírban. Olvashatod azt is, hogy az Isten fia szavára a halott a sírból, hová a fáradt test nyugodni ment, miután porrá lett, előlép majd ismét újjonszülöttképpen. Hiszen a test a léleknek húséges társa volt, igazságos tehát, hogy együtt vegyék hasznát vagy kárát a sáfárkodásnak. A dicsőség és gyalázat ösvényén mindig együtt jártak, a test is hibázott, a test is izzadott s csak a lélek szenvedjen, s csupán csak a lélek vegye hasznát a vérverítéknek?

Nézd csak ha beáll a tél, elhullanak a fák levelei, s elhallgat dalával a madár; de a tavasz melege által ismét új életet nyer a természet! Midőn a pusztító tél utolsó maradványai elenyésznek, minden feléled s szebb lesz, mint azelőtt volt. A rétek zöld pázsittal, az erdők leveles ernyőkkel, a kertek a virágokkal, a mezők kalászokkal ékesítetnek fel. És a szántóvető ember elvetve a magot meg sem zavarodik, midőn az a földben elrothad. Nem kételkedik azon, hogy az a porból ismét pompásan kikel, s rövid idő alatt szép zöld vetéssé változik. Tehát az Isten, ki az egész természetben, a rothadt magon kimutatja hatalmát, csak az

embert, a föld királyát nem tartaná-e érdemesnek a feltámadásra? Nem, az nem hihető, s el is tette annak reményét a kőnél és pergamennél biztosabb helyre, Jób szerint: a kebelbe.

És csakugyan alig volt, s alig van nemzet, alig van ember, nem véve ki a pogányokat sem, kik habár szóval tagadják is, de tettel meg ne vallanák a test feltámadásában való reményt, vagy legalább a holtak körül valami rejtélyt ne sejdítenének. Avagy miért óvják drága kenetekkel a holtakat a rothadástól? Miért viseltetnek különös tisztelettel a holtak sírjai iránt? Miért szent a hely, melyben az elhunytak testei nyugodnak? Miért ékesítik fel a sírhalmokat és emelnek azok fölé a századok feledékenységével dacoló emlékeket? És ha nagy igazságtalanságot követ el valaki rajtunk, nem azt szoktuk-e mondani: „majd eljön a nap, melyen kiderül ártatlanságom.” Vagy nem kiáltunk-e fel gyakran, mint egy szabad nép követe: „ügyemet a ti ítéletetektől fellebbezem Annak ítéletére, kinek igazsága nem csalattathatik meg.”

Ki ne tépd e reményt avatatlan kezeiddel a keblekből; mert nem teheted azt anélkül, hogy a szíveket meg ne gyilkold; nem teheted anélkül, hogy a világot a kétségbeesettek jajkiáltásaival be ne töltenéd. Vagy mi vigasztalja az anyát, ha sírba teszi gyermekét, a gyermeket, ki életének egy része volt, s kihez jövőjének minden percét kötő; a gyermeket, ki mielőtt ártatlan lelkét kilehelé, így könyörgött hozzá: „Anyám! édes jó anyám, tarts erősen karjaid között, erősen; mert érzem, hogy meghalok. Oh ne hagyj, ne hagyj meghalni jó anyám, én csak nálad akarok maradni, nálad; mert igen nagyon szeretlek! ... Mit tegyen, ha elgondolja, hogy e gyermeke, ki azelőtt az ő meleg karjain aludt és ébredt fel, ki gömbölyű kis karjaival gyermeki szeretettel kulcsolta át nyakát, s piros kis szájával lágyan csókolgatta ajakát, azután ott fog feküdni, lenn a sír hideg éjszakájában, egyedül, undok kígyók és férgek martalékául? Mi vigasztalja az árvát, ki kedves szüleit eltemetvén, lázas arccal, könnytelt szemekkel, s tán rongyos ruhában az utca szegletén vagy házról-házra járva kénytelen összekoldulni napi kenyerét? Mi a nőt, ki férjét eltemette, férjét, kivel egyéolvadtnak hitte életét, s kiért boldogságát, mindenét még életét is örömet feláldozta volna? Nem esnének-e ezek kétségbe, ha fenn nem tartaná őket a feltámadás biztos reménye?! ...

Igen feltámadunk! S habár előbb utóbb porrá, hamuvá válik is testünk; de miként el kell hervadnia s le kell hullania a fa virágának, hogy gyümölcsöt hozzon, s mint a földbe elvetett búzaszem, elrothad, hogy a nap éltető ereje által kalásszá neveltethessék és aratásra érleltessék: úgy testünk is, miután az Úr szántóföldjébe, a temetőbe elvettetvén, elrothad, szétomlik, az Úr mindenhatósága által ismét életre ébresztetik. Igen eljön, el kell jönni az időnek, mikor a sírlokók meghallják szavát a szentek szentjének. A test és lélek menyegzős napja lesz az, midőn egymásnak ismét hűséget esküsznek, s kiverve a föld porát a szemből, ítéletre mennek; mert meg van az írva a szentírásban: „hogy eljön az óra, melyben mindnyájan, kik a sírokban vannak, meghallják az Isten fia szavát. És eléjőnek, kik jót cselekedtek, az élet feltámadására, akik pedig gonoszt cselekedtek az ítélet feltámadására.” (Jn 5,28–29)

Feltámadnak tehát, nemcsak a jók, hanem a gonoszak is. És mindnyájan, idegen és ismerős; férj és feleség, atya és anya, fiú és leány, úr és szolga; sőt mivel akkor már az erőszak uralma elenyészik, a rágalom nyelve megtompul, az irigység mérge megfogy, a tettetés, színlelés, árulkodás semmire sem vezet, tehát a barát és ellenség is együtt megy a végítéletre. Hol a szív, lelkünk egész szertartásának ezen kicsiny de mesterséges tűzhelye, kitarja majd redőit és nyíltan fogja látni benne a világot az ott rejlő százados titkokat. A nyelv is, mely Szent Jakab szerint: „kicsiny tag ugyan, de nagy dolgokat visz végbe, mely a gonoszságnak egész világa, azzal áldjuk az Istent s az Atyát és azzal átkozzuk az embereket, kik az Isten hasonlatosságára teremtettek,” jó vagy rossz cselekedetinek kíséretében fog megjelenni az ítélő bíró előtt. És ez nem egyszerű ember lesz, s nem is úgy ítél, mint az emberek, kik feljogosítva érezvén magukat arra, hogy ítéljenek, ahelyett, hogy helyesen ítélnének, sokszor félrevezettetnek; vagy mivel ritkán mérlegelik az embereket az igazság

mérlegével, tehát ritkán is jutalmazták a valódi érdemet, hanem rendszeren a jól pártfogolt közepszerűségnek ítélik oda a jutalmat. Ott oly bíró által ítéltetünk meg, kit a csalfa fény meg nem vakít, kit semmi előítélet félre nem vezet, semmi befolyás el nem tántorít; oly bíró által, ki gondolatainkat, érzelmeinket, szándékainkat megvizsgálta, legtitkosabb magánbeszédeinket kihallgatta és azokat ércnél tartósabb lapokra írta, hogy fönnmaradjanak, míg az egész világról egybegyűltek előtt fel nem olvassa; oly bíró által, ki hogy színeskedéseinket és vétkes tetteinket megbüntesse, piruló arccal fog bennünket az egész emberi nem elé állítani. Ezt mondja Szent János is: Majd ha a tenger kiadta az ő halottait és a halál és pokol is kiadta övéit, akkor látni fogjuk a nagyokat és kicsinyeket a trón előtt állani, akkor kinyittatnak az élet és halál könyvei, hogy azokból megítéltessenek a halottak cselekedeteik szerint.

Ember! mily szégyenpír festi majd arcodat, midőn majd ama bűnök, melyeket most gondosan eltakarsz, midőn ama uzsoráskodás, ama aljas gyönyörködés, ama igazságtalanság, ama utálatos gondolatok napfényre jönnek s „meghallják a nemzetek a te gyalázatodat.” Oh! akkor majd a félelem és rettegés fekete fellegei borítják el bűnös homlokodat, ugyanazon homlokot, mely az életben a legundokabb gonoszságokra el sem homályosodott. A kétségbeesés fog majd ülni akkor arcodra, ugyanarra, mely az életben a legnagyobb vétkek miatt el sem pirult. És azon szemek, melyeket most gyönyörködve legeltetsz a szemtelenség csábképein, s melyekbe egy csepp könnyet sem hoz fel embertársaid nyomorúsága, majd egy-pár enyhítő könny után fognak, de hiába esengeni. Azon nyelv, mellyel oly sok házinyugalmat, boldogságot feldúltál, átkozni fogja az órát, melyben születted, s kéri a hegyeket, hogy omoljanak reád, könyörög a partoknak, hogy temessenek el. Szóval szégyen, gyalázat és kétségbeesés bélyegzi a bűnökkel megfertőztetett, kicsapongások által megbélyegzett testedet. S az angyalok elválasztván a jókat a gonoszoktól, azokat Isten megáldja, ezeket pedig elátkozza; s míg azok felett így hangzik el ítélete: „Jöjjetek Atyám áldottai, bírátok a világ kezdetétől nektek készített országot:” ezek felett ellenben ily ítéletet mond: „Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre.” (Mt 25,46)

Világ fia! hogy állasz majd te meg az Úr ítélőszéke előtt, kinek ösvényéről oly sokszor lesiklottak ingó lépteid, s nemcsak parancsainak, intéseinek s szavainak nem nyíltak meg füleid; hanem a pornak nyomasztó rabbilincse fogva tartja lelkedet s elnémítod az angyalt, ki gondosan őrizte.

Oh! ha a lélekharang, a halotti gyász, temetés és sír nem tölti el félelemmel szívedet; ha a polgári törvényeket kijátszod s nem félsz büntetésétől, gondold az utolsó ítéletre, midőn mint a tűz meggyújtja Isten szívedet s szeme olvas redőiben, s büntetni fogja azt, ami itt az életben elrejtve lappang. Mily sorsod lesz ama napon? Mi lesz veled akkor?

Ébredj fel halálos álmodból, s ne várd, hogy a trombitászó híjon ki a nyugalom sírjából. Most míg időd van, kérd ki Isten kegyelmét, hogy úgy ítélhesd meg magadat, miként Ő fog egykor megítélni az Ő örök igazsága szerint. Ne rejtőzzél el Isten hívó szózata elől, hanem kiálts fel a nagy bűnbánóval: „Én szegény! mikor tehetem mindazt, mi bennem vétkes a te igazságoddal összhangzóvá. Te jó vagy, én gonosz; te isteni, én istentelen; te szent, én pedig bűnös; te igazságos, én igazságtalan; te a világosság vagy, én pedig vak vagyok; te vagy az élet; én a halott; te az orvos, én pedig a beteg; te a legfőbb igazság, én pedig csak hiú és hazug vagyok.”

Igen, hiú és hazug voltam! De nem akarok többé hálátlanságommal megsérteni, vétkes gyönyöreimtől meg akarok szabadulni. Csak te légy Istenem, ki szavaim, gondolataim, kívánságaim részrehajlatlan tanúja és bírása vagy, csak te légy gyengeségemnek segítségére, hogy magamat jól megítélvén, bűneimtől megtisztuljak. És add, hogy soha másképp ne éljek, mint te akarod, soha olyant ne cselekedjem, ami neked nem tetszik: hanem folyton utadon járjak, hogy az ítélet napján ne átokra, hanem áldásra nyílják ki felettem ajakad.

VII. Fel a szívekkel

Majd kétezer éve annak, hogy a világ a Golgota nagy drámáját lefolyni látta. A történelemnek ez örökre nevezetes órájában midőn az anyaszem, a napvilág kialudt bújában s fellegfátyolba borult a hold fájdalmában; midőn zokogott a föld, mint árva leányka, kit a sötétség a pusztán találta, s zokogott a kő is, mintha szívet kapott volna; midőn a templom függőnye tépett fátyolként lebegett s oly korom sötét lőn, mintha szénné égett volna az ég minden csillaga: egy nagy ellentét tárult fel az emberiség előtt.

Krisztus a kereszten függve áldozatát volt végrehajtandó, s mellette két lator, kiknek szintén meg kelle halniok. Az egyik tele bánat és önmegadással, felemelve szívét, bocsánatot kérőleg tekintett Krisztusra s így szólt: „Uram, emlékezzél meg rólam, midőn országodba jutsz”: a másik ellenben szívével még mindig a földieken csüggyve, elvetemedett gonosztevéként, saját kínjait megátkozva, kétségbeesetten káromolta az Igazat. Mit hallva Krisztus míg amannak azt mondá: „Bizony mondom neked, ma velem leszel a paradicsomban”: addig ehhez mit sem szólva, fájdalommal fordítá el arcát, mintegy azt akarván ezzel kifejezni: minthogy nem fordítod hasznodra e vért, mely véreddel vegyül s nem mosod meg avval bünszenyes lelkedet, tehát nem is jössz velem a paradicsomba.

De ha nem ment e lator a paradicsomba, akkor hová ment? Oda; hol Szent János szerint: „Inni fog az Isten haragjának borából, mely színborral van vegyítve az ő haragjának poharában és kínoztatni fog tűzzel és kénkövel a szent angyalok láttára és a Bárány színe előtt; és az ő gyötrelmének füstje felszáll örökkén örökké!” (Jel 14,10–11)

És e hely: a pokol!

Korom szellem-szegény gúnyolódói, kiknél a fennhéjzás hanyag bőbeszédűséggel s üres hangzatossággal párosul, mit sem használnak a pokol feletti élceitek! A kirakatok csillogó ruhába öltöztetett, de csak csepűvel kitömött bábjaihoz hasonló ellenvetéseitekkel, nem oltjátok el az Úr haragja által gyújtott lángokat. Ne adja ugyan az Isten, de ha a föld gyönyöreitől fel nem emelitek szíveteket, s bűneitekben haltok meg, fájdalommal fogjátok tapasztalni, hogy csakugyan van pokol; és hogy örökkétartók lesznek kínjai.

I. Midőn VIII. Henrik angol király, mivel a pápa nem engedte meg neki, hogy törvényes nejétől elválván, kénye-kedve szerint más feleséget vegyen magának, elpártolt a katolikus egyháztól, – alattvalóit erőszakkal kényszeríté arra, hogy őt ismerjék el az egyház fejéül. Ez igazságtalan kívánatának azonban a többi között maga a korlátnok Morus Tamás is ellene mondott; miért is tömlöcbe vettetett, s nem sokára kimondták rá a halálos ítéletet, ha a király kívánságát nem teljesíti. De hasztalan, – állhatatosságát nem tudták megingatni. Végre egy feketébe öltözött nő lépett be börtönébe, s ez imádott neje volt; ki nyakába borult s könnyekre fakadva így szólt hozzá: „Barátom, mire való a makacsság? hisz csak egy szó kell egy irat alá, és én megtartom hön szeretett férjemet s gyermekeink nem maradnak árván.” „Mit gondolsz, kedvesem, kérdezé Morus, meddig élhetek még?” „Legalább húsz, harminc évig,” felelé zokogva az asszony. „És be tudnád bizonyítani, hogy nincs örökkévalóság, hogy nincs pokol?” kérdezé tovább komoly, fájdalmas hangon Morus Tamás. Mire, midőn neje egy szót sem szólt, így szakítá meg a csendet: „Tehát azt kívánod, hogy húsz, harminc évi életért föláldozzam boldog örökkévalóságomat? Nem, nem, Isten vegyen oltalmába gyermekeimmel együtt, de én mindenek előtt lelkemet akarom megmenteni és nem akarok a pokolba jutni.”

Adná az Ég, hogy minden ember ily Morus Tamás volna, s így kiáltana fel: „Mindenek előtt lelkemet, halhatatlan lelkemet akarom megmenteni és nem akarok pokolba jutni!” De napjainkban hány önmagáról megfélemedezett ember van, ki azt hiszi, hogy a felvilágosultság abban áll, ha Istenre, lelkére nem gondolva éli napjait. Hány ember van, ki még egészségnek

örvend, a jövő életet szemfényvesztésnek, a poklot a papok találmányának, mesének tartja, mint ama fiatal ember, ki egy nőnél látogatást teendő, útközben találkozott egy másik fiatal emberrel, kihez, midőn megtudta tőle, hogy templomba megy, így szólt: „Oh valóban szánandó ember vagy, hisz az a mennyország és pokol csak mese!” Mire a jámbor ifjú így felelt: „Szánandóbb vagy te, ha az a pokol nem mese!”

Csakugyan nem hiszem, hogy találkoznék valakivel, ki be tudná bizonyítani, hogy nincs pokol. Azért Voltaire is, midőn egy ifjú azzal dicsekedett előtte, hogy ő bizonyosan tudja, hogy nincs pokol, így szólt: „Akkor ön boldognak mondhatja magát, de én még nem vittem ennyire.” Már pedig csak azt megengedni is, hogy a pokol lehetséges, s mégis úgy élni, mintha lehetséges sem volna, örültséggel határos. Avagy ha egy kétes kimenetelű pered volna, mely minden vagyonodat elnyelhetné, vajon tudnál-e nyugodtan aludni, vajon futkosnál-e egész nap társaságokba s megjelenél-e a tánc- és zene-estélyeken? Nemde csak esztelen tenné azt? Avagy leülnél-e játszani ama feltétel alatt, hogy aki több játszmat megnyer, semmit sem kap, a vesztes fél ellenben köteles magát agyonlőni. Nemde ha csak teljesen el nem vesztenéd eszedet, habár ezerszeres valószínűséggel állana is részed a szerencse, még sem ülnél le. Pedig a bűnös ennél végtelenül veszélyesebb játékot űz. Feltéve ugyanis, hogy megnyeri, azaz hogy nincs jövő élet, nincs pokol, mi lesz nyeresége? Mi? Semmi más, mint a megsemmisülés! De jaj neki, ha elveszti a játszmat, mert „rettenetes, úgymond az apostol, az élő Isten kezeibe esni.” Már pedig a bűnös kétségkívül el fogja veszteni a játszmat.

Midőn egyszer egy igen gazdag férfiú, ki soha senkivel jót nem tett, halt meg Padua-ban, szónokot kerestek, ki felette halotti beszédet tartana; de senki sem volt hajlandó elfogadni a meghívást, míg végre Szent Antal elfogadta. A rokonok fekete posztóval vonatták be az egész templomot, s a holttestet egy nagyszerű állványra helyeztették. Zsúfolásig telt meg kíváncsiakkal a templom, s szemeiket a szószékre függesztve nyugtalanul várták a szónokot. Egyszer csak megnyílt a szószék ajtaja, s megjelenvén a szent atya, néma csend lett az egész templomban. A szent egy ideig gondolkodott, majd elhalaványult, s mennyei fénytől felvilágosítatva így szólt: „Meghala a gazdag s pokolba temették.” S azután elhagyta a szószéket. A hallgatóság először csak bámult, majd később belátva a szónok szavainak igazságát rémülettel távozott.

És a szent ezen szavakkal azon rettenetes hitágozatot mondá ki, melyet szent könyveink számtalan helye bizonyít, s melynek igazságát maga Üdvözítőnk, ki azt mondá magáról: „Én vagyok az igazság,” ugyanezen szavakkal fejezte ki a következő példabeszédben: „Vala egy gazdag ember, bársonyba és bíborba öltözködő és mindennap fényesen lakmározó. És vala egy Lázár nevű koldus, ki annak ajtaja előtt feküvék, rakva fekélyekkel s kívánva jóllakni csak a morzsalékból, melyek a gazdagnak asztaláról hullottak, de senki sem adá neki; még az ebek is eljövének, nyalván az ő fekélyeit. Lőn pedig, hogy meghala a koldus és az angyalok által Ábrahám kebelébe vitették. Meghala pedig a gazdag is és pokolba eltemették. Főlemelvén pedig szemeit, midőn a kínokban volt, látá Ábrahámot távolról és Lázárt az ő kebelében; és kiáltván mondá: Atyám, Ábrahám, könyörülj rajtam és küld el Lázárt, hogy vízbe mártván ujjá hegyét, enyhítse meg az én nyelvemet, mert gyötörtetem e lángokban. És mondá neki Ábrahám: Fiam, jusson eszedbe, hogy elvetted a jókat életedben és Lázár hasonlóképpen a rosszakat, most pedig ez vigasztaltatik és te gyötörtetel. És mindezek felett közöttünk és közöttetek nagy köz vagyon, hogy azok, kik innen át akarnak menni hozzátok, ne mehessenek, sem onnan ide ne jöhessenek. És mondá: Kérlek tehát, atyám! küld el őt atyám házába; mert őt atyámfia van, tegyen azoknak bizonyosságot, hogy ne jussanak ők is e kínok helyére.”

De kérdezd csak meg a történelmet, s rettegésedre meg fogja mondani, hogy van pokol. Kóborold át az országokat, lapozd át irodalmukat, mindig és mindenütt fogsz a pokollal találkozni. Menj a protestánsokhoz, kik a tisztítótűz létét tagadják, de a pokol kapui előtt

remegve megálltak. És magyarázd meg, hogy honnét van ez egyetemes hit? Azt mondd tán, hogy az emberiség maga gondolta ki e hitágozatot? Hogyan? Az emberiség olyant gondolna ki, mely gyönyöreit büntetéssel fenyegeti, minden élvezetét elkiseríti s minden szenvedélyét rettegteni. Oh nem, az önző, önmagát szerető emberiség ilyen nem gondolna ki, ha csak az az őskinyilatkoztatás szétszórt töredékeiből nem származott, s fenn nem maradt volna.

És az igazságtalanság s nyomor, mellyel minden lépten-nyomon, minden utcaszegleten, minden egészségtelen helyen találkozunk nem szól-e a pokol léte mellett? Hányszor látjuk, hogy a dicsőség inkább követi a cselet, mint az igazságot? Hányszor látjuk, hogy a ravasz fonákság jobb sikert arat, mint a becsületes szerény tehetség? Hányszor látjuk, hogy az ocsmány cselekedetet az egykorúak nem ítélték el, s az utódok sem bélyegezték meg. Hányszor látjuk, hogy a bűn nevet, gúnyolódik, s nagyon gyakran diadalmaskodik: ellenben az erény sír és jajgat. Hányszor látjuk, hogy az igazság földig borítja fátyolát, hogy ne lássa könnyeit a világ, s az igazságtalanság körüljáratva szemét, fenn hordja fejét. Hányszor látjuk, hogy az alávaló, becstelen a legmagasabb polcra jut fel, s a becsületes igaz elnyomva alól marad. Hányszor látjuk, hogy a csaló csillogó palotákba lép be s a vagyonából kifosztott egyenes lelkű szegénynek ki kell mennie a szabad ég alá, hogy roskadozó kunyhója alatt életét ne veszítse. Hányszor látjuk, hogy a gonoszok ezreket költenek, hogy élvezhessenek, míg a jámborok a nagy töke győzelmi kocsiját vonják, hogy éhen el ne vesszenek. Hány gonosz nem tudja, mi a szükség, s sok igaz csak azt tudja, mi az éhség; hány gonosz ízleli a világ minden élvezetét, s számtalan igaz nem elégítheti ki napi szükségleteit; hány gonosz jár fényes fogaton, s sok igaz könnyeivel keni a gonosz kocsijának kerekeit; hány gonosz fényűzőn selyembe öltözik, s számtalan igaz mezítelenségét fügefalevéllal fedezi; hány gonosz éjjel-nappal dőzsöl, s számtalan igaz az éhségtől kidől.

Oh a gonoszok jóléte s az igazak szenvedései s könnyei bizonyítják, hogy kell lenni pokolnak, hol a bűnös elvegye méltó büntetését. Ezt tagadni annyit tesz, mint azt állítani, hogy az tesz legjobban, ki minden tiltott, erkölcstelen eszközt felhasznál az élet gyönyöreinek megszerzésére s élvezésére. Ezt tagadni annyit tesz, mint azt mondani, hogy a bűnnek van igaza, s hogy az Isten nem igazságos.

De Isten igazságos, s eljön a nap, el kell jönnie, midőn az erény jutalmát s a bűn büntetését elvegye!

„Azt mondjátok ti gonoszok – kiált fel a próféta – azt mondjátok ti: szövetségre léptünk a halállal és a pokollal szerződést kötöttünk. Az eláradó fenyíték, midőn átmenend, nem jó ránk, mert a hazugságot tettük reménységünké, s a csalárdság ad nekünk menedéket. „De jöni fog egy nap midőn: „megszűnik a dobok öröme, elcsendesedik a vigadók zengése, s megnémul a citera gyönyörűsége. Nem isszuk a bort énekszóval többé, keserű lesz az ital ivóinak, mert a hatalmasok megaláztatnak és a kevélyek lesütik szemeiket.” És egyik a másikkal mondja: „Te is megsebesültél, mint mi, hasonló lettél hozzánk? Levonatott pokolba kevélységed, leesett a te holttested, moly terítetik alád és lepled férgek lesznek. Hogyan? leestél az égből, hajnali csillag, ki reggel felkeltél, lerogytál a földre, ki megsebesítetted vala a nemzeteket! ki azt mondtad szívedben: Fölmegek az égbe, az Isten csillagai fölé magasztalom királyi széket, a szövetség hegyén fogok ülni, észak oldalán. A felhők magassága felé hágnak, hasonló leszek a Fölséghez. Mindazonáltal levonatol a pokolba a verem mélységébe.”

Így fog sokakra nézve végződni a titokteljes dráma, mely most a világ színpadán játszik. Isteni Üdvözítőnk figyelmeztet e kimenetelre, midőn a poklot hirdető s egyúttal leíró ítéletet adja a legfőbb bíró szájába e szavakkal: „Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre!” (Mt 25,41)

II. Sokszor hallunk napjainkban szellemesnek látszani akaró emberektől oly nyilatkozatokat, melyek a keresztény lelket szomorúsággal töltik el, s melyek hasonlóak egy a

tizenharmadik századból felmerült elbeszéléshez, mely így szól: „Vajon mit keressek én a paradicsomban? Hisz a paradicsomba csak öreg papok, elaggott nyomorékok, s oly emberek mennek, kik éjjel-nappal a templomok oltárainál tartózkodnak s imádkoznak. Oda csak a mogorvák és nyomorultak jutnak, kiknek itt ínség volt osztályrészük s kik között nekem semmi helyem. Én inkább akarok pokolba menni, hová a harcjátékokban elesett nemesek, a vitézek, a szabad emberek, a föld királyai, a lantosok, szemfényvesztők és a szép hölgyek udvarlóiakkal jutnak. Ezekkel akarok én is menni s ezek társa akarok én is lenni.”

Azoktól, kik így vagy ehhez hasonlólag beszélnek, szeretném megkérdezni, hogy vajon gondoltak-e már egy elevenen eltemetett ember kínjaira? Nemde iszonyúak lehetnek azok?! Minő félelem, minő rettegés foghatja el az ember szívét, midőn csak a koporsót érzi maga körül. Nem jajdul-e fel félelmében, s nem kiált-e fel: Jaj nekem, jaj nekem! Ébren vagyok-e vagy álmodom? Ki zárta el tőlem a világosságot? Hol vagytok gyermekeim, hol vagytok szolgálaim? Jöjjetek segítségemre! És midőn sehonnan sem jó felelet, semmi segítség, nem kiált-e kétségbeesésében hangosabban? Igen, tombol, dühöng, kezeit tördeli s fogaival marcangolja testét s felkiált: Segítség, könyörüljete rajtam!

Pedig e fájdalmak csak árnyékok a pokol kínjaihoz, s a halál bekövetkeztével megszűnnek.

Azonban nézd az evangéliumi dúsgazdagot! Az szenved a hely irtózatossága miatt: „mert pokolba temették.” Szennved a lángok miatt, mert így kiált fel: „gyötörtetem a lángokban.” De még ezeket csak elviselné, s enyhítésükre csak egy csepp vizet kér. Azonban a leggyötrőbb reá nézve egy gondolat, mely tulajdonképpen teszi pokollá a poklot, mely mint mardosó kígyó tekerődzik a kárhozott lelke körül és a gyötrő gondolat ez: „Üdvözülhettem volna, megmenthettem volna lelkemet, és kárhozatba mentem.” És e gondolat marcangolja szüntelen, anélkül, hogy valaha eleresztené, mert mint az Úr mondja: „Az ő férgök meg nem hal.” (Iz 66,24)

Egyszer egy király nejét, ki hűségeskűjét megszegte, csábítójával együtt halálra ítélte, s a kivégzettek hulláit egymás mellé ugyan, de külön-külön sírba temették. Így vett elégtételt a rajta elkövetett sérelemért. De, mint a monda beszéli, nemsokára mindkét sírból tövisbokor sarjadzott ki, melyek ív alakban fonyódtak össze. Mi annyira bántotta a királyt, hogy egy közös sírboltot készített számukra, hová befalaztatta őket, hogy mindig együtt maradjanak.

Fájdalom, ugyanez újul meg igen gyakran, úgy, hogy a dráma első része e földön játszatik, másika pedig csak a halál után.

S valóban, kicsoda a királyné? Az ördög által elcsábított bűnös, kin, miután lelkéből a bűnök kisarjadzott tövisbokra csak a csábító felé hajolt, Isten úgy vesz elégtételt, hogy a pokolba temeti el, hogy ott csábítójával az ördöggel maradjon együtt örökké. Amint Urunk Istenünk e szavakkal: „Ezek az örök kínba mennek.” (Mt 25,46) és ismét: „távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre,” világosan kimondja, hogy a pokol kínjai örökké tartanak.

Az örök igazság mondotta ezeket, ki vonja hát kétségbe? A mindenhatóság teljesíteni fogja, mit az örök bölcsesség elhatározott. Nem szűnnek meg tehát a pokol kínjai soha, hanem tartani fognak örökké!

Örökké! Oh valahányszor e szót „örökké” hallom és gondolkodni kezdek felette, hogy némi fogalmat szerezzek magamnak felőle, mindannyiszor megakad értelmem s szívem elcsügged. Hisz, ha Isten egy angyalt küldene a pokol kapuihoz, ki így szólna: Az isteni irgalom elhatározá, hogy kegyelmes lesz irántatok, széttöri láncaitokat s megszabadultok kínjaitoktól, ha minden millió században egy könnyet hullatva, könnyetek annyi lesz, hogy folyó, tenger alakulna belőle: vagy megszabadultok majd akkor kínjaitoktól, – ha a világ minden tengereit, folyóit, tavait egyetlen egy kis madárka úgy szárítaná ki, hogy minden ezredik évben egy cseppet innék belőlük; vagy ha a világ legnagyobb épülete finom homokkal megtöltetvén, abból egy madár minden évezredben egy-egy szemecskét elvinne, míg nem egészen elhordaná. Oh kimondhatatlan lenne az elkárhozottak öröme, mert bármily

sok millió századig kellene is az elkárhozottaknak könnyeket hullatni, egyszer még is csak folyó, tenger alakulna belőle; s bár a világ kezdetétől mostanáig alig ivott volna meg a madárka hat-hét cseppet a folyókból s alig hordott volna el többet hat-hét homokszemnél, de egyszer még is kiürülnének a tengerek s a homoképület elhordatnék, az örökkévalóság pedig akkor is csak kezdődni fog.

Ah! örökké! örökké! Ki fogja fel e nagyságot? Ki méri meg annak tartamát? Hisz bármily nagy a föld kerekége, az égboltozat területe, bármily mély a tengerek fenéke, a tudósok mégis mindezt kimérik, de az örökkévalóságot megmérni nem képes senki. És ezer meg ezerszer kelhet fel s nyughatik le a nap; ezer meg ezerszer telhetik meg s fogyhat el a hold; ezer meg ezerszer változhatnak meg az évszakok; ezer meg ezerszer mehet téli nyugalomára s virulhat fel a föld, az örökkévalóságnak még sem lesz vége.

De tán az örökkévalóság oly sok évből áll, mint ahány csillag ragyog az égen, porszem van a légben, csepp a tengerben, levél a fákon, virág a réteken, s betű a könyvekben? Oh mi lenne mindez? Mikor annyi év elfoly, ahány betű, levél, virág, csepp, porszem és csillag van a nagy mindenségben: akkor az örökkévalóság még mindig csak kezdődik. Mert az emberi testben megjelent örök bölcsesség e szavakkal: „Tűzbe vetik és elég.” (Jn 15,6) nem mondja, hogy elégett, vagy égni fog; hanem elég. Ég most, ég mindig: tehát az örökkévalóság folytonos jelen, melynek nem lesz vége, míg az Isten, Isten lesz.

Tudom jól, hogy sokan, kik a paradicsom örömeinek örökléte ellen egy szót sem szólnak s nem vádolják Istent pazarlásról, midőn az erényes élet jutalmául örök boldogságot ígér; a végtelen fenyítés s oly igazságosság ellen, mely mindig ver s soha nem szánakozik, feljajdulnak s így szólnak: Nincs arány a mulandó gyönyörűség és az örök büntetés között, pillanatnyi kedvtöltés és oly kín között, melynek soha sincs vége; és ez ellenkezik Isten igazságosságával.

Igaz, hogy a végtelen fenyítés s oly igazságosság, mely mindig ver s sohasem szánakozik, borzadással tölt el mindenkit; de ezt az Isten, mint bölcs törvényhozó maga is akarja, hogy így visszatartsa az embert a büntől. Hisz nem látjuk-e, hogy az emberi szív előtt a véges semmi, nem fél attól annyira, ami készül, közeledik, megjön s nincs többé, mint ami mindent felülmúl s nem múlik el soha. Így bár a tisztító tűz kínjai rettenetesekek, de mivel csak ideiglenesek, tehát alig törődnek velük s csak kevesen vannak, kiket a tisztító tűztől való félelem visszaretent a vétectől; tehát az ideiglenes pokol se rettentené el az embert a büntől. És mint azon törvényhozóról, ki az apagyilkosságot megakadályozandó, ezt íratná a törvénykönyvbe: „Ki apját megöli húsz évi börtönre ítéltetik” azt lehetne mondani, hogy akarta is, nem is megakadályozni az apagyilkolást: úgy az Istenről is azt lehetne mondani, hogy szűkölködik bölcsességben s akarja is nem is a bünt megakadályozni, ha a pokol nem volna örökké tartó.

De Isten igazságosságával sem ellenkezik a pokol örökké tartósága. Mert ama büntetés nem azon idő szerint szabatik ki, mely alatt a bűn elkövetetik; hanem azon bánalom szerint, melyet a bűn elkövet a Teremtőn: pedig az Istenen elkövetett bánalom végtelen, igazságos tehát, hogy a büntetés is végtelen legyen. És lehetne-e igazságosabban tenni, mint örök büntetéssel fenyíteni azt, ki az örökkévaló Isten ellen fel mert lázadni? Mi igazságosabb, mint soha meg nem bocsátani annak, ki soha sem fogja megbánni bűneit. Pedig a törödelemhez kettő kívántatik: a kegyelem és szabadság. E két feltételtől azonban a bűn állapotában elhunyt ember lelkét megfosztja a halál, s így Istent soha ki nem engesztelhetvén, örökké is kell szenvednie. Az általa elkövetett gonosz tettek iszonyú tömege örökké szeméi előtt fog lebegni, örökké e gondolat fogja gyötörni: „Mit vesztettem el? Mit tettem?! Örökké boldog lehettem volna s most örökké boldogtalan vagyok, boldogtalan – saját hibámból – s örökre!”

S evvel fogja magát kínozni kétségbeesésében s örült fájdalmaiban. Ez valóban a pokoli kín, hol az ő férgök meg nem hal és tűzők el nem alszik. (Mk 9)

Valóban szomorú lesz a világ gyermekének jövő élete, ki e földi életben a dicsvágy, pénzvágy vagy élvágytól ösztönöztetve elfeledi Istent, nem gondol jövőjére, hanem csak a jelennek, csak a földieknek él. Mit használ majd akkor, ha a legélesebb elméje volt is itt e földön, mellyel bölcs tanácsokat tudott adni, s a legnehezebb, legbonyolultabb ügyeket el tudta intézni. Mit használ majd akkor, ha Krózusnál gazdagabb, Salamonnál bölsebb, Dávidnál hatalmasabb volt is itt a földön. Mit használ majd akkor, ha arcra legszebb, a társaságban legkedvesebb volt is, s minden szívet elbájolt, meghódított is. Mindaz, mint a szappanbuborék szétpattan; elmúlnak azok, mint a ködfátyol s a füstfelhő.

De még tán menthető lenne a világ gyermekének esztelensége, ha a föld javai által szerzett örömök nem csak pillanatnyiak, hanem sokáig tartók lennének. De mi az ember élete? Kevés ideig látszó pára, mely azután elenyészik. Rövidek az ember napjai, mondja Jób, mint a virág, kinyílik és eltiportatik, elfut, mint az árnyék és sohasem marad meg ugyanazon állapotban. Az öröm a fájdalommal váltogatja egymást. Sírás az ember első szózatja. Ezzel köszönt be a világba s sokszor midőn örömeire vár az ember, kicsordulnak könnyei! Kevés az öröm, sok a szomorúság. Alig élhet élte folyamában az ember szíve egy óráig tartó örömet, s igen gyakran könnyek csillognak azon arcon, melyen csak néha s csak rövid ideig mosolygott az öröm és nyugalom. Mint a kedves könnyűséggel körülöttünk repdeső madárka szívet gyönyörködtető éneklésével, fecsegésével elbájol, de csakhamar el is hagy bennünket: úgy repül el sebesen s hagy el hamar a legcsekélyebb öröm is, ellenben a szomorúság lassú léptekkel kísér egész a sírig.

Avagy kérdezd meg, hogy boldog, tökéletesen boldog-e ama nő, ki pedig szép, mint a felhőcsuklyájából alá pillantó csillag. Kerekded arcának havas liliomán két rózsás hajnal mosolyog. Nagy sötét szemeknek csillaga hasonlít a köszörült gyémánt ragyogásához. Haja sötét, mint a hamvát vesztett kökény, lágy és sima, mint az árvalányfű pelyhei és dúsgazdag hullámokban kígyózza körül az alabástrom fehér vállakat. Vagy kérdezd meg oly férfitől, kinek fényes palotája van. Kinek szobáit ízlésteljes bútorok, szoborművek, keleti szőnyegek, nehéz selyemből készült függönyök, s remek festmények díszítik. Kinek azonkívül vannak házai, szőlei, kertjei, halastavai, nagy kiterjedésű szántóföldjei, csordái s juhnyájai, ezüstje s aranya, szóval ki igen gazdag. Vagy kérdezd meg egy nőtől, ki délelőtt dalol s zenél; délben ízletes ebédhez ül; délután a kandallónál ülve mulattató regényt, szórakoztató újságot, divatlapot olvasgat vagy álmodozik; este pedig színházba vagy táncmulatságba megy, hol illatoktól, gyönyöröktől, hódolásoktól elkábítva nevet és táncol, és éjfél után ruganyos ágyba fekszik. És kérdezd meg egy férfitől, ki a keresett méltóságot, az óhajtott kitüntetést elnyerte. Kit mindenki köszönt. Kitől sokan várják az előléptetést és kitüntetést. Kit hízelgők serege vesz körül, kik minden szavát megbámulják, minden tettét tetszéssel fogadják s minden pillantására szolgálilag nevetnek. Kérdezd meg ezektől, hogy boldogok, tökéletesen boldogok-e? Ők bizonytalannal nemmel válaszolnak. Mert a tökéletes boldogság azon virágok közé tartozik, melyekből itt a földön nem szakíthat senki. Úgy vagyunk vele, mint a gyermek a lepkével, mely akkor siklik ki kezei közül s okoz neki fájdalmat, midőn már megfogni vélte. Futhatunk, szaladhatunk a szemet gyönyörködtető világ után, mely mézzel és cukorral kínál; de azon percben vérzi meg szívünket, midőn kegyeit elérhetni véljük. És ha látsz embereket folytonosan mulatni, ne gondold, hogy azok boldogok. Oh nem, ők legföljebb unalomból, szórakozás végett mulatnak, hogy ne hallják láncaik csörömpöléseit.

Minthogy tehát a föld javai mulandók s tökéletesen senkit sem boldogítanak, minthogy az idő folyam, melyen éltünk sajkája a világ virágos ligetei mellett gyorsan evez azon óceán felé, melyet örökkévalóságnak nevezünk; s minthogy a folyam partján sok a tajték s sár, a ligetek virágai között pedig sok a kígyó s mérges növény, mit mondjak tehát? Mit? Fel a szívekkel! Istennél az égben keresd a boldogságot. És nehogy a sajka, melyben a legdrágább kincset viszed, hajótörést szenvedjen, s lelked a folyam partjának tajtékától, sarától

beszennyeztessék vagy a ligetek kígyóitól s mérges növényeitől megsebeztesse, tehát az égbe vesd reményed horgonyát.

Nem mondom, hogy minden ember az erdők mélyébe rejtőzött gerleként élje le életét. Nem! hisz az Isten, ki felruházta a réteket virágokkal, az erdőket zöld gallyakkal, a fákat gyümölcsökkel, a mezőket kalászokkal s a szőlővesszőket fürtökkel, nem ellenzi, hogy azok élvezetében örömet találj; de úgy, hogy azokért áldjad és magasztaljad Őt, s azokat csak eszköznek tekintsd a boldog jövő élet elnyerésére. Lehetsz gazdag; de vagyonodon iparkodjál kincseket szerezni lelked számára. Lehetsz hatalmas, elfoglalhatod a tisztelet legfelsőbb polcait; de azokat ne keresd minden úton-módon, s ne használd mások kárára, lelked veszedelmére. Egyél, igyál, mulassál; de ezekben ne keresd egyedüli boldogságodat, hanem szabj rendet, s tartsd meg az Úr törvényeit, ki felteríti a nagy zöld asztalkendőt a földön, s felszolgálja rá a lakomát minden lény számára. Megtalálja a pintyőke búzaszemét, a veresbegy rovarát, a méh virágát, a madár legyét, s te is megtalálod a magadét. Szóval élj a világban, de ne a világnak!

Osztrák Margit is, midőn egyszer a királyi palota folyosóján sétálgatott, meglátott egy képet, melyre két út volt festve. Az egyik, igen keskeny, tövises és meredek volt, a másik ellenben tágas és virágokkal volt behintve; s míg amazon csak néhányan kapaszkodtak angyaloktól vezetettve az ég felé: emezen sokan haladtak vígan táncolva és dalolva az örvény felé. E kép annyira meghatotta Margit szívét, hogy sírva fakadt s udvara gyönyörei között, mint a galamb az iszap között, oly tiszta életet élt.

Mint Margit a képen: úgy te e művecskében láttad, hogy a világ virágos útja az örvénybe vezet. Mint Margit a kép láttára felemelte szívét, s udvara gyönyörei között lelkének élt: úgy te is, miután láttad, hogy a világi kéj, gyönyör üresen hagyja a sóvár szívét, s csak bűnökkel szennyezi be a lelket, vajha felemelnéd szívedet s így szólnál: Világ! nem szomjazom gyönyör-poharad! Széttépem; – vagy ha összegyűjtöm virágidat, azokat koszorúba fűzöm, s egy kis fakeresztre kötözöm, hogy lelkemet a paradicsom számára megőrizzem.